



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



Vejle Amts ældre Brandforsikring G/S 1835-1985
Trykt i Danmark 1985
hos Trekantens Repro & Offset I/S, Taulov
ISBN 87-982011-1-5

Vejle Amts ældre Brandforsikring G/S
1835 - 1985

150 års gensidig løsørebrandforsikring i Danmark

Redigeret af Claus Bjørn

Forord

Vejle Amts ældre Brandforsikring G/S, kan den 30. september 1985 fejre 150 års jubilæum. Vi kender i dag den nøjagtige dato takket være en stor og ihærdig indsats i efterforskningen af vor forenings udvikling fra oprettelsen foretaget af Emil Traberg, Egtved.

Vejle Amts ældre Brandforsikring er den ældste løsørebrandforsikring her i landet. Stiftet af mænd, som forudså nødvendigheden af en sådan. Vi er disse mænd en stor tak skyldig for den indsats, der førte til oprettelsen, såvel som vi med tak må mindes de mænd, som har videreført foreningen gennem tiderne siden, så den i dag står rustet som aldrig før til at hjælpe de forsikringstagere, som bliver udsat for en ildebrands hærgen.

Ser vi på den udvikling, der er sket igennem tiden, hvor den, som blev ramt af en ildebrand, tidligere fik en hjælpende hånd af naboer og venner, er det i dag forsikringen, som yder det fornødne – hjælp til oprydning efter branden, husly til folk og fæ, når også dette er påkrævet.

Som tiden har udviklet sig i sidste halvdel af dette århundrede, er der inden for forsikringsbranchen foretaget mange sammenlægninger eller truffet samarbejdsaftaler. En sådan samarbejdsaftale har Vejle Amts ældre Brandforsikring sammen med flere andre løsørebrandforsikringer for 15 år siden indgået med Topsikring, og alligevel har vi kunnet bevare vor identitet og image som velfungerende forsikringsforening. Dette samarbejdes tilblivelse og udvikling er beskrevet i et afsnit i denne bog.

Jeg vil gerne på dette sted nævne begrebet »værnetræer«, idet vor forenings bomærke netop symboliserer disse. Af værnetræer findes der ikke så få i Vejle amt, hvoraf Maren Loss' bog i Tirsbæk nok er den mest kendte.

Fortiden tillagde disse træer beskyttende evner mod ildebrand. Gammel overtro vil mange sikkert sige herom, – men helt uden betydning selv i nutiden, tror jeg nu ikke, de er.

Jeg håber og tror, at denne jubilæumsbog vil give et godt indblik i Vejle Amts ældre Brandforsikrings historie og virksomhedens betydning samt være med til fremover at styrke de tanker og ideer, som blev ført ud i livet ved oprettelsen for 150 år siden, og som har været de bærende siden og sikkert også vil være det fremover.

Aldum Østergaard, den 26. juni 1985.

Søren Rasmussen
formand

Indholdsfortegnelse

Forord	side	5
De lokale, gensidige brand- forsikringsselskaber og det danske landbosamfund 1800 - 1850 <i>af Claus Bjørn</i>	side	9
Vejle Amts ældre Brandforsikring gennem 150 år <i>af Emil Traberg</i>	side	38
Virksomhedens formænd	side	66
Bestyrelsesmedlemmer i foreningen .	side	76
Kasserere – Forretningsførere	side	79
Profiler fra Vejle Amts ældre Brandforsikring	side	80
Samarbejdet med MLU/Topsikring <i>af P.P. Larsen og Robert Oest-Larsen</i>	side	87

De lokale, gensidige brandforsikringsselskaber og det danske landbosamfund 1800 - 1850.

Af Claus Bjørn

De ældste lokale, gensidige brandforsikringsselskaber i Danmark går tilbage til 1830'erne og 1840'erne. Ældst blandt de selskaber, der eksisterer i dag, er det jubilerende Vejle amts ældre Brandforsikring G/S, der blev oprettet i 1835, og hvis historie bliver skildret i et særligt afsnit. Fra de første selskaber og til vore dage er der tale om en udvikling, der er forløbet uden de store spring eller markante brud, men naturligvis nok med dybtgående forandringer. Adskillige af de ældste af de lokale, gensidige selskaber lever som jubilaren i bedste velgående ved midten af 1980'erne. Andre er i årenes løb ophørt af forskellige årsager, og over en længere årrække, især i forrige århundrede, kom der stadig nye lokale, gensidige selskaber til. I de første årtier var der tale om, at de nye sammenslutninger løste forsikringsopgaver, der simpelthen ikke tidligere var blevet varetaget. Senere – mod århundredets slutning og ind i det nye – blev der tale om, at man ud fra særlige interesser skilte sig ud fra de eksisterende selskaber.

Men udgangspunktet for de lokale, gensidige brandforsikringsselskaber har gennem de 150 år været det samme. Deres oprettelse og senere virksomhed har beroet på, at en egn, en by eller en bestemt gruppe af forsikringstagere på et eller andet tidspunkt har oplevet et behov for at få deres forsikringsmæssige interesser varetaget ved en sammenlutning omkring et gensidigt selskab. Enten har man, som foran nævnt, stået i den situation, at der reelt ikke eksisterede andre muligheder, eller man har, hvad der typisk skete senere, fundet, at de eksisterende muligheder af forskellige årsager ikke tilfredsstillede. Reaktionen har så i det historiske perspektiv været den, at de, der på en egn eller ud fra særlige kriterier oplevede et fælles behov, og for hvem det var praktisk muligt, sluttede sig sammen og dannede en forening, der skulle løse opgaven. De lokale gensidige brandforsikringsselskaber er foreninger, hvis formål er varetagelsen af bestemte forsikringsmæssige opgaver for deres medlemmer.

Det er vigtigt for forståelsen af de lokale, gensidige brandforsikringsselskabers historie at fastholde opmærksomheden om dette særlige foreningspræg. Det giver dem og har givet dem deres særlige profil i dansk forsikringshistorie, og det skaber en meget vigtig forbindelse fra forsikringsvirksomheden til nogle hovedtendenser i det danske landbosamfunds udvikling i 1800- og 1900-tallet.

Det er i den samme forbindelse også vigtigt at erindre sig, at der indtil loven om skadesforsikringsvirksomhed af 2. maj 1934 ikke var tale om nogensomhelst form for tilsyn eller kontrol med det særlige forsikringsområde, hvor de lokale, gensidige selskaber har haft deres virkefelt. Løsørebrandforsikringen var ikke som bygningsbrandforsikringen underlagt statens tilsyn. De lokale, gensidige brandforsikringsselskaber er opstået og har virket frem til 1934 uafhængigt af statsmagten og myndighederne. Det er på samme tid en forudsætning for og et karakteristisk træk ved de lokale, gensidige selskabers særlige foreningspræg.

De lokale, gensidige brandforsikringsselskaber er og har historisk fortrinsvis været forbundet med landbosamfundet. Lokale, gensidige selskaber er langtfra ukendte i byerne,

og der er gensidige selskaber, der går på tværs af land-by og egentlig bryder med det lokale, men som netop i kraft af deres historisk betingede foreningspræg er blevet opfattet og har opfattet sig selv på linie med de lokale, gensidige selskaber. Det gælder typisk for Lærerstandens Brandforsikring (opr. 1880) og for Husmandsbrandkassen (opr. 1908).

Det er som nævnt løsebrandforsikringen, der har været de lokale, gensidige selskabers virksomhedsområde, og det vil for landbrugets vedkommende sige forsikring af besætning, driftsinventar, høst foruden naturligvis indbo. Der skete for nogle selskabers vedkommende en udvidelse til også at inddrage bygningsbrandforsikring – herom senere – men løsebrandforsikringen har dog stedse været det afgørende. Når det har drejet sig om bygningsbrandforsikringen på landet, så har Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger (opr. 1792) historisk set haft en helt dominerende stilling. Det blev således i 1911 beregnet, at dette selskab alene havde indtegnet en forsikringsmasse på nærved kr. 1700 mill., mens de øvrige selskabers samlede forsikringssum indenfor bygningsbrandforsikringen androg knap kr. 770 mill.. Når det derimod drejede sig om løsebrandforsikringen – stadigvæk på landet – så blev det på samme tid anslået, at af en samlet forsikringssum på i alt kr. 2500 mill., så tegnede de lokale, gensidige brandforsikrings-selskaber sig for de kr. 1550 mill.. Der var altså for disse selskabers vedkommende tale om en dominans på dette område, der stort set svarede til den, Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger indtog indenfor bygningsbrandforsikringen. Den nære tilknytning til landbosamfundet trådte også stærkt frem, når det i de samme beregninger blev skønnet, at de lokale, gensidige selskabers totale forsikringssum beløb sig til i alt kr. 1750 mill. eller blot kr. 200 mill. yderligere, når man medtog byerne, d.v.s. købstæderne. De 200 millioner kroner var helt overvejende koncentreret i et mindre antal – omkring en halv snes – selskaber, der direkte koncentrerede sig om købstæderne, som f.eks. på Sjælland Brandassuranceforeningen af 1848, Næstved.

Der er i disse tal tale om et skøn, ikke en egentlig statistisk opgørelse. Men tendensen er utvetydig, og det har været almindelig fastslået norm, at de lokale, gensidige brandforsikrings-selskaber i Danmark hører hjemme i landbosamfundet, og at de her har haft en dominerende stilling indenfor løsebrandforsikringen.

Med en vis forenkling kan man sige, at historien om de lokale, gensidige brandforsikrings-selskaber i Danmark er historien om løsebrandforsikringen på landet.

Landbosamfundet i første halvdel af 1800-tallet – den samfundsmæssige baggrund.

I de første årtier af 1800-tallet fordøjede dansk landbrug og det danske landbosamfund de dybtgående reformer, der var indledt og gennemført i 1700-tallets sidste del. Reformlovene og de indgreb i de traditionelle strukturer, reformerne indebar, skulle føres ud i livet og optages i landbosamfundet. Det var en proces, der tog tid. Stavnsbåndet blev ophævet i 1788, men forsvandt først endeligt år 1800. Hegnsloven af 1794, der var en konsekvens af udskiftningen, krævede årtier, før den blev almindeligt accepteret af bondebefolkningen, og påbuddet om almindelig undervisningspligt i almueskoleloven af 1814 blev formentlig først på landsplan effektivt i løbet af 1820'erne. Det mest radikale indgreb i det traditionelle landbrug var udskiftningen, der blev indledt i 1770'erne, bl.a. i det

tidligere Koldinghus rytterdistrikt. Generelt var udskiftningen ført til ende omkring 1810, men der foregik en stadig omskiftning og udflytning, der op gennem det meste af 1800-tallet forandrede de oprindelige udskiftningsfigurer. Med udskiftningen blev det nedarvede landsbyfællesskab opløst. Det har betydet en radikal forandring for bonden som landbruger, og på længere sigt må det have bidraget afgørende til at ændre på bondebefolkningens hele tænkemåde og forestillingsverden. De vante rammer for tilværelsen blev opløste, og det var ganske karakteristisk, at man i Uth i Bjerge herred vedtog nye landsbyvedtægter efter udskiftningen. Den gamle landsbylov svarede ikke længere til de faktiske behov. Udskiftningens følger var i første omgang en rationalisering og effektivisering af landbrugsarbejdet. Der skete en betydelig reel forøgelse af det dyrkede areal, efterhånden som småkrat, stendynger og vådområder forsvandt eller indskrænkedes. Tidligere havde store områder ligget hen som overdrev med som regel ringe græsning. Disse arealer blev nu stærkt reduceret, og på øerne og i det østlige Jylland forsvandt efterhånden lyngen. Det mere effektive koppelbrug afløste de ældre former for sædskifte, og nye afgrøder som kløver og kartofler vandt indpas og muliggjorde en videre udvikling mod vekseldrift. Nye og forbedrede redskaber, først og fremmest den lettere og mere effektive svingplov, blev taget i brug. Hele denne udvikling var indledt allerede omkring selve reformerne, og den forløb med varierende hast i de forskellige egne. I det sydøstlige Jylland var landbruget på de gode jorder allerede omkring år 1800 fremskredent efter tidens forhold og befolkningen – den jordejende del – velsitueret.

Landbrugets produktion øgedes i første halvdel af 1800-tallet. Det almindelige foldudbytte for de vigtigste kornsorter kunne omkring år 1800 sættes til 4 á 5, men sidst i 1830'erne var det ihvertfald nået de 6. Landets samlede høstudbytte kan umiddelbart efter 1800 anslås til mellem 8 og 9 millioner tønder. Omkring 1820 var det øget til knap 10 og i 1840'erne antagelig til mellem 11 og 12 millioner tønder. Her var tale om både stigende foldudbytte og forøget areal. Et resultat af denne udvikling var den, at Danmark ikke blot i enkelte gode år, men regelmæssigt kunne udføre korn i en størrelsesorden af 1 til 2 millioner tønder årligt. Den animalske produktion blev forøget, men næppe endnu i samme takt. Men det øgede høstudbytte muliggjorde generelt et større kreaturhold, hvis øgede gødningsproduktion igen bidrog til at sætte den vegetabiliske produktion i vejret. Hovevriets afvikling og indførelse af lettere redskaber muliggjorde en begyndende reduktion af det kostbare hestehold til fordel for flere malkekøer. I 1837 blev en typisk gård i det sydøstlige Jylland – i Hvejsel sogn – beskrevet således: – Den var skyldsatt til 2 tdr. hartkorn med lidt over 25 tdr. land agerjord. Der kunne høstes 10 læs hør, og gødningsproduktionen blev anslået til 80-110 læs. Sædskiftet var det i denne del af hovedlandet almindelige med 5 års brug og 5 års hvile. Først såedes $\frac{1}{2}$ boghvede og $\frac{1}{2}$ byg, så fulgte rug, byg, havre og havre inden de 5 år med græs. Udsæden var for rug $2\frac{1}{2}$ tdr., for byg 2 tdr. 2 skpr., for havre 10 tdr. og for boghvede 2 læs. Udtærsket blev udbyttet i gennemsnit sat til 15 tdr. rug, 20 tdr. byg, 30 tdr. havre og 6 tdr. boghvede. Gården havde en besætning på 3 heste, 8 køer og 9 får.

I forhold til tiden omkring landboreformerne har der været tale om en betydelig fremgang. Hesteholdet havde da været større, antallet af køer mindre. Hvad angår høstudbyttet kan man forsigtigt anslå forøgelsen i forhold til tiden omkring reformerne til omkring 50%.

Det betød bredt taget en stigende levestandard i befolkningen på landet. Dødeligheden var for nedadgående, og alt peger mod, at ernæring og boligstandard forbedredes. Epide-

mier fik nu færre følger end ellers, og stadig større dele af befolkningen kunne under normale forhold regne med at have det nødvendigeste til livets opretholdelse og endog et vist overskud.



Kjærgaarden i Hornborg. Gården har været i forretningsfører Frode Møller's slægt i 10 led og gennem ca. 300 år. Billedet, der er fra ca. 1910, viser den typiske østjyske bindingsværksgård fra tiden omkring landboreformerne. Den fjerneste ende af stuehuset går tilbage til 1700-tallet, mens de fem fag nærmest og ladebygningen til højre har fået deres udformning i begyndelsen af 1800-tallet. Kjærgaarden i dag er gengivet side 110.

I forhold til bondelandbruget var de større gårde ledende i udviklingen, og det var en almindelig opfattelse i den begyndende landøkonomiske debat i denne tid, at bondelandbruget gik for langsomt fremad. Medvirkende til en fastholden ved de prøvede driftsformer og metoder var utvivlsomt de ydre omstændigheder. De forvirrede pengeforhold efter 1813 og ikke mindst landbrugskrisen i 1820'erne, som betød, at priserne på landbrug f.eks. i Vejle amt nåede ned på $\frac{1}{3}$ i forhold til årene omkring år 1800, har tilskyndet til en konservatisme i bondelandbruget, der da også gennemgående synes at have redet stormen bedre af end de større gårde, af hvilke mange skiftede ejere i kriseårene.

Landboreformerne havde grebet ind og reguleret forholdet mellem gods og bønder. Fæstelovgivningen gav bonden en vis formaliseret beskyttelse, og hoveriet blev bestemt i løbet af 1790'erne. Især i Jylland var der en stærk bevægelse blandt bønderne for at blive selvejere, og allerede i 1808 kunne Gregers Begtrup oplyse om Vejle amt, at her var $\frac{1}{3}$ af bønderne selvejere. Et stykke ind i 1800-tallet var der i denne del af Jylland kun få godser tilbage, hvor fæstebønderne drev hovedgårdens jorder ved hoveri, som det havde været tilfældet før landboreformerne.

Landboreformerne havde løst stavnsbåndet, men ikke ophævet skellet mellem almuen – bønderne – og andre samfundslag. Værnepligten gjaldt fortsat alene for bondebefolkningen, og på bondejord og på bondens person hvilede stadig byrder, andre var fritaget for. Det skulle blive centrale krav i 1830'ernes og 1840'ernes bondebevægelse at nå frem til en sluttelig ligestilling. Men reformerne afsluttedes foreløbig med almueskoleloven af 1814. Ganske vist kom der i 1819 en lov, der skulle bremse for en alt for stærk udstykning af bondegårdene. Den øgede produktivitet havde sammen med overgangen til selveje muliggjort en udstykning af de tidligere gårde i mindre parceller, hvor nye brug kunne oprettes. Der var et stigende befolkningspres, som byerne ikke kunne opsuge, og man måtte finde sit udkomme på landet. Landbrugets bierhverv tog et opsving, og talrige småbrug blev oprettet, især i de mere magre egne, hvor der fortsat kunne hentes en jordreserve ind. På øerne var fæstevæsenet udbredt, hvad der forhindrede udparcellering, og det betød en stigende jordløs befolkning, som i 1840'erne skulle resultere i alvorlige sociale problemer.

Omkring 1830 var landbrugskrisen overstået, og en langvarig, relativt stabil fremgangsperiode tog efterhånden sin begyndelse.

Den statslige politik overfor det økonomiske liv, herunder landbruget, prægedes af en begyndende forsigtig liberalisme, og man tog i 1830'erne påny fat på at videreføre landbolovgivning. Uroen i Europa i året 1830 resulterede herhjemme i indførelsen af de rådgivende stænderforsamlinger, der for kongeriget skulle mødes dels i Viborg for Jyllands vedkommende, dels i Roskilde for øernes. Her skabtes det første egentlige forum for befolkningens deltagelse i behandlingen af statens anliggender, og den bedst stillede del af bondebefolkningen blev draget med ind i denne proces. Selvejere og fæstere med en vis mængde hartkorn fik valget og -barhed, og i begge forsamlinger sad der bonderepræsentanter – den kendeste var den vestjyske Ole Kirk, der spillede en ikke ubetydelig rolle i Viborg.

Fremgang for landbruget med stigende levestandard og den begyndende etablering af et politisk-organisatorisk liv, som også inddrog bondebefolkningen, hører til de vigtigste samfundsmæssige forudsætninger for etableringen af de første lokale, gensidige brandforsikringselskaber.

Landbosamfundet i første halvdel af 1800-tallet – forsikringstraditioner og forsikringsmuligheder.

I det traditionelle landbosamfund før reformerne eksisterede en række bestemmelser og sædvanemæssige institutioner, der skulle tjene til at hjælpe den bonde, der ramtes af ildsvåde. De tætbyggede landsbyer, datidens bygningsmåde og de ringe og utilstrækkelige hjælpemidler, man rådede over, gjorde truslen om brand nærværende i 1700-tallets landbosamfund. Folketroen havde utallige forholdsregler, man kunne sikre sig med, men brandene hærgede gårde og landsbyer. Der var næppe mange bebyggelser, der over et spand af nogle årtier blev skånet for ild.

Forsikring i moderne forstand kunne der ikke være tale om. Man havde forskellige hjælpeinstanser, der skulle bistå den skadelidte med at komme igang igen, få driften genoptaget og få rejst de nødvendige bygninger til bolig og erhverv.

Kongen eller staten kunne træde til. Fra 1708 var den brandlidte fritaget for skat og andre ydelser til kongen. Og det var en almindelig udbredt og godtaget opfattelse, at den brandlidte kunne gå til kongen og bede om hjælp, f.eks. penge til genopførelse af sin afbrændte gård. Og både som kronprins og siden som konge var f.eks. Frederik VI let at appellere til i sådanne situationer. Overhovedet betød det, at staten gennem 1700-tallet ved en række bestemmelser regulerede de forskellige hjælpemuligheder, en erkendelse af, at der måtte være eller skabes muligheder for at komme den brandlidte til hjælp.

Godset var utvivlsomt den instans, der i praksis blev trukket mest på. Danske Lov forventede i 3-13-10, at godsejere og den brandlidtes fæller trådte til. Almindeligvis hjalp godset med den mest bekostelige del af nybygningen, nemlig med tømmeret, men bonden kunne normalt også forvente, at han fik eftergivet landgilde, skånet for hoveri og fik nye trækdyr, hvis hans heste var gået tabt.

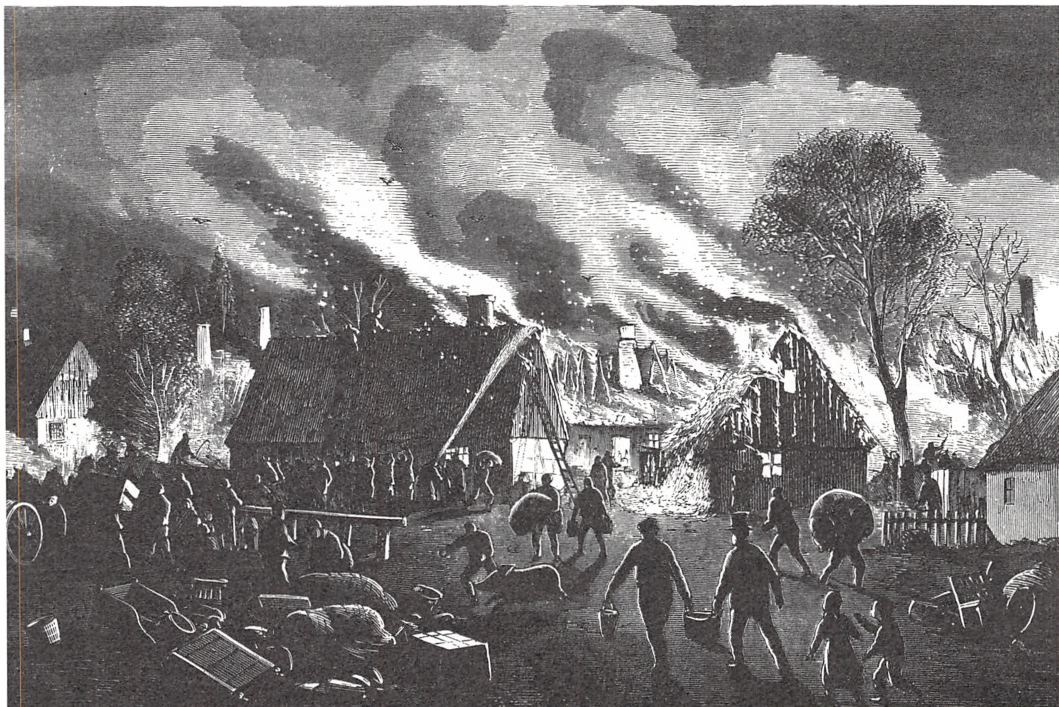


Illustration fra 1865, der viser en ildebrand i Valby i København. 35 huse, 4 gårde og kroen nedbrændte og henved et halvt hundrede familier blev hjemløse. Fra Gunnar Knudsen: Dansk Bondeliv i forrige århundrede (1975).

Landsbyen – naboerne – hjalp også. Det forventedes som nævnt af Danske Lov, og der er landsbyvedtægter, der omtaler forpligtelsen til at bistå sammen med primitive forebyg-

gende bestemmelser om syn af skorstene, bageovne m.m. Man har bistået ved arbejde, med kørsel og forskellige naturalieydelse, og i forhold til godset har man hyppigt aflastet den brandlidte ved at påtage sig vedkommendes arbejdsydelse. Fra 1855 kendes fra et lokalt sjællandsk brandforsikringsselskab (Bregentved) en ordning, der har mindelser om den traditionelle nabohjælp. Hvis et medlem mistede sin beholdning af hø og halm, så skulle de øvrige erstatte den pågældende det mistede kvanta. Først skulle medlemmerne i den by, hvor den brandlidte boede, træde til, dernæst medlemmerne i sognet og siden videre ud.

Endelig var der brandstødet, d.v.s. at den brandlidte fik myndighedernes (præstens) attest på, at den pågældende var ramt af ildsvåde, og brandstødbrevet gav så vedkommende ret til at henvende sig til alle og enhver indenfor et bestemt område og bede om hjælp. Ordningen var vanskelig at administrere, og det offentlige greb gentagne gange ind. Endnu så sent som i 1859 indskærpedes det, at ordningen ikke måtte misbruges, og den synes at have været almindelig udbredt endnu nogle årtier, altså også efter etableringen af moderne forsikring for både bygninger og løsøre. Og så sent som i 1899 blev der på Langeland samlet ind til en håndværker, hvis hus og indbo ikke var assureret.

Landboreformerne greb ind i landbosamfundets traditionelle strukturer og institutioner. Man gav i stigende omfang love for forhold, der hidtil havde været bestemt ved sædvane eller hørt under gods eller landsbystyret. I 1792 udstedtes to love, der omkring brandvæsen og brandforsikring indvarslede den ny tid.

En lov af 29. februar 1792 opstillede almindelige regler og bestemmelser for forebyggelse og bekæmpelse af brand på landet, og en anden lov af samme dato etablerede Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger. Der havde tidligere eksisteret brandforsikringssammenslutninger, såvel for bygninger som for løsøre (f.eks. for gejstligheden i forskellige landsdele), og landbygninger havde siden 1761 kunnet optages i Kjøbstædernes almindelige Brandforsikring. Det var dog med denne nye institution, at bygningsbrandforsikringen på landet for alvor slog igennem.

Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger skulle få en overordentlig stor betydning for udviklingen. Indtil 1856 havde selskabet faktisk monopol, og i 1872 overgik det fra at være en statsinstitution til at være et uafhængigt, gensidigt selskab. En ny lov af 1889 gjorde det lettere for konkurrerende selskaber at etablere sig og erhverve medlemmer fra Den almindelige Brandforsikring, men som det er vist foran, så fastholdt selskabet en dominerende position på sit område.

Den almindelige Brandforsikring var organiseret som et led i det statslige embedsapparat. I år 1800 kom der særlige embedsmænd, branddirektører, der alene skulle varetage disse opgaver, men det ændrede ikke ved, at arbejdsgang og ånd var stærkt bureaukratisk præget. Det var også betegnende, at branddirektørerne indtil 1861 tillige var brandpolitimyndighed. Godsejere med fæstegods kunne under ét lade deres gårde forsikre uden de sædvanlige procedurer, hvis man forsikrede en hel landsby eller samtlige fæsteejendomme. Det har ligeledes bidraget til at knytte brandforsikringen til de traditionelle autoriteter i landbosamfundet, og under de første stænderforsamlinger blev der da også fremført adskillig kritik af brandforsikringens virksomhed.

Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger oplevede op gennem 1800-tallet en stærk vækst i de indtegnede forsikringssummer, og det har utvivlsomt været gennem denne institution, at brandforsikring i mere moderne forstand er blevet accepteret af den brede landbefolkning.

Med hensyn til løsørebrandforsikringen skulle udviklingen forløbe anderledes. Også her eksisterede der fra 1700-tallet forskellige selskaber, som det er nævnt foran. 1778 og påny i 1798 etableredes på regeringsinitiativ aktieselskaber, men med nær tilknytning til administrationen, der skulle tage sig af forsikring af løsøre. Det yngste af disse – Det kgl. octroierede almindelige Brand Assurance Compagni – havde hele riget som sit virksomhedsområde.

Det betød dog ikke et gennembrud for løsørebrandforsikringen i den almindelige landbefolkning. Selskabet var indrettet på at løse opgaver, der først og fremmest knyttede sig til handel og fabriksvirksomhed, dets præmier var høje, og det vandt kun ringe tilslutning på landet. Langt op i 1800-tallet var det udbredt, at den almindelige bonde havde sine bygninger forsikrede – i Den almindelige Brandforsikring – men ikke sit løsøre. En avisnotits fra 1852 fra Thy afspejler en udbredt norm: – Den 27. november Eftermiddag Kl. 2 a 3 opkom Ildebrand hos Ole Nielsen, Hvidbjerg på Thyholm, og i mindre end een Time var Gaarden nedbrændt, der ikkun var assureret for 500 Rbd. Tillige blev den indavlede Sæd og Fourage samt Avlsredskaber, 1 Vogn, en stor Deel Indbo og 2 Faar et Rov for Luerne, hvilket ikke var forsikret.

Det er blevet hævdet, at løsørebrandforsikringen ikke vandt indpas hos bønderne p.gr. af den ringe værdi, man tillagde indbo, kreaturer m.m. Det er dog næppe helt sandsynligt, at barrieren skulle findes her. Kreaturer, heste, beholdning af korn og fodermidler, redskaber m.m. har tværtimod været afgørende for, at den brandlidte kunne fortsætte sin bedrift. Man kunne snarere hjælpe sig uden bygninger, hvis det skulle være. Det afgørende har formentlig været – 1. bondens instinktive uvilje mod at lade andre, herunder statslige institutioner, få indseende med sine formueforhold, besætningsstørrelse m.v. – og 2. i sammenhæng hermed de uoverskuelige vanskeligheder, der så ville knytte sig til vurdering af forsikringsemnerne og kontrol ved brandskade. En gård eller et hus havde nu engang så og så mange fag, men hvad der var i gården eller huset var anderledes usikkert.

Udenfor bondestanden vandt løsørebrandforsikringen efterhånden frem. Det kgl. octroierede Compagni måtte her kæmpe med konkurrence fra udenlandske selskaber, der bl.a. agiterede stærkt på Fyn i 1830'erne, og et privat selskab i Altona opnåede en betydelig tilslutning også i kongeriget.

I modsætning til Den almindelige Brandforsikring havde Det kgl. octroierede Compagni ikke monopol. I 1829 og senere flere gange i løbet af 1830'erne afslog Danske Kancelli at approbere indsendte statutter – love – for påtænkte lokale brandforsikrings-selskaber for løsøre. Det var således tilfældet i 1833, da man på Langeland ville danne et forsikrings-selskab. Men kancelliet understregede, at der intet var til hinder for, at sådanne sammenslutninger kunne oprettes og virke for det angivne formål. Det offentlige trak sig blot tilbage og ønskede ikke at inddrage de påtænkte aktiviteter under sig ved at approbere lovene.

Denne indstilling har utvivlsomt en sammenhæng med begyndende forestillinger om, at der var opgaver i samfundet, hvor det ikke tilkom staten at være udførende eller regulerende. Det blev i stigende grad accepteret, at borgerne uden statsmagtens indblanding f.eks. ved sammenslutninger – associationer var tidens udtryk – kunne løse forskellige, især økonomiske, opgaver. Over en bred front oprettedes i 1830'erne og 1840'erne foreninger, selskaber o.s.v. – også aktieselskaber – til opnåelse af diverse formål. Der var ikke lovfæstet foreningsfrihed, men borgernes ret til at danne sammenslutninger blev tolereret, når blot ikke den bestående styreform blev angrebet.

Ansøgningerne til kancelliet tyder på, at tanken om oprettelse af løsørebrandforsikrings-selskaber har eksisteret flere steder i landet i 1830'erne. Det politiske klima var gunstigt for at organisere bønderne. De økonomiske konjunkturer var stabile og den almindelige velstandsstigning hos de besiddende har naturligvis henad vejen aktualiseret tanken om forsikring for indbo og anden form for løsøre. Endelig må inspirationen sydfra nævnes som en forudsætning. I Slesvig var der en gammel tradition for løsøreforsikring – møbelgilder – og ved en lov af 27. maj 1840 blev deres virksomhed reguleret. Det er næppe tilfældigt, når lokaliteter som Langeland, Fyn og Vejle amt, hvor der var livlig kontakt med hertugdømmerne, er nævnt som egne, hvor løsørebrandforsikrings-ideen tidligt er fremme.



Det lader til, at ansøgningen fra Langeland i 1833 om oprettelse af et løsørebrandforsikrings-selskab førte til dannelsen af »Det første Brandassurance-Selskab« fra 1833, der sammen med et andet lokalt selskab fra 1834 i 1863 blev slået sammen til det endnu eksisterende Det gensidige langelandske Brandassurance-Selskab. Fra Chr. Kiilgaard: Ildsvaade og Brandforsikring (1963).

De ældste lokale, gensidige selskaber.

Oprettelsen af Vejle Amts ældre Brandforsikring i 1835 skulle vise sig at repræsentere en organisationsform for løsørebrandforsikring, der kunne vinde tilslutning i landbefolkningen. I de kommende år blev der over hele landet oprettet et betydeligt antal foreninger, der alle var opbygget som gensidige selskaber og som alle opererede med et lokalt, geografisk afgrænset virkeområde. Som en af sine første regeringshandling efter sin tronbestigelse bevilgede Frederik VII 9. februar 1848 løsørebrandforsikringsselskaberne fritagelse for stempelpapirafgifter ved udstedelse af dokumenter i forbindelse med deres virksomhed. Denne bestemmelse har som baggrund, at denne type forsikringssammenslutninger havde vundet en vis udbredelse og en almindelig godkendelse i det daværende samfund,

Det er vanskeligt at få et samlet overblik over antallet af lokale, gensidige selskaber. Da det gensidige selskab Danmark præsenterede sig for offentligheden i 1861, hævdede man i indbydelsen, at der eksisterede henved 150 større og mindre løsørebrandforsikringssammen-

slutninger. Andre mere eller mindre fuldstændige opgørelser ud fra senere tiders bestand af selskaber har anført tal som 40 ved begyndelsen af 1850'erne med en vis overvægt for øernes vedkommende. Langt fra alle selskaber har efterladt sig spor, og samtidig kan billedet yderligere blive sløret ved det forhold, at der f.eks. i Det kgl. Biblioteks samlinger findes vedtægter for brandforsikrings-selskaber, der efter alt at dømme aldrig nåede videre end til at få trykt deres vedtægter!

Det kan dog fastslås, at der ikke mindst i løbet af 1840'erne skete en lang række oprettelser af lokale, gensidige selskaber, der gør det rimeligt at antage, at der ved udgangen af årtiet har eksisteret omkring et halvt hundrede. De 150 ved indgangen til 1860'erne forekommer lidt højt anslået, men der var tale om en stadig vækst af selskaber gennem 1850'erne, hvorfor det snarere forekommer realistisk at regne med en bestand på omkring de 100.

Det er ligeledes vanskeligt at afgøre, om der for disse lokale, gensidige selskaber er tale om en fælles »stamfader«. Der er, især ned i 1840'erne, i mange tilfælde betydelige ligheder i opbygningen af vedtægterne, men man kan ikke se bort fra, at de allerældste repræsenterer uafhængige initiativer. Tanken om at få dannet løsebrandforsikrings-selskaber lå, som det er nævnt foran, i tiden.

De ældste selskaber repræsenterer forskellige typer. Virkeområdet kunne variere fra en landsdel (Fyn) til et eller et par sogne (Ølgod). Almindeligvis var amtet eller herredet/et par herreder den afgrænsning, man valgte. Nogle hovedtendenser lader sig dog med forsigtighed udskille i den første generation af brandforsikrings-selskaber for løse. Vejle Amts ældre Brandforsikring, Vejle Amts yngre Brandforsikring fra 1841 og Den indbyrdes Brandforsikringsforening for rørlige Eiendele paa Landet i Aalborg og Hjørring Amter fra samme år repræsenterer som Det fyenske Brandassuranceselskab, bedre kendt som Ravnholt-kassen, fra 1838 en type relativt stort anlagte forsikrings-sammenslutninger med en ihvertfald på papiret ret udbygget administrativ opbygning. Det er socialt set landbosamfundets ledende lag, der tager initiativet og har ledelsen. I Jylland er det typisk proprietærer, der går i spidsen, og på Fyn var Ravnholt-kassens oprettelse nært forbundet med navnet Sehested-Juel på godset Ravnholt. Disse selskaber henvender sig til alle lag på landet, idet der dog nok kan spores en tendens til at sætte en nedre grænse for de forsikringsbeløb, der kunne indtegnes. Brandforsikringsforeningen for Aalborg og Hjørring Amter opererede således med et minimum på 500 rigsdaler, hvad der formentlig i realiteten har betydet, at småkårsfolk uden besætning og avl faldt udenfor. Derimod satte man ikke noget maksimumbeløb.

I Vestjylland dannes i løbet af 1840'erne et antal, forholdsvis små gensidige selskaber. Der er tale om sammenslutninger, som spænder over et herred, højst et par herreder, eller mindre områder. De er simpelt opbyggede i forhold til den allerede omtalte type, og de opererer med en lavere undergrænse og sætter til gengæld en øvre begrænsning i forsikringsbeløbene. Malt herreds gensidige Brandforsikring (opr. 1844) satte laveste forsikringssum til 100 og højeste til 2000. Det pegede tydeligt mod den egentlige bondebefolkning – gårdmænd, husmænd og ligestillede – som medlemskreds. Det er folk fra den egentlige bondestand, der fremstår som initiativtagere og som fremover leder disse lokale selskaber. Deres opbygning og virksomhed forekommer stærkt præget af den nøjsomme og selvstændige livsholdning, der kendetegnede den almindelige landbefolkning i det

vestlige Jylland i 1800-tallet. Disse lokale, gensidige selskaber arbejdede på den mest enkle måde, og de opnåede så vidt det kan bedømmes en betydelig tilslutning i deres virksomhedsområde.

Love

for

Brandassurance = Foreningen

i Madum Sogn, Norre Herred, Ringkjøbing Amt.

1. Foreningens Navn.

Foreningen fører Navn af Brandassuranceforening for Bøer og Effecter for Landeieendomsbesiddere i Madum Sogn.

2. Foreningens Diemed.

Assurance-Foreningens Diemed er, at sammes Medlemmer kunne gjenfærdig og paa mindst beføstelig Maade sikkre hinanden for Tab ved og i Auleening af Jdsvaade.

3. Hvad der kan blive Gjenstand for Forsikkring.

Foreningen antager til Forsikkring al Slags Jnd; og Udboe, Besætning, Avls-, Haandværks- og Fiskeredsfaber, samt Korn og Foder; men intet Guld og Sølv, Penge, Bøer eller andre Documenter.

4. Betingelser for at kunne blive Medlem.

For at kunne optages i Foreningen som selvstændigt Medlem udfordres: 1) at Aspiranten er af et uplettet Rygte i Henhold til Foreningens Interesse, samt at han ei ved tidligere indtruffen Jdebrandstilfælde har tabt sin Ret til Erstatning af hvilkensomhelst Brandassurance-Forening. 2) At han boer i eller opholder sig i Madum Sogn og har en Værdi af 24 Rd. eller derover af saadanne Gjenstande, der kunne forsikkres i nærværende Forening, og at han idetmindste forlanger dem asurerede for 24 Rd. Den hoieste Assurance-Sum Foreningen antager paa et Sted eller under et Forsikkrings-Nummer er 3000 Rd.

Ønsker Noget at tegne Assurance for høiere Sum, da kan det ikke skee i Foreningen; men han maa da noiere specificere de Effecter, hvorfor han vil asurere i Foreningen, og de Ting, som derved udelades, kunde da asureres i andre Forsikkrings-Selskaber. Løvrigt bemærkes, at 3000 Rd. anses for at være den mindste Forsikkrings-Sum, hvormed Selskabet kan begynde sin Virksomhed og i Fremtiden bestaae. Daaaa Tjenestefolk kunne optages som Medlemmer i Foreningen under den Betingelse, at de eier Effecter paa et Sted til en Værdi af idetmindste 24 Rd. og at Angivelsens Rigtighed attesteres af vedkommende Huusbonde.

Love for en af de sognebrandkasser, af hvilke der oprettedes en del i Vestjylland fra 1840'erne. Vedtægten er fra 1855. Det kgl. Bibliotek.

Endelig skabtes der på Sjælland i løbet af 1840'erne en type lokale, gensidige selskaber, der fik klart politisk præg. 1841 var oprettet et selskab i Frederiksborg amt, hvor præget endnu ikke var fremtrædende, men i 1846 dannedes selskaber i Holbæk, Sorø og Præstø amter – de hed i øvrigt alle »med flere Amter« – hvor der ikke var noget at tage fejl af. I forbindelse med selskabet i Præstø amt kundgjorde en af initiativtagerne: ». . . Ideen til Brandforsikringen er fremkommet fra Bondestanden, og Foreningen bestyres af Bonde-

standen«. På Møen dannedes et par helt små foreninger, hver kun omfattende et sogn, og i de følgende år fulgte endnu et par brandkasser, som deres almindelige betegnelse hurtigt blev. Ikke mindst Holbæk-kassen fik fra starten et utvetydigt politisk præg, hvor bondepolitikere som Rasmus Sørensen, Asmund Gleeerup og dernæst I.A. Hansen afløste hinanden som formænd. De politiske overtoner gav disse selskaber en vis urolig tilværelse, og det manglede ikke på angreb på deres virksomhed fra modstandere eller folk, der til dels af politiske årsager blev vraget til tillidshverv.

Fra denne ældste generation af lokale, gensidige løsebrandforsikringsselskaber var der naturligvis tale om en indkøringsperiode, før det enkelte selskab fandt sin arbejdsform. Det gjaldt både m.h.t. medlemsstyreattet og i den egentlige forsikringsvirksomhed. Det er også tydeligt, at der for forsikringstagerne var tale om en tilvænningsproces til de krav, forpligtelser som rettigheder, der fulgte med deltagelsen i de gensidige selskaber. Underforsikring synes i den tidligere periode at have været meget udbredt. Det er ikke sjældent at møde den opfattelse såvel hos forsikringstager som hos forsikringsselskab, at en afkortning af erstatningen for det lidte tab ved brandskade så at sige forventedes.

Ret hurtigt blev det udbredt hos de lokale, gensidige selskaber, at forsikringsemnerne ved takseringen opdelt i tre eller fire klasser, således at

1. klasse omfattede det egentlige indbo, der kunne blive mere eller mindre specificeret,
2. klasse omfattede avlsredskaber, vogne og lignende. Disse genstande kunne dog også indgå i 1. klasse, mens
3. klasse omfattede besætning og
4. klasse rummede avlsprodukter.

For 3. og 4. klasse gjaldt almindeligvis, at de forsikrede emner, det være sig dyr eller den anslåede mængde avlsprodukter, sættes til faste beløb pr. dyr eller pr. td. Af datidens takseringer, hvor der ofte var angivet antal tønder land dyrket med en bestemt afgrøde og det skønnede høstudbytte, fremgår det, at man på bondebrug i Østjylland og på øerne synes at være gået ud fra 8 fold som et gennemsnitsfoldudbytte! Et markant træk, der peger på forskelle mellem dengang og senere, går igen fra taksering til taksering: Under indboet er langt det mest værdifulde »Senge og Gang Klæder«, mens møbler ofte optræder med beskedne beløb.

Omkring 1850 må det skønnes, at de lokale, gensidige brandforsikringsselskaber havde ført til, at løseforsikring har været almindeligt kendt i landbefolkningen. Der foreligger ikke statistisk materiale til at bedømme forsikringsformens udbredelse, men der kan ihvertfald konstateres store lokale variationer. Adskillige selskaber havde opnået betydelig tilslutning, således havde Ravnholt-kassen i 1848 indtegnet for 13 mill. rigsdaler, og i begyndelsen af 1851 kunne formanden for Holbæk med flere Amters gensidige Brandforsikringsforening oplyse, at der var en samlet forsikringssum på 10 mill. rigsdaler. På Fyn var der, formentlig som et bevidst supplement til den af større landbrugere prægede Ravnholt-kasse, i løbet af 1840'erne dannet flere mindre lokale selskaber, således Skårupør-kassen (opr. 1842), der tydeligt rettede sig mod småkårsfolk og året forinden en brandkasse for Lunde sogn, der i 91 år skulle blive ledet af fader, søn og sønnesøn. Oprettelsen af disse og flere kasser – der var mere end en halv snes – peger på en udbredt tilslutning til løsebrandforsikringen.

Geert Winther og De mindre landeendomsbesidderes Brandforsikringsforening.

I sidste halvdel af forrige århundrede skulle begrebet »brandpolitik« eller »brandkassepolitik« komme til at optræde hyppigt i den politiske polemik. Det blev fra 1850'erne en tilbagevendende anklage mod Venstre fra konservativt hold, at man benyttede brandforsikringsselskaberne som politisk løftestang. Det var fremfor nogen anden Geert Winther, mangeårig repræsentant for Odderkredsen i Folketinget, der kom til at stå som udtryk for denne sammenkædning af forsikringsvirksomhed og venstrepolitik.

Geert Winther var født 1813, blev cand. theol. i 1840 og senere magister i pædagogik, hvad der endnu senere gav ham retten til at betegne sig dr. phil. Grebet af de demokratisk-liberale strømninger i Europa under en udlandsrejse 1847-48 engagerede han sig i politik og indvalgte i den grundlovgivende rigsforsamling og senere i Folketinget, hvor han til 1884 genvalgte i den samme valgkreds. Politisk sluttede han sig til bondevennerne og især til A. F. Tscherning. Han var en dreven parlamentariker og en betydelig organisator, der uden at nå førernes række spillede en betydelig rolle i andet geled som en ihærdig fortaler for bøndernes interesser. 1850 havde han erhvervet bladet Nørrejydsk Tidende.

Inspireret af de sjællandske brandkasser gik Winther i 1850 igang med at forberede oprettelsen af en tilsvarende institution i Jylland, og med udgangspunkt i sin kreds fik han 1850-51 skabt så stor tilslutning til tanken om en brandforsikringsforening, at De mindre Landeendomsbesidderes Brandforsikringsforening for rørlig Eiendom i Nørre-Jylland kunne begynde sin virksomhed 28. november 1851. Der var ved starten indtegnet forsikringer for 2,6 mill. rigsdaler, men i de følgende år steg tilslutningen markant. Allerede ved afslutningen af regnskabsåret 1855/56 var der indtegnet 21.000 medlemmer med en samlet forsikringssum på 18,8 mill. rigsdaler. Denne udvikling placerede klart Winthers brandkasse som den største i kredsen af lokale, gensidige selskaber.

Til fremgangen bidrog formentlig også, at Geert Winthers blad Nørrejydsk Tidende fungerede som foreningens organ sideløbende med at være talerør for hans og Bondevennernes politik. Tilslutningen koncentrerede sig i de første år om Østjylland mellem Horsens og Randers fjorde. Og det er karakteristisk, at der i denne del af Jylland i de følgende årtier kun opstod få og forholdsvis ubetydelige lokale, gensidige brandforsikringsselskaber. Den klare proklamation i navnet – »de mindre Landeendomsbesiddere« – pegede på den egentlige bondestand som den potentielle medlemskreds, og den højeste forsikringssum, der måtte tegnes for et enkelt forsikringssted, var 6000 rigsdaler. Selskabets politiske farve kom til udtryk på flere måder. Man polemiserede i Nørrejydsk Tidende åbenlyst mod eksisterende gensidige selskaber, således f. eks. mod den i 1841 etablerede forening for Aalborg og Hjørring amter. Polemikken hentede sin ammunition fra de argumenter, der skulle optræde gang på gang i de følgende årtier: Modstanderen var det store landbrugs sammenslutning, ikke bøndernes. Der blev administreret for dyrt i forhold til, hvad man kunne opnå i det nye selskab, og de mindre forsikringstagere – bønder og husmænd – løb en unødigt risiko for at skulle komme af med forhøjede bidrag, fordi der var tale om enkelte meget store forsikringer omfattende herregårde o. lign. Gennem hele agitationen for De mindre Landeendomsbesidderes Brandforsikringsforening gik en stadig appel om frigørelse for det formynderskab, de større landbrugere, embedsmænd og præster udøvede over for bønderne.

Winthers brandkasse kom foruden at fungere som forsikringsselskab også til at virke som en form for politisk basisorganisation. En lang række af Østjyllands daværende og senere politisk fremtrædende bønder og lærere fik deres organisatoriske skoling i brandkassen, hvor man møder navne som Jens Jørgensen, Bjerregaard, Lars Bjørnbak og Søren Kjær.

På rigsdagen var Geert Winther ikke overraskende optaget af alt, hvad der angik brandvæsen og forsikringssspørgsmål, og det var ikke mindst hans indsats, der førte til den faktiske afvikling af det monopol, Den almindelige Brandforsikring hidtil havde besiddet. Winther rettede forskellig kritik mod denne institution, og han opnåede, at der fra regeringsside blev givet grønt lys for etablering af private bygningsbrandforsikringsforeninger. Winther oprettede selv De mindre Landeiendomsbesidderes Brandforsikringsforening for Bygninger og andre faste Eiendomme i Nørre-Jylland, der dog ikke opnåede samme tilslutning som løsøreforsikringsselskabet. Men enkelte andre steder – således i Thy og på Læsø – oprettedes lokale, gensidige bygningsforsikringsselskaber, der dog foreløbig ikke rokkede ved Den almindelige Brandforsikrings helt dominerende stilling.

Sidste halvdel af 1800-tallet – den almindelige udvikling.

Der blev fortsat oprettet nye lokale, gensidige brandforsikringsselskaber for løsøre. Det må antages, at der endnu i nogle årtier var tale om, at nye egne og hidtil ikke forsikringsvante dele af befolkningen blev inddraget. Da købmand Chr. H. Nielsen i Hjørring i slutningen af 1860 tog til orde for at få dannet en selvstændig løsørebrandkasse for Vendsyssel, skete det bl.a. ud fra den argumentation, at man ad denne vej »lettere.. kunne bevirke en mere almindelig Forsikring mod Ildsvaade, end som nu for Tiden er Tilfældet«. Forsikring af bygninger mod brand har formentlig på dette tidspunkt været almindeligt accepteret, men forsikring af løsøre langt fra i samme omfang.

Når det i sidste halvdel af 1800-tallet blev normen, at ikke blot bygninger, men også indbo, redskaber, avl og besætning forsikredes, hang det naturligvis sammen med den almindelige udvikling, der for landbruget indebar en stærk værdiforøgelse for de omtalte emner tilligemed en endelig afvikling af de traditionelle »hjelpeinstitutioner«, der er omtalt foran (se s. 14). Men også udbredelsen af den moderne realkreditinstitution har medført, at forsikring såvel af bygninger som løsøre blev almindelig i alle dele af landbosamfundet. Kreditforeningsfinansiering og forsikring af pantet gik hånd i hånd.

Også i sidste halvdel af forrige århundrede er der tale om et broget billede af selskaber, men det er dog muligt at pege på nogle hovedtendenser, hvorom de fleste nyoprettelser grupperer sig.

Der var en tydelig trang til at skabe selskaber, der i forhold til eksisterende mere bredt sigtende afgrænsede sig til bondestanden eller som det blev det normale udtryk: de mindre landejendomsbesiddere. Fra 1841 havde der eksisteret en lokal gensidig forening for Frederiksborg amt, men den fik i 1868 et supplement i Den gensidige Brandforsikring for den mindre Landbostand i Frederiksborg Amt. På Fyn, hvor der ved siden af den store Ravnholt-kasse allerede fra omkring 1840 var dannet mindre selskaber henvendt til bøn-

der og småkårsfolk, oprettedes i 1851 den såkaldte Kallehauge-kasse, der senere tog navneforandring til Den østlige fynske Bondestands Brandforsikring. Man støder også på brandkasser, der yderligere indskrænker sit virkefelt til tyende og arbejdere.

På øerne og i det østlige Jylland var landsbybebyggelsen fortsat den almindeligt udbredte, men der foregik århundredet igennem en stadig bebyggelse af det hidtil åbne land hen mod det billede, man kender fra vore dage. Storbrande, der ramte og raserede hele landsbyer, var gentagne katastrofer. På trods af brandpoliti-lovgivning stod man i realiteten hjælpeløs i en landsby, hvis en ildebrand først fik fat, og tørke, vind m.m. hjalp til. Det gav næring for den opfattelse, at forsikrings sammenslutninger bestående af udflyttere alene kunne opnå besparelser i forhold til selskaber, der optog alle. Der blev dannet et antal selskaber, der kun optog udflyttere som forsikringstagere.



Når taget – stråtaget – skred, så var ilden for alvor blevet herre og slukningsindsatsen normalt forgæves. I 1860 fik en løjtnant Saxtorph patent på såkaldte »ildgittere«, der skulle hindre tagets nedskridning. De fik dog ingen praktisk betydning, men i 1889 blev det dog påbudt ved lov at bruge galvaniseret jerntråd til bindemateriale for stråtag over udgange. Fra Gunnar Knudsen: Dansk bondeliv i forrige århundrede (1975).

En tendens til spaltning af eksisterende selskaber, som derpå resulterede i oprettelsen af flere, naturligvis mindre, lokale forsikringsselskaber, kan også spores. Det har utvivlsomt haft en sammenhæng med den almindelige udvikling i landbosamfundet, der i løbet af perioden fører til at etableringen af, hvad man kunne betegne som en lokal identitet. I stadig mindre områder opstod ønsker og behov for at få skabt sine egne institutioner til at varetage egne interesser, og således også på forsikringsområdet. I Skads herred i det sydvestlige Jylland havde der siden 1847 eksisteret en forsikringsforening for løvsøre. P.gr. af forskellig kritik af den måde, hvorpå foreningen blev ledet, blev den i 1860 sprængt med det resultat, at der indenfor den hidtidige forenings virkeområde blev plads for i alt fire nye – herunder et selskab med herredsnavnet. I Vejle amt, hvor der fra 1841 var to parallelt virkende selskaber, skete udspaltningen i 1868. Her har de geografiske forhold formentlig spillet ind, idet det var den vestlige del af amtet med den mere spredte bebyggelse, der trak sig ud, og hvor der opstod ikke mindre end fire selskaber.

Endelig kan man ikke se bort fra de personlige forhold. En kasserer i Vejle Amts yngre Brandforsikring blev i 1868 ikke genvalgt på generalforsamlingen, og han søgte da på sin hjemegn at få skabt »sin egen« brandforsikring, der da også kom til verden som Fredericia og Kolding Omegns Brandforsikringsselskab for rørlig Ejendom samme år.

Den sidste del af forrige århundrede rummede et skærpet politisk opgør mellem Højre og Venstre. Ikke mindst i 1870'erne og 1880'erne stod de to politiske grupper stærkt imod hinanden. Højre støttede sig på byerne og på det større landbrug – Venstre havde sin basis i den brede del af landbefolkningen. Der skete en politisering af en lang række faglige og økonomiske organisationer, samtidig med at hele den stærke politiske mobilisering efter alt at dømme var medvirkende til at skabe nye organisationer. De lokale, gensidige brandforsikringsselskaber prægedes også af denne udvikling. Der var, som det er vist i det foregående, tilbage fra 1840'erne en tradition for, at der bestod et nært forhold mellem den egentlige politiske bondebevægelse og brandforsikringsselskaberne. Og det er næppe overdrevent at betegne adskillige af de eksisterende selskaber som led i den dengang meget løse organisering af venstrevælgerne.

I 1880'erne kom det nu ydermere i en række selskaber til angreb på den hidtidige ledelse ud fra åbenbare politiske motiver. På Fyn var bl.a. Klavs Berntsen ledende i et forsøg på at vælte den traditionelt af de større landbrugere dominerede ledelse i Ravnholt-kassen. Angrebene blev her som i andre situationer formuleret som krav om ændrede forsikringsmæssige procedurer (typisk forskelsbehandling mellem større og mindre forsikringstagere i de sidstes favør), men målet var en egentlig overtagelse af ledelsen i de pågældende selskaber. På Fyn mislykkedes det, og Venstre omdannede i 1890 Den østlige fyenske Bondestands Brandforsikring til Den fynske Bondestands Brandforsikring i opposition til Ravnholt-kassen. På Bornholm stod kampen i det lokale, gensidige selskab mellem Højre og Venstre, hvor venstremanden blev valgt til formand. Det var også et politisk træk, da Den gensidige Brandassuranceforening for Beboerne af Grevslandet Bregentved og Jomfruens Egede Gods samt tilgrænsende Sogne i 1885 besluttede at gå over til Den sjællandske Bondestands Sparekasse.

Den politiske kamp danner også baggrunden for det fornyede anslag på bygningsbrandforsikringsområdet mod den fortsat helt dominerende position Den almindelige Brand-

forsikring indtog. Geert Winthers initiativ i Jylland forsøgt midt i 1870'erne overført til Sjælland, men forberedelserne til en sjællandsk brandkasse for landbygninger førte ikke til noget resultat. Fra slutningen af 1887 indledtes en agitation for tilslutning til den jyske bygningsbrandforsikringsforening på Sjælland, men i februar 1888 blev der på et møde for tillidsmændene i Den sjællandske Bondestands Sparekasse udkastet en plan for en selvstændig brandforsikring for »mindre Landbygninger paa Sjælland«. Den drivende kraft bag arbejdet var P.A. Alberti, og der blev agiteret blandt landbefolkningen på Sjælland sideløbende med et politisk initiativ i Folketinget. Dette førte til loven af 12. april 1889, der afgørende lettede etableringen af nye bygningsbrandforsikringsselskaber, og 29. juni 1889 afholdtes første ordinære generalforsamling i Sjællands – fra 1895 Østifternes – Brandforsikring.

Loven af 1889 betød en hurtig vækst for både det ældre jyske og det nye sjællandske bygningsbrandforsikringsselskab. Men som det er omtalt indledningsvis, så fastholdt Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger fortsat sin ledende stilling i årtier endnu.

Det er også ved udgangen af 1800-tallet vanskeligt at bestemme antallet af lokale, gensidige brandforsikringsselskaber. Der kom stadig nye til, men der var også tale om en modsat gående tendens. Ikke så få, fortrinsvis af de mindre, selskaber indstillede deres virksomhed. De sluttede sig sammen med de eksisterende lokale, gensidige selskaber, som det skete i 1898, da en af »udbryderne« fra 30 år tidligere, vendte tilbage til Vejle Amts yngre Brandforsikring.

Andre fusionerede med Det gjensidige Forsikringsselskab Danmark, der var oprettet 1861. Etableringen af dette selskab foregik til dels i ministerielt regi, og bag indbydelsen stod bl.a. C.F. Tietgen. Dette selskab havde som sit erklærede mål at tegne løssøreforsikringer over hele landet i konkurrence med de udenlandske selskaber, det gamle Assurance Compagni og især de lokale, gensidige selskaber. Man argumenterede, at disse sidste fremfor at sprede risikoen mest mulig, samlede den lokalt og ved at afgrænse sig til »visse Samfundsklasser«. Ved i øvrigt at lægge sig tættest muligt op af de lokale, gensidige selskabers virkeform og at tilbyde en mere smidig administrativ procedure for forsikringstagerne vendte Danmark sig klart mod de lokale, gensidige selskaber. Selskabet havde nogle vanskelige begynderår, men det erhvervede sig efterhånden en position indenfor løssøreforsikringen på landet. Danmark udvidede sin virksomhed til også at omfatte livs- og haglskadeforsikring. I 1911 var selskabets samlede risiko indenfor løssøreforsikringen kr. 900 mill., hvoraf de 500 var tegnet på landet. Igen gennem det forløbne tidsrum var da også et antal – nøjagtigt kan det ikke fastslås – lokale, gensidige selskaber sluttet sammen med Danmark.

Ved begyndelsen af dette århundrede kan tallet på de lokale, gensidige selskaber sættes til omkring 80. Tilgang og afgang synes i perioden at balancere. Der var fortsat store variationer i deres størrelse. Størst blandt de lokale, gensidige løssøreforsikringer var De mindre Landeieendomsbesidderes Brandforsikring – nu kaldet Wistofts brandkasse – Holbæk m.fl. Amters Brandforsikring, den i 1861 oprettede forsikringsforening for Hjørring Amt og Kær Herred, Vejle Amts yngre Brandforsikring og Ravnholt-kassen på Fyn.

De lokale, gensidige brandforsikringsselskaber i 1800-tallet – opbygning og virksomhed

Det er ikke let at trænge ind i de lokale, gensidige selskabers indre liv i forrige århundrede. Der er ofte bevaret meget lidt materiale, der kan belyse deres virksomhed i den første tid – jfr. s. 38 – og selv forhandlingsprotokoller og mødereferater kan være meget lidt oplysende. Det er tit de mere usædvanlige og kuriøse træk, der har fanget opmærksomheden, mens det daglige mere, rutineprægede liv ikke har sat sig de samme spor.

Der er store forskelle i selskabernes opbygning, og det har tydeligvis været afgørende for de enkelte selskaber at værne om deres eget særpræg. Igen kan man dog for størstepartens vedkommende pege på nogle fællestræk, der er gennemgående ikke blot for forrige århundrede, men i mange tilfælde godt op i dette.

Formanden indtog en meget central stilling. Der var i mange selskaber tillagt ham meget omfattende beføjelser, og det var ikke ualmindeligt, at formanden bestred opgaver, der ud fra en senere betragtning ville høre under kassereren og forretningsføreren. Det var ikke sjældent, at formanden personligt forestod selskabets aktiviteter ud i de mindste, kontormæssige rutinegøremål. Det var normalt hans opgave at føre medlems- og forsikringsfortegnelser, og der skulle gå lang tid, før det var almindeligt accepteret, at han til disse opgaver kunne bruge hjælp. I den store Holbæk-forening på Sjælland blev det så sent som i 1932 nedstemt at adskille formands- og forretningsføreropgaverne, og i et vestjysk selskab var det endnu omkring 1960 den valgte formand, der personligt førte bøgerne over medlemmerne og deres forsikringer.



Bestyrelsen i en lokal brandkasse ved århundredskiftet. Det er Vejle Amts yngre Brandforsikring – nu Vejle Brand – hvis ledelse er fotograferet i 1905. Fra venstre: L. Maltesen, Jens Lomholt, P. Ejsing, Augustinus Sørensen og Mogens Jensen

Selskabernes regnskab var i mange tilfælde lagt i hænderne på formanden, der således modtog indskud, modtog de af de lokale repræsentanter opkrævede kontingenter og forestod udbetalinger ved brandskader. Formanden var ikke blot ankeinstans, hvor der opstod tvister omkring erstatninger for brandskader, men det var ikke sjældent bestemt i vedtægterne, at han i større sager automatisk skulle træde ind, d.v.s. tage til brandstedet, forestå opgørelse af skaden og i det hele taget optræde på selskabets vegne. I forhold til medlemmerne var det ligeledes formanden, der normalt i et og alt tegnede selskabet. I de mindre lokale selskaber er det næppe for meget sagt, at formandens virksomhed og selskabets i realiteten har været identiske.

Der kan konstateres en tendens til, at der i de selskaber, der havde et mere »aristokratisk« præg, kunne være tale om en større adskillelse mellem formands-, kasserer- og forretningsfører-opgaverne, men i de mellemstore og mindre, og især i de selskaber, der henvendte sig til de mindre landbrugere, var denne koncentration i formandens person typisk.

Det blev også snart en almindelig skik, at man lokalt identificerede selskaberne med formandspostens indehaver. Det var ikke blot Den jyske Brandkasse for mindre Ejendomsbesiddere, der i daglig tale benævntes først Winthers og senere Wistoft's brandkasse. På Lolland hed det almindeligvis Marker Madsens brandkasse og ikke Brandforsikrings-selskabet for Landboere på Lolland samt Fejø Birk (opr. 1845). Overhovedet sporer man en stærk tendens til at fastholde den personmæssige identifikation og at dyrke en personmæssig kontinuitet, ofte over generationer. I to menneskealdre var fader, søn og sønnesøn af familien Bage i ledelsen af Sorø m.fl. Amters gensidige Brandforsikringsforening for Løsøre, og i Vejle Amts yngre Brandforsikring var det i årtier navnet Ejsing, der uadtil tegnede selskabet. Der er næppe heller tvivl om, at oprettelsen af adskillige selskaber har haft nær sammenhæng med en egns opløsning om en enkeltmand.

Den overordentlige koncentration af beføjelserne, både formelt og især reelt, var også baggrunden for den mørkeste tildragelse i disse selskabers historie, nemlig I.A. Hansens underslæb overfor brandkassen i Holbæk. I 1855 havde han erobret formandsposten fra Asmund Gleerup, og han fik i de følgende år yderligere cementeret formandens i forvejen omfattende beføjelser i forhold til selskabets virksomhed. I 1877 kom det så for dagen, at han over en årrække havde besveget brandkassen for kr. 120.000. Begivenheden blev ikke overraskende udnyttet politisk og vendt mod de lokale, gensidige selskaber.

Den anden institution, der ved siden af formanden synes at have været den bærende i selskabernes virksomhed, var de lokale repræsentanter, hvad enten de blev betegnet som sognekommisærer eller -formænd, distrikts- eller kredsforstandere. Navnene kunne variere, men deres opgaver var stort set de samme. De varetog selskabernes aktiviteter på det helt lokale plan, der typisk var afgrænset til en kommune, et sogn eller lejlighedsvis et endnu snævrere område. I Vejle Amts yngre Brandforsikring var flere sogne således delt på op til 4-5 kredse, hver med sin repræsentant.

Som formanden tegnede selskabet centralt, så stod de for selskabets virksomhed lokalt. De modtog indmeldelser, opkrævede indskud og kontingenter og de trådte i funktion ved brandskader. Det var ikke ualmindeligt, at vedtægterne ligefrem pålagde de lokale repræsentanter en aktiv funktion ved ildebrande – »foranstalte saa meget reddet som muligt og

paasee, at Intet bortføres fra Stedet førend det er taxeret«, hedder det i en lov fra et sjællandsk selskab fra 1858. Det var desuden almindeligt at forvente, at de lokale repræsentanter førte en form for tilsyn med distriktet for at kunne varetage selskabets tarv ved f.eks. stærke forringelser af de assurerede emner.

Det er betydelige selvstændige opgaver, der pålagdes de lokale repræsentanter. De har i mange tilfælde været medlemmernes normale kontakt med det lokale, gensidige selskab. Ikke mindst når det har drejet sig om de tilbagevendende, rutineprægede funktioner omkring indmeldelse, taksering, opkrævning af indskud og senere af kontingenter og beregninger af erstatninger ved brandskader, så har det været den lokale repræsentant, der har været i virksomhed. Det har været en forudsætning for, at denne struktur har kunnet virke, at de lokale repræsentanter har haft et indgående kendskab til deres område og ikke mindst, at de i dette område har været mødt med almindelig tillid. Her har det naturligvis været en afgørende forudsætning, at de pågældende som bønder eller som stående landbefolkningen nær har levet midt i de kredse, selskaberne henvendte sig til. Det har også været medvirkende til, at strukturen kunne fungere, at forsikringsopgaverne har været temmelig ensartede og at udviklingen ihvertfald i en årrække ikke afgørende forandrede ved forhold som boligindretning, varmekilder, belyningsforhold, sammensætning af avl, besætning o.s.v.

Med de lokale repræsentanter suppleret med vurderings- eller taksationsmænd må man regne med, at flere tusinde personer i praksis har været inddraget i de lokale, gensidige selskabers arbejde. Også på dette niveau var der tale om en stræben efter størst mulig personmæssig kontinuitet. En menneskealders virksomhed er ikke ualmindelig, ligesom hvervet tit gik i arv fra fader til søn.

Ikke sjældent har lokale, gensidige selskaber ved jubilæer og lignende lejligheder hævdet, at man ikke agiterede for tilslutning, at man ikke gjorde reklame for sig selv. Den struktur, man traditionelt arbejdede med, gjorde det også normalt overflødigt. Hvervningen af nye medlemmer/forsikringstagere har i praksis foregået lokalt med den lokale repræsentant som den afgørende kraft, og tilslutningen har ofte været afhængig af den tillid, den pågældende nød i sin kreds.

Som den øverste besluttende myndighed stod generalforsamlingen, hvor hvert medlem havde én stemme. Her valgtes formand og bestyrelse, vedtoges og revideredes love – ofte et betydeligt og brydsomt arbejde – og her lagde man de overordnede retningslinier for selskabets arbejde. De sager, der i de første årtier kom for dette forum, kan forekomme til dels bagatelagtige, som når man f.eks. drøftede størrelsen af belønninger til folk, der ved ildebrand havde udført redningsarbejde. Det almindelige billede, man får af generalforsamlingernes virksomhed i forrige århundrede, er præget af stor tilbageholdenhed og forsigtighed. Man er generelt meget varsom med at udvide virksomheden, ændre ved de bestående procedurer, og der er gennemgående tale om størst mulig sparsommelighed i de økonomiske beslutninger. Lønninger og diæter holdtes lavest muligt, og i krisetider, f.eks. i 1890'erne, krævedes de ofte sat ned.

Hvor ledelsen af de lokale, gensidige selskaber kom ind i mere stabile former, og hvor der ikke opstod eksempelvis politisk betingede modsætninger omkring valg eller principielle retningslinier, svandt deltagelsen i generalforsamlingerne hurtigt ind. Fra Thy

		1916		Kontanter		Kontanter	
		Receiv.	Pay.	Receiv.	Pay.		
		Regnskabs for Høvedbestyreren					
1/11-15	1/	afmodt Peng. til Assurancebestyreren		88	10		
1/12-15		-----		74	90		
2 1/2-1-16		-----		57	12		
1/2-16		Tilgode for Porto og Papir				7	30
29/5-		afmodt Peng. til Brandkassen		61	22		12
							11
							20
		Tilføjet til Høved					25
		to Breve om samme sag					24
14/7		Brev til Hjørring					12
19/11		afmodt til Hjørring		138	07		25
13/1		afmodt til Hjørring		81	90		20
		2 Breve til Hjørring					20
28/2				120	68		25
25/2		afmodt til Hjørring					10
		Brev til Hjørring					10
6-5		Brev til Hjørring					10
20/10		Brev til Hjørring					35
7/11		afmodt til Hjørring		119	79		35
4/2		afmodt til Hjørring		102	78		35
21/5-		afmodt til Hjørring		82	86		30
6/7		afmodt til Hjørring		256	29		35
9/8		2 Breve til Hjørring					23
2 1/2-1-20		Brev til Hjørring					168
		Brev til Hjørring					134
		afmodt til Hjørring					134
6/6		Brev til Hjørring		231			267
							150
19/20							200
19/10		Brev til Hjørring					25
10/8		Brev til Hjørring					25
11/3		afmodt til Hjørring					1

Distriktsforstanderens protokol fra Ajstrup sogn. Brandforsikringsforeningen for rørlige Ejendele i Hjørring Amt og Kær herred. Lokalhistorisk arkiv for Aalborg kommune.

blev det således berettet, at man lejlighedsvis i Landejendomsbesidderes Brandforsikringsforening for rørlig Ejendom i Thisted Amt havde måttet patruljere i Thistedes gader for at få »indfanget« medlemmer, der kunne fylde op og gøre forsamlingen beslutningsdygtig!

Rammerne for og indholdet i den rent forsikringsmæssige virksomhed lå i de fleste tilfælde fast. Man henvendte sig til landbruget, til de hermed forbundne erhverv og andre beboere i landdistrikterne. Det blev op igennem selskabernes historie i forrige århundrede hyppigt foreslået at udvide til byerne, men lige så gennemgående var en afvisning af denne udvidelse. De lokale, gensidige selskaber synes også almindeligvis at have været tilbageholdende, når der var tale om de nye bydannelser, der kom til i form af stationsbyer.

Fra næringsloven af 1857 kunne handlende etablere sig på landet i modsætning til tidligere, og mange selskaber blev stillet overfor spørgsmål om forsikring af varelagre hos høkere. Håndværkerne havde ligeledes særlige interesser rent forsikringsmæssigt i kraft af deres lagre af enten råmaterialer (træskomagerens træ, læder hos skomageren) eller færdigprodukter. Igen sporer man som den almindelige holdning en stor forsigtighed fra de lokale selskabers side. Man er tryk ved at værdisætte en almindelig landbrugsbedrift og beregne skader på avl, besætning og indbo, men der er større usikkerhed omkring de nye erhverv, og helt fremmede for det traditionelle landbosamfund som karrussel-ejere og fotografer optoges normalt ikke!

Men også indenfor den oprindelige afgrænsning kunne man møde problemer. Ansættelsen af værdien af avlsprodukter måtte ikke sjældent til behandling på generalforsamlingerne. Her havde man mange steder valgt at beregne værdien af de relevante produkter ved oprettelsen og bestemme dem i vedtægterne. Da man i 1867 oprettede et lokalt, gensidigt selskab i Odsherred, sattes i vedtægternes § 14 prisen for en tønne hvede til 5, for rug og ærter 4, for byg og boghvede til 3, havre til 2, raps til 8 og hørfrø til 6 rigsdaler. Græsfrø beregnedes pr. lispund – 8 kg – til 2, smør til 3 og ost til blot 1 rigsdaler, mens halm, hør og tørv sattes pr. læs til henholdsvis 2, 4 og 1 rigsdaler.

Det er indlysende, at sådanne én gang fastsatte beløb løbende måtte revideres, og senere blev det almindeligt at tage udgangspunkt i Københavns torvepriser eller de »på egnen gældende priser«. Det blev også nødvendigt at bestemme en praktisk fremgangsmåde, hvorefter man kunne afkorte i forhold til de indtegnede mængder i forhold til brandskadens tidspunkt. Man forsikrede naturligvis den mængde, man kunne gå ud fra at have i hus umiddelbart efter afslutningen af høsten.

Landbruget og landbosamfundet ændredes efterhånden. Og det stillede nye krav. Den stærke udvikling i husdyrholdet betød, at et kreatur ikke umiddelbart var et kreatur. Det kunne f.eks. være et kostbart avlsdyr. Man ser da også mod århundredets slutning mange selskaber fastsætte maksimumbeløb for forsikring af dyr, og således besluttede man i 1898 i Thy ikke at gå højere end 5000 kr. for hingste. Brugsforeninger, mejerier og lignende specialiserede virksomheder med nær tilknytning til landbruget gav nye udfordringer rent forsikringsmæssigt.

Mod slutningen af 1800-tallet dukkede et spørgsmål op, der særlig skulle blive aktuelt på den anden side af århundredeskiftet. Skulle man gøre forskel i præmieberegningen for medlemmer, der benyttede sig af nye bygningsmåder og f.eks. havde murede staldlofter og »hårdt« tag i forhold til forsikringer under traditionelt stråtag i bindingsværks-

bygninger? Den almindelige indstilling synes generelt at have været afvisende. Problemet omkring småskaderne blev aktualiseret typisk med tøj, der er hængt til tørre ved et komfur eller en kakkellovn. Selvrisiko var ikke egentlig indført i vedtægterne, men i praksis etableres begrebet nu med en nedre grænse for erstatninger for brandskade.

Et problem var de lejlighedsvis »brand-epidemier«, der hærgede forskellige egne, som f.eks. påførte det lokale, gensidige selskab på Langeland store tab mod århundredes slutning. Den politimæssige efterforskning af brandårsager var ofte lidet effektiv, men her betød den kendte kommissionsdommer Sylows virksomhed flere steder i landet, at en lang række påsatte brande blev opklarede.



Således opfattede tegneren Alfred Schmidt i Blæksprutten 1895 den stemning, der fremkaldtes ved kommissionsdommer Sylows virksomhed!

Det var de lokale, gensidige selskabers stadige bestræbelse at administrere billigt muligt, således at udgifterne for medlemmerne kunne holdes så lavt som muligt. Mange selskaber havde oprindelig blot opkrævet et indskud og derefter opkrævet årligt eller halvårligt, hvad der var nødvendigt for at dække brandskadeerstatningerne. Efterhånden gik man dog over til at opkræve et fast beløb, der dog oftest sattes lavt, så ekstraordinære kontingenter måtte normalt stadig opkræves hvert år. Udviklingen gik da allerede i forrige århundrede klart i retning af dannelsen af reservefonde, der kunne virke som stødpuder i år med mange og dyre brandskader. De fleste lokale selskaber opbyggede efterhånden ret betydelige formuer, som man i adskillige tilfælde udlånte indenfor selskabets virkeområde. Skads m.fl. herreders Brandkasse anbragte sine midler i ejendomme mod 1. prioritet, mens Brandkassen for Hjørring amt og Kær herred bl.a. lånte ud til kommuner og stedlige mergelselskaber. Også nogle af de andelsvirksomheder, der kom til i slutningen af 1800-tallet, lånte penge hos de stedlige, gensidige brandforsikrings-selskaber.

De lokale, gensidige brandforsikringsselskaber ca. 1900 - ca. 1950 – nye udfordringer.

Det tyvende århundrede har i mange henseender stillet de lokale, gensidige selskaber overfor radikalt forandrede arbejdsvilkår. Samfundsudviklingen skulle over en bred front gribe dybt ind i forudsætningerne for deres virksomhed.

Sat lidt på spidsen kan man hævde, at de lokale, gensidige selskaber i forrige århundrede stort set levede deres tilværelse uden større berøringsflader med det omgivende samfund, *når* de først engang var oprettet. Deres aktiviteter var begrænsede og udelukkende indskrænket til forholdet til medlemmerne. De lokale, gensidige selskaber havde normalt intet med f.eks. offentlige myndigheder at gøre, og ikke sjældent var det som i den langelandske brandkasses love bestemt, at afgørelser i forholdet mellem medlemmer og selskab ikke kunne bringes til rettens afgørelse. Selskaberne var hverken registrerede eller kontrollerede, og det var utænkeligt, at de skulle indgå i samarbejde med lovgivningsmagten om brandpoliti- eller forsikringssspørgsmål.

Udviklingen har i dette århundrede tvunget de lokale, gensidige selskaber til forskellige niveauer af samvirksomhed. Det har været etableret både rent organisatorisk og forsikringsmæssigt i form af genforsikring (Genforsikringsforbundet i 1959). Man fik i 1910 oprettet Foreningen af gensidige, danske Brandforsikringsselskaber på baggrund af to foregående udvalg af henholdsvis 1901 og 1909, hvor man havde samlet repræsentanter for bl.a. de lokale, gensidige selskaber til drøftelse af fælles anliggender, især på det brandforebyggende område. Initiativet til udvalgene og senere til sammenslutningen kom især fra Den almindelige Brandforsikring, og bestræbelserne må ikke mindst ses på baggrund af det samarbejde, der på daværende tidspunkt var indledt mellem forsikringsaktieselskaberne.

Foreningen fik efterhånden tilslutning fra så godt som alle de eksisterende lokale, gensidige selskaber, og den skulle i de følgende årtier blive det forum, hvor almene problemer blev behandlet, og hvor dele af forsikringsverdenen formulerede sig overfor og forhandlede med det offentlige. Det skulle ikke mindst blive karakteristisk for udviklingen i det tyvende århundrede, at de lokale, gensidige selskaber blev inddraget i et samarbejde med det offentlige – både stat og kommuner. Allerede i 1911 pålagdes selskaberne en afgift til staten i forbindelse med etableringen af det nye statspoliti, og efter vedtagelsen af brandpolitiloven af 1926 – som foreningen i øvrigt havde virket for i en årrække – fik de lokale, gensidige selskaber de fleste steder i landet et praktisk samarbejde med kommunerne om organisering og ikke mindst finansiering af brandslukningsvæsenet.

Antallet af lokale, gensidige selskaber undergik efter århundredeskiftet ikke de store ændringer. En markant tilgang repræsenterede Husmandsbrandkassen fra 1908, der både omfattede bygnings- og løsoverbrandforsikring. Den var ganske vist landsdækkende, men den var i sin hele opbygning og virksomhed at opfatte på linie med de lokale, gensidige selskaber. Hvor det et halvt århundrede forinden blot havde været gårdmændene, der oprettede brandkasser som et led i deres almindelige økonomiske, politiske og sociale frigørelse, så var det nu husmændene! Husmandsbrandkassen blev båret frem af den stærkt ekspanderende husmandsbevægelse, og den opnåede en betydelig tilslutning både indenfor bygnings- og løsoverforsikringen. Omkring århundredeskiftet var spørgsmålet om positiv forskelsbehandling for forsikringer under »hårdt tag« til almindelig debat landet

over, og der var næppe den generalforsamling i et gensidigt selskab, hvor kravet ikke blev stillet. En skolelærer på Fyn tog det op i den lokale presse, og det blev udgangspunktet for Dansk Brandforsikrings-selskab Fyn, der alene påtog sig løsøreforsikring under »hårdt tag«. Oprindeligt begrænset til Fyn, udvidede selskabet senere virksomheden til at omfatte hele landet, og også bag dette initiativ på brandforsikringsområdet sporer man datidens sociale bevægelser med den stærke repræsentation af landhåndværkere, husmænd og skolelærere i bestyrelsen.

Op mod 1. verdenskrig lå antallet af lokale, gensidige selskaber på mellem 80 og 90. Der var store variationer i størrelsen fra de ganske små – småøernes selskaber som på Fur, Læsø m.fl. – og de næsten landsdelsdækkende. Størst var Wistofts brandkasse, der i 1913 havde en samlet forsikringsbestand på 238 mill. kr. Dernæst fulgte Hjørring amt og Kær herred med 133 mill. kr., mens Holbæk m. fl. amter og Vejle amts yngre var omtrent lige store med en forsikringssum på godt 95 mill. kr. Ravnholt-kassen havde knap 85 mill. og Løsørebrandforsikrings-selskabet Thisted amt lidt over 60 mill. kr.

I 1950 var antallet af lokale, gensidige selskaber reduceret til lidt under 80 – der var 78 medlemmer af Foreningen af gensidige danske Brandforsikrings-selskaber. Men de store forandringer opviste billedet fortsat ikke. Der var fortsat ganske små selskaber som f.eks. det i 1842 stiftede Brahetrolleborg gensidige Brandassuranceselskab for løsøre og effekter med en indtegnede forsikringsbestand på 0,5 mill. kr. Statistikken viser i øvrigt, at dette selskab som flere af de ganske små var forholdsvis særdeles velkonsolideret – hvad der også forsikringsmæssigt var en nødvendighed. Jysk Brandforsikring for Løsøre – navnet Wistofts brandkasse var ved at være lidt gammeldags – toppede fortsat med 936 mill. kr. i indtegnede risiko. Hjørring amt og Kær herred fulgte med 718 mill. kr., mens Gl. Skanderborg og Vejle amts yngre var omtrent af samme størrelse med henholdsvis 516 og 510 mill. kr. Ravnholt-kassen havde en samlet forsikringsbestand på 419 mill. kr.

Frem til tiden omkring midten af dette århundrede kan man i mange henseender konstatere, at forsikringsmønstret på landet stadig lå i faste, traditionelle rammer. Det gjaldt som vist for løsøreforsikringerne, og det samme var tilfældet for bygningsbrandforsikringen. Den almindelige Brandforsikring var stadig dominerende med en samlet risiko ved udgangen af regnskabsåret 1950-51 på 20,5 mia. kr. Østifternes Brandforsikring havde knap 3,9 mia. kr. Husmandsbrandkassen havde indtegnede lige under 1,5 mia. kr. – til sammenligning i løsøreafdelingen 1,4 mia.

Et nyt indslag i landbosamfundet i dette århundrede var imidlertid stationsbyerne, der formelt lå »på landet«. Her var tale om egentlige byer, hvis forsikringsbehov lå nærmere købstædernes og ihvertfald skilte sig ud fra deres omliggende landdistrikter. Netop denne nydannelse blev grundlaget for Danske grundejeres Brandforsikring, som oprettedes 1907 med det udtalte formål at koncentrere sig om bygnings- og løsøreforsikring i de voksende stationsbyer. Ligesom Husmandsbrandkassen oplevede dette selskab ved sin stiftelse justitsminister P.A. Albertis noget vilkårlige embedsførelse!

Årene fra århundredeskiftet og frem til 1. verdenskrig prægedes af almindelig vækst i takt med landbrugets bedrede konjunkturer. Diskussionerne om forskelsbehandling mellem forsikringer under »blødt« eller »hårdt« tag prægede som nævnt disse år, mens maksimumsforsikringsbeløbene roligt bevægede sig opad. Det var et tidens tegn, at man for besætningerne nu måtte notere særlige erstatningssummer for islandske heste.



Trods begyndende indsats for forebyggende brandværn har brandhyppigheden på landet ikke undergået de store ændringer siden århundredskiftet. Er det her de elektriske installationer, jfr. klapsejleren på taget, der er årsagen? Brand på en nordjysk gård omkring 1920. Lokalhistorisk arkiv for Aalborg kommune.

Afgørende nye udfordringer repræsenterede derimod den nye lys- og kraftkilde i form af elektriciteten. Landbosamfundet blev elektrificeret i årene umiddelbart op til 1. verdenskrig. I forhold til tidligere tiders levende lys/ild og senere petroleumsbelysning og evt. dampkraft til maskineriet var det at forvente, at elektriciteten skulle medføre en reduktion i antallet af brandskader. Udviklingen gik snarere den modsatte vej. Baggrunden for denne udvikling lå dels i de ofte mangelfulde installationer, der blev udført i den tidlige fase, dels i utilstrækkelig vedligeholdelse. Det har også haft betydning, at elektriciteten muliggjorde en mangedobling af f.eks. lampesteder i boligen og efterhånden en stærkt øget anvendelse af redskaber/maskiner både i husholdning og bedrift. Hvor man tidligere havde haft kakkelovn og komfur suppleret med nogle få petroleumslamper i boligen og nogle få staldlygter i udlængerne, så fik man nu lamper og stik både i stuehus og senere i stald, lo og lade.

I Skads m.fl. herreder nøjedes man i 1913 med at overlade det til bestyrelsens skøn at træffe dispositioner ved elektricitetsbrande, men allerede året efter måtte man tage principiel stillingtagen – lysekroner og pærer regnedes til indbo, elektromotorer og ledninger

under udbo. Skadernes antal øgedes stærkt, og det hedder om et nordjysk selskab, at de mange brande på grund af fejl ved de elektriske installationer netop i disse år var ved at true selskabets soliditet. Det var ikke ualmindeligt, at det forholdt sig som på Langeland, hvor netop elektriciteten kom ind som nr. 1 ved opgørelse over skadesårsager over et længere tidsrum.

1. verdenskrig inddrog lykkeligvis ikke Danmark, men den stærke udvikling i priserne på landbrugsprodukter og på ejendomme nødvendiggjorde i de lokale, gensidige selskaber ofte gentagne forhøjelser af maksimumforsikringssummerne – således måtte Udflytternes gensidige på Sjælland i 1917 gå fra 35.000 til 45.000 og året efter yderligere til 50.000 kr. Skads m.fl. herreder hævdede den øvre grænse for forsikringer under stråtag fra 30.000 til 45.000, under hårdt tag til 50.000.

Mellemkrigsårene bød ikke på de store forandringer i de lokale, gensidige selskabers arbejdsvilkår. Man måtte tage stilling til forsikring af biler – og de første traktorer – af eksplosionsmotorer og ind i 1920'erne radioapparater! Tilbageslagene først i 1920'erne og igen i begyndelsen af 1930'erne betød ofte krav på generalforsamlingerne om nedsættelse af formands-, kasserer- og revisionshonorarer, om nedsættelse af præmier, besparelser i administrationen m.m.

I forholdet til det offentlige skete der imidlertid det, at de lokale, gensidige brandforsikringsselskaber blev inddraget under lovgivningens, ganske vist for de flestes vedkommende ret begrænsede, kontrol. De gensidige bygningsbrandsforsikringsselskaber havde siden 1889 været underkastet justitsministeriets tilsyn, men løssøreselskaberne var ikke omfattet heraf. Loven om forsikringsaftaler af 15. april 1930 berørte ikke i praksis de lokale gensidige selskabers virksomhed, men med loven om skadesforsikring af 2. maj 1934 omfattedes denne form for forsikringsvirksomhed og denne type selskaber. De lokale, gensidige selskaber faldt inden for lovens § 34, der undtog bestemte typer gensidige selskaber, nemlig »sådanne gensidige forsikringsselskaber, der ikke tegner forsikringer uden for medlemmernes kreds, og som ikke har nogen grund-garantikapital, men alene hviler på medlemmernes personlige hæftelse«. For § 34-selskaberne gjaldt alene – foruden nogle almene tilsyns- og straffebestemmelser – at de skulle indsende og få godkendt vedtægter, tilmelde sig forsikringsregisteret og årligt indsende det reviderede og godkendte regnskab. D.v.s. at de lokale, gensidige selskaber blev underkastet »lille tilsyn« i modsætning til forsikringsaktieselskaber og store gensidige selskaber (§ 16-selskaber).

Den mest mærkbare konsekvens af loven var kravet om godkendelse af vedtægterne. Som tidligere omtalt, så havde hvert selskab *sin* tradition, der ofte gik tilbage til stiftelsen og som var revideret efterhånden, som man opfattede det som nødvendigt. Det indebar store variationer og ofte »huller« i forhold til vedtægtsnormer i mere strikt traditionel forstand – det kunne f.eks. ofte ske, at vedtægterne hverken fastslog navn eller hjemsted for et selskab. Ikke så få selskaber måtte igang med et omfattende revisionsarbejde, der vakte irritation fordi indgrebet blev opfattet som »et uberettiget – og upåkrævet – indgreb i det lokale selvstyre«, som det blev udtrykt fra Holbæk m.fl. amter.



En generalforsamling fra 1930'erne – her fra Udflytternes Brandforsikringsforening på Sjælland. Jubilæumsskrift.

Den næste verdenskrig, besættelsen og efterkrigsårene greb heller ikke afgørende ind i selskabernes virksomhed. Krigsårene indebar generelt en betydelig forøgelse af assurance-beløbene, og de særlige ordninger, der var betinget af forholdene, betød en øget administrationsbyrde. Det var i dette tidsrum, at især de større selskaber måtte erkende, at de meget sparsomme kontorfaciliteter, man hidtil havde klaret sig med, ikke længere slog til. Man fik i stigende omfang egentlige kontorer med personale til at forestå arbejdet, og flere og flere selskaber udskilte selve kontorvirksomheden fra formand/kassererhvervet og lagde det over til en forretningsfører. Ikke få steder fastholdt man imidlertid længst muligt sammenkædningen mellem disse valgte poster og så den administrative ledelse. Brandkassen på Langeland, der hørte til de mellemstore, klarede sig i perioden fra 1939 til 1960 med at yde formanden et honorar på kr. 600, fri telefon og kr. 1200 til kontorhold.

Det var ikke de store forandringer, der omkring 1950 var sket. Men omkring de lokale, gensidige selskaber var der indledt en udvikling, der i de følgende år skulle tage fart og stille dem over for nye udfordringer. Landbrugets mekanisering begyndte for alvor at slå igennem, og rugemaskiner, traktorer, mejetærskere (med høstbrande) tegnede sig for mange og ofte betydelige brandskader. Flaskegassen vandt udbredelse og afløste det gamle komfur i husholdningen – og markerede sig med brandskader af ofte eksplosionsagtigt omfang.

De lokale, gensidige brandforsikringsselskaber havde deres solide forankring i selve landbruget og de traditionelle erhverv og grupper, der knyttede sig hertil. Men i årtierne efter 1950 blev det gamle landbosamfund omdannet. Der kom nye befolknings- og erhvervsgrupper også i landsbyerne, parcelhuskvarterer skød ud fra den gamle bebyggelse og nedarvede normer og forestillinger blev tvunget i defensiven. Landbosamfundet fik et stigende indslag af grupper, der havde andre forsikringsvaner og -behov, og denne udvikling forløb parallelt med en øget konkurrence fra andre selskabstyper, der markedsførte forsikringsformer tilrettelagt for den typiske lønmodtagerhusstand.

Denne udvikling stillede i årtierne efter 2. verdenskrig de lokale, gensidige brandforsikringsselskaber overfor måske de største udfordringer i deres mere end hundredårige virketid.

Vejle Amts ældre Brandforsikring gennem 150 år.

Af Emil Traberg

Helt fra før-historisk tid har bebyggelsen i landsognene i Vejle amt ganske som i Østjylland i øvrigt samt på øerne i vid udstrækning haft landsbykarakter helt frem til 1800-tallet eller endnu længere frem mod vore dage. Den vestligste del af amtet med hedesognene dannede dog en undtagelse, idet bebyggelsen her var mere spredt og af yngre dato.

Herregårde var der forholdsvis få af ved 1700-tallets slutning, da landboreformerne besluttedes gennemført, så det var helt overvejende bøndergårde af forskellig størrelse samt boelssteder, der prægede landsbyerne i Vejle amt på dette tidspunkt. Stråtag og rørtag var almindeligst, og der var forholdsvis meget træ i bygningskonstruktionen. Bindingsværk var fremherskende.

Landsbybebyggelsen betød meget ringe afstand mellem ejendommene mange steder, ja, tvillinggårde med fællesskab om en bygning var ret almindeligt forekommende, indtil udskiftningen og dermed en vis udflytning fra landsbyen gennemførtes. Udskiftningen var ét af målene med landboreformerne, så landsbyens jord i højere grad end før kunne opdeles i større lodder samlede om de udflyttede ejendomme, så det blev lettere at udnytte jordarealet.

Men denne proces skulle som bekendt blive langt langsommere i sit forløb, end reformernes ophavsmænd havde tilsigtet.

Én af ulemperne ved landsbybebyggelsen var brandfaren, når der opstod ildebrand. Det var en alvorlig sag, når en ildebrand lagde dele af eller hele landsbyer øde. De meget brændbare bygninger og den ringe afstand øgede skadens omfang og forringede muligheden for bekæmpelse af branden.

Heri finder vi grunden til, at der i 1800-tallets første del kan skaffes ørenlyd for tale om etablering af brandforsikringer med det formål, at fællesskabet om ordningen kan være basis for kontant erstatning for den skete skade eller del deraf.

En sådan tanke om en form for forsikring, hvortil den tilsluttede kreds af medlemmer skillinger sammen for at en brandskade kan erstattes, har utvivlsomt ligget til grund for den bevægelse, der skulle føre til dannelse af den forening af »interessenter« for en »Forsikring af Meubler og Effekter, Kreaturer og Sæd for Weile Amts Landbeboere«, der oprettedes i 1835 og som nu, i 1985, kan holde 150 års jubilæum, nemlig Vejle Amts ældre Brandforsikring G/S, der efter rekonstruktion i 1869 ændrede navn til først Vejle Amts ældre Brandassurance-Forening og meget senere til det nu anvendte.

Muligvis har flere personer haft tanker om dannelsen af dette selskab, men vi har ikke kendskab til mere end en enkelt, nemlig major J.P. Ingwersen, Viuffgaard, der også ejede nabogården Gamle Gaard i landsbyen Viuf.

Overhovedet intet skriftligt angående hverken de indledende bestræbelser eller selve oprettelsen af foreningen i 1835 endside dens virksomhed indtil 1841 er bevaret.



Aldum Østergaard i Stenderup fotograferet ca. 1918. En smuk type på østjysk bindingsværk. Oprindeligt var bygningen opført som stuehus til præstegården i Tyrsted, men flyttedes senere til sin nuværende plads.

Hverken forhandlingsprotokol eller regnskabsbog. Det er beklageligt, men desværre rigtigt. Dette vidste foreningens bestyrelse i 1939, da den fire år efter 100-året for oprettelsen tænkte på at udsende et jubilæumsskrift, der udkom i beskedent omfang i 1941, men man vidste intet om, hvornår i 1835 foreningen var stiftet. I det lille jubilæumsskrift refereres til en annonce i Vejle Amts Avis for 26. august 1836, hvoraf fremgår, at foreningen er etableret året forud. Mærkeligt nok har man ikke da undersøgt annoncerne i samme avis for årgang 1835, hvilket muligvis alene hænger sammen med den omstændighed, at Vejle Bibliotek ikke er i besiddelse af denne årgang.

Da nuværende bestyrelse i foreningen i 1984 besluttede at lade udfærdige et jubilæumsskrift for de 150 års virksomhed, måtte det være nærliggende at søge efter kilder til en belysning af også den første tid i foreningens virke og gerne om indledningen dertil.

Major J.P. Ingwersens gård, nu kaldet Elisabethsminde efter hans første hustru, er fortsat i slægtens eje. Men ved forespørgsel her oplyses, at der ikke i gården foreligger noget som helst fra majorens tid angående foreningen, og det er sandsynligt, at majoren har afleveret alt materialet i 1842, da han efter eget ønske bl.a. på grund af alder ønskede at trække sig tilbage fra ledelsen.

Det har imidlertid været frugtbringende at søge til Statens Avissamling, der har til huse i Statsbiblioteket i Aarhus, hvor der opbevares et eksemplar af alle aviser, der er udkommet i Danmark samt de kendteste udenlandske.

Dåbsattesten

Ved gennemsyn af årgangene af Vejle Amts Avis fra 1834 til 1874 samt Vejle Amts Folkeblad fra 1865 til 1874 fandtes der glædeligvis så tydelige spor af foreningens virke, at der kunne kastes et lysstrejf hen over den ellers mørklagte periode på 39 år. Mere kunne det ikke blive til, idet det er alene annoncerne, vi har som holdepunkt, for datidens aviser bragte ikke redaktionelt stof som notitser angående eksempelvis oprettelse af noget så sjældent som en brandforsikring og ej heller nogen omtale af selv to gårdes brand i Viuf i 1844.

Man kan glæde sig over, at annoncerne i den tids aviser var mere fortællende om emnet, end annoncer almindeligvis er det i vore dage. Resultatet får vi kun indirekte nogen oplysning om, som det sker eksempelvis, når der har været averteret om, at formanden ønsker at fratæde. Så er det den nyvalgte formand, der underskriver næste annonce.

I årgang 1834 ses ikke nogen annonce med indbydelse til møde angående oprettelse af brandforsikringen. Derimod flere annoncer indrykket af J.P. Ingwersen angående et par jyske hingste, som han stiller til disposition i hesteavlens tjeneste. Altså ved vi, at J.P. Ingwersen benytter avisen som meddelelsesmiddel.

Men fredag den 11. juli 1835 har bladet en annonce, hvor J.P. Ingwersen indbyder til møde i Viuf Kro angående den af ham »proponerede forening . . .«. Og fredag den 19. september samme år endnu en annonce, hvori der indvarsles til et nyt møde om samme emne. Denne gang i Vejle den 30. september – hos gæstgiver Lassen. Det er generalforsamling, der da er indbudt til, og det er foreningens første. At det også har været såkaldt stiftende generalforsamling ses af den næste annonce, der indrykkes næsten et år efter, nemlig den 30. august 1836, hvor der indbydes til ordinær generalforsamling i » . den i året 1835 mellem en deel interessentere oprettede brandassurance . . .« i Viuf Kro den 14. september.

Annoncen røber, at foreningen er stiftet året før, og de tre nævnte annoncer tilsammen kan i mangel af noget protokollat med rette opfattes som foreningens dåbsattest. De gives her i fotografier fra avisen som dokumenterende illustration.

Vejle Amts Avis for 11. juli 1835: – Første annonce angående oprettelse af Vejle Amts ældre Brandforsikring.

Vejle Amts Avis for 19. september 1835: – Anden annonce angående oprettelse af Vejle Amts ældre Brandforsikring.

De Mænd, som have undertegnet sig til at tage Deel i den af mig proponerede Brandforening af Meubler og Effecter, Aretuere og Sæd for Veile Amts Landbrøgere, ligesom og om nogle flere have lyst at tage Deel i bemeidte Forening, som endnu ikke er fuldrallig, anmodes at møde eller lade møde i Wiufftoe den 24de August forstømmende om Formiddagen Kl. 10, for der nærmere at bestemme, hvad der til Lær for Foreningen kunde være at bestemme. En Selsølgie er det, at de, som ikke møde eller lade møde, maae være fornøiede med, hvad de Øvrige i denne Sag foretage.

Wiuffgaard pr. Veile den 9de Juli 1835.

J. P. Ingwersen.

Forinden Brandforeningen for Meubler og andre Effecter i Veile Amt lader dens Love trykke, anmodes enhver af Medlemmerne selv, eller ved Fuldmagt at give Møde i Veile den 30te Septbr. forstømmende, Formiddag Kl. 10, for der i en Generalforsamling hos Hr. Gæstgiver Lassen at tilkjendegive om noget havet at bemærke i saa Henseende. Og da Selskabet endnu ikke er fuldrallig, indbydes de, som ønske sig deri optagne, at være Mødet med deres Nærværelse. De af Selskabet, der ikke møde, maae være fornøiede med, hvad de Mødende vedtage.

Wiuffgaard den 17de Septbr. 1835.

J. P. Ingwersen.

Generalforsamlingen den 30. september 1835 er altså den stiftende.

Vejle Amts Avis for tirsdag den 30. august 1836: – Tredie
annonce angående Vejle Amts ældre Brandforsikring.

Bekjendtgjørelse.

Efter den i Aaret 1835 mellem endes Interessenters
løse af Vejle Amts Landmænd oprettede Brandassurance
for Jæde og Udboe samt Besætning vedtagne Lov S. 18,
fulde hveer Aar, nemlig i Juni Maaned, afholdes en Ge-
neralforsamling efter Formandens nærmere Bestemmelse,
der bekjendtgjøres i det mindste med 14 Dages Varjel i
Kviferner; men da endes af de ørede Interessenters har
været fraværende ved Stændersforsamlingen i Viborg, og
altsaa ikke kunde møde, saa har Formanden dristet sig til
at udsætte dette Møde til Onsdagen den 1de September
førføkkommende, som afholdes i Wiuffkroen om Formid-
dagen Kl. 10; – og da, endes af Vigtighed der ved
dette Møde skulle forhandles, saa ønskes, at Forsamlingen
maatte blive saa talrig som muligt, og de, som ikke kunne
møde, anmodes at give en af de Mødende Fuldmagt paa
deres Vegne at afgjøre det Omhandlede, da de ellers
maa være tilfredse med, hvad de mødende Interessenter i
denne Forsamling beslutter.

Wiuffgaard den 22de August 1836.

S. P. Ingversen,
p. t. Formand.

*Denne annonce tilkendegiver altsaa, at Vejle Amts ældre Brand-
forsikring virkelig er etableret ved generalforsamlingen den
30. september 1835.*

At virksomheden virkelig er kommet i gang efter hensigten, fremgår af, at der hvert føl-
gende år indvarsles en generalforsamling ved annoncering i Vejle Amts Avis og især af, at
der i annoncen fredag den 31. januar 1840 indvarsles til »extramøde«, hvori skal frem-
lægges til drøftelse et forslag til oprettelse af endnu et selskab – »overensstemmende med
det ældre selskab –«, som det hedder i annoncen, der dog intet oplyser om hensigten med
denne udvidelse af virksomheden.

Da intet andet foreligger oplyst derom, må det antages at være overensstemmende med,
hvad nuværende medlem af bestyrelsen, Gunnar Therkelsen, Boring, fortæller at have
hørt berettet af ældre på egnen, nemlig at en del ejere af ejendomme i foreningens om-
råde nok nærede interesse for optagelse som medlemmer, men at de havde nogen betæn-
kelighed ved at tilmelde sig foreningen, fordi den omfattede mange større gårde, hvorved
de befrygtede at skulle komme til at bidrage uforholdsmæssigt til erstatninger for disse
ved brand. Altsaa at mange havde givet udtryk for ønsket om en afdeling for mindre gårde
og huse.

At ogsaa dette møde har haft positivt resultat fremgår af, at allerede 9. juni 1840 averterer
formanden i avisen til orientering om, at » – den nedsatte komitee har forberedt
nye love –«, der skal drøftes ved et møde på Veile Raadhuus den 20. juni.

Veile Amts Brandassurance Selskab.

Den ved Selskabets Lov b bestemte aarlige Generalforsamling for Interessentene i Veile Amts Brandassurance Selskab for Sæd, Indbøe, Udbøe og B. sætning bestemt herved for indværende Aar at afholdes paa Veile Raadhuus den 20de Juni næstkommende om Formiddagen Kl. 10 fl. et, hvortil samtlige Interessenter indbydes. I dette Møde vil foruden de almindelige Sager, saasom Reanskabets Afslæggelse, Af- og Tilgang etc. revideres; samt oplæses et Concept til en ny Lov, affattet af den Committé, som i Mødet den 15de Febr. hertil blev valgt. Selskabets Medlemmer, ligesom de der ønske sig optagne i et forenet Selskab, indbydes at give Møde paa berammet Tid og Sted. Det bringes herved i Erindring, at hvad de Tilstædeværende antage, maa de Fraværende underkaste sig, og haab. s derfor, at ethvert Medlem, som har Interesse for Sagen, personlig selv giver Møde, saa Selskabet maa blive saa talrigt som muligt.

Wuffgaard pr. Veile den 7de Juni 1840.

J. D. Ingversen,
p. t. Formand.

Nu er der altså seks år efter oprettelsen to selskaber med selvstændige regnskaber i samme forening, men annoncen røber samtidig begrebet »actier« uden at vi deraf får nogen forklaring på, hvorfor dette begreb er indført. Her savner vi igen forhandlingsprotokollen, der formentlig har indeholdt nogen forklaring angående hensigten.

Intet tyder på, at der har været tale om aktier i den forstand, vi nutildags kender sådanne, nemlig som kapitalgrundlag fremskaffet ved salg af aktiebrev, som skulle oppebære et afkast i form af aktieudbytte. »Actierne« optræder i foreningen fra dette tidspunkt helt frem til rekonstruktionen i 1869, hvor de totalt afskaffes, men i den ældste af regnskabsbøgerne, taget i brug i 1844, ses i intet tilfælde tegn på, at der har været udbetalt udbytte. »Actierne« kunne i begyndelsen være hele eller halve. Senere vedtoges, at de også kunne være kvarte eller ottendedele.

Vi må opfatte aktierne som beregningsgrundlag for betaling af medlemmernes indskud til reservefonden ved indtræden i foreningen og for beregningen af den ydelse, medlemmerne skulle betale, hver gang der skulle udredes erstatning af kassen efter brand hos et medlem. Dette fremgår dels af regnskabsbogen, men også flere af annoncerne i de følgende år, når det i disse meddeles medlemmerne, hvor mange rigsbankdaler og mark, de til hvilken dato skal udrede til erstatning af en brandskade. Det er altså ikke vurderingssummen, der er beregningsgrundlag, men det fremhæves flere gange i annoncer, at der aldrig kan fås

udbetalt større erstatning end svarende til værdien af det tegnede aktieantal, hvis penge-værdi var 3200 rigsbankdaler pr. hel aktie.

Det fremgår af den bevarede vurderingsprotokol fra 1844, at der i alle tilfælde har været tale om det, vi nutildags betegner som »underforsikring«. Endda i meget høj grad.

Eksempelvis kan således nævnes, at formanden, J.P. Ingwersen, havde tegnet en hel aktie for hver af sine to gårde i Viuf, hvor vurderingssummerne var anført til 10.410 rigsbankdaler og 8.433 rigsbankdaler. Værre endnu angående hans efterfølger, Fr. Breckling på Hvolgaard, der også står for en hel aktie, men som har en vurderingssum på 21.616 rigsbankdaler.

Bedre overensstemmelse er der vedrørende den tredje formand, S. C. Jørgensen, Østergaard, der står for en halv aktie, men dog med en vurderingssum på 3.500 rigsbankdaler, hvorved der faktisk kun er halvt forsikret, ganske som det er tilfældet vedrørende den fjerde formand, C. Dalgas, Aldebertsminde, som står for en hel aktie, men har en vurderingssum på 5.665 rigsbankdaler.

Der kunne være en betydelig forskel på den ydelse, der til brandskadeerstatning skulle indkræves pr. aktie i de to afdelinger. Afhængig af, hvad der indestod i sparekassen på hver af selskabernes konti og afhængig af brandskadens erstatningssum. Dette ses eksempelvis efter dobbeltbranden i Viuf den 1. november 1844, da J. P. Ingwersens Gamle Gård samt Niels Jensens gård brændte. Da indkrævedes 10 dage efter 4 rigsbankdaler pr. aktie i 1. afdeling og 11 rigsbankdaler pr. aktie i 2. afdeling.

Tilsyneladende eksisterede de to afdelinger i selskabet ikke som selvstændige enheder længere end til 1846. Indtil da havde de hver deres regnskab i regnskabsbogen, men siden ses der ikke noget tegn på adskillelse. Af regnskabsbogen fremgår, at J. P. Ingwersen fik udbetalt 2.011 rigsbankdaler fra 1. afdeling og Niels Jensen 1.600 rigsbankdaler fra 2. afdeling. Da vurderingsprotokollen for 2. afdeling er forlist, kan vi intet vide om vurderingssummen for Niels Jensens løssøre, men da der ikke kunne tegnes mindre aktiestørrelse på det tidspunkt end en halv aktie á 1.600 rigsbankdaler, har Niels Jensen ikke haft underforsikret i samme grad som formanden havde.

J. P. Ingwersen træder tilbage.

I avisen for 12. juni 1842 bekendtgør J. P. Ingwersen, at begge afdelinger nu er fuldtegnede – (uden angivelse af antal medlemmer eller antal aktier) – samt at han ønsker at fra-træde som formand, hvorfor der skal vælges enten to formænd til de to afdelinger eller som hidtil en formand for begge, til hvem han kan aflevere regnskab.

Og næste år, da der annonceres i avisen angående generalforsamlingen, er annoncen underskrevet af Fr. Breckling, Hvolgaard, som har efterfulgt J. P. Ingwersen som formand.

I Fr. Brecklings formandstid sker der tilsyneladende en vis omlægning af foreningens regnskabsføring og muligvis også føring af forhandlingsprotokol. Der anskaffes nemlig hos bogbinder Vogelius i Horsens tre nye protokoller, og der føres regnskab specielt for hver af de to afdelinger i den samme regnskabsbog. Det kan endvidere ses, at denne fælles

regnskabsbog føres som en original samt en »copie«, hvilken sidstnævnte er i behold, mens originalen er forlist. Denne regnskabsbog indledes med Fr. Brecklings første regnskab.

389

Lønning Dalgas for Aldebertsminde, 16. Dec.
i Fr. Breckling Odelmæglerens Digtning

	Aldebertsminde		Rbdl.
Møbler	200	Mebler	200
Porcellen og Glas	50	Porcellen og glas	50
Guld, Sølv og Prætiøsa	100	Guld, sølv og pretiosa	100
Sengklæder	400	Sengklæder	400
Linned og dækketøj	225	Linned og dækketøj	225
Gangklæder	225	Gangklæder	225
Bøger	200	Bøger	200
Kjøkkentøj og sager af kobber, jern og tin	100	Kjøkkentøj og sager af kobber, jern og tin	100
Bryggerskar, salttrug, saltkar	30	Bryggerskar, salttrug, saltkar	30
Mejerireds kabler	20	Mejerireds kabler	20
Grubekjedler og andre kjedler	50	Grubekjedler og andre kjedler	50
Rulle, mæskekar og redskaber	20	Rulle, mæskekar og redskaber	20
10 heste med søl og samt	710	10 heste med søl og samt	700
15 køer	360	15 køer	360
24 stude	768	24 stude	768
8 stkr. ungvæg	80	8 stkr. ungvæg	80
10 får med lige så mange lam	60	10 får med lige så mange lam	60
Fra 2 til 4 svin -- fra 20 til 80	80	Fra 2 til 4 svin -- fra 20 til 80	80
5 arbejdsvogne hvoraf 3 trevogne	100	5 arbejdsvogne hvoraf 3 trevogne	100
1 stadsvogn med stadsseletoj	120	1 stadsvogn med stadsseletoj	120
5 plove, 4 harver og 1 tromle	50	5 plove, 4 harver og 1 tromle	50
1 ekstirpator, 1 skarificator	15	1 ekstirpator, 1 skarificator	15
4 smt arbejdsseletoj	20	4 smt arbejdsseletoj	20
2 smt ridetøj	15	2 smt ridetøj	15
Staldrekvisitter	20	Staldrekvisitter	20
1 gl. kornrensemaskine	10	1 gl. kornrensemaskine	10
3 slæder og 1 kane	12	3 slæder og 1 kane	12
Gård- og avlsredskaber	25	Gård- og avlsredskaber	25
Bredder og opslugget gavntøj	20	Bredder og opslugget gavntøj	20
Avlen	1500	Avlen	1500
Saltet flæsk og kjed	80	Saltet flæsk og kjed	80
Mejeriprodukter	10	Mejeriprodukter	10
Summa	5665	Summa	5665 Rbdl.

December, 13. 1843

Vurdering af forsikring hos kammerråd Dalgas, Aldebertsminde fra d. 13. dec. 1843. Bemærk igen her den forholdsvis høje vurdering for sengetøj og klæder i forhold til møbler og andet indbo.

Det fremgår af såvel regnskabsbogen som af den bevarede vurderingsprotokol, der er indledt samme år, at foreningens område er opdelt i fire distrikter. Området er ikke afgrænset til Vejle amt, idet gårdene Hindsgavl ved Middelfart samt Hegnet i Salling og Gjesten sogn i Ribe amt alle medregnes til 1. distrikt, der omfatter trekantområdet øst for landevejen mellem Vejle og Kolding. Dette distrikt forestås af konsul Geelmuyden, Sønderbygaard ved Fredericia.

2. distrikt omfatter egnen vest for landevejen og forestås af kammerråd Kjær, Hesselballegaard, mens 3. distrikt omfatter Bjerre herred samt Aunbjerg ved Kjellerup og forestås af justitsråd With, Stjernholm ved Horsens. Det var angiveligt ikke dengang skik at anføre hverken fornavn eller initialer for samme, når personen havde titler som konsul, justitsråd eller kammerråd.

4. distrikt omfattede egnen nordvest for Vejle og vest for Horsens, både Bygholm og Borupgaard hørte med her, og dette distrikt forestodes da af Fr. Breckling.

Fr. Breckling var kun i tre år formand for foreningen, idet han flyttede fra egnen i 1845. Det ser ud, som om foreningen da var under udvidelse i området nord på, for fra 1844 averteres der også om generalforsamling m.m. i Aarhus Avis. Den bevarede vurderingsprotokol for 1. afdeling er øjensynligt ført af Fr. Breckling personligt med hans karakteristiske håndskrift.

Da Fr. Breckling fratrådte, valgtes i hans sted S. C. Jørgensen, Østengaard, som beklædte posten i fire år. I hans formandstid er der øjensynligt sket en vedtægtsændring, idet der fra 1846 kan tegnes indtil to aktier som maksimum og ned til en ottendedel aktie som minimum. Der er herefter altså tale om et bredere spektrum i foreningens tilbud til ejendomme af forskellig størrelse. Endvidere må der i 1846 være sket en sammenlægning af de to afdelinger, for fra dette år ses kun et samlet regnskab i regnskabsbogen.

Åbenbart har »aktieudvidelsen« i 1846 været vel modtaget, for S. C. Jørgensen får kort før sin fratræden som formand i 1849 vedtaget, at der maksimalt kan tegnes tre hele aktier pr. ejendom svarende til 9.600 rigsbankdaler.

Regnskabsbogen afslører ikke, hvor meget foreningens virke er udvidet i henseende til såvel udbredelsesområdet som antallet af forsikrede, men ved S. C. Jørgensens fratræden er området delt i 13 distrikter.

Tyske tropper brændte Dons Mølle.

Den første slesvigske krig skulle også komme til at berøre foreningen, idet gården Dons Mølle brændte, som følge af at tyske soldater under indkvartering havde været uforsigtige med ild. Ejeren havde forsikret mod brand i foreningen, og han fik ifølge regnskabsbogen udbetalt á conto 800 rigsbankdaler, indtil krigsskadeerstatning kunne fås. Det var i S.C. Jørgensens sidste år som formand, og det er hans efterfølger, C. Dalgas, Aldebertsminde, der i regnskabsbogen to år senere kan oplyse, at krigsskadeerstatningen for Dons Mølle kun blev 659 rigsbankdaler. C. Dalgas noterer i regnskabsbogen efter indførelsen af den modtagne erstatning, at bestyrelsen i henhold til forhandlingsprotokollens side 25 har eftergivet Møller Jørgensen de resterende 141 rigsbankdaler. Formandens bemærkning er det sikre bevis for, at der eksisterede en forhandlingsprotokol.

C. Dalgas bestred formandshvervet i 19 år, og denne periode skulle komme til at vise både fremgang og tilbagegang for virksomheden. Det er alene antallet af tegnede aktier, vi kan finde som udtryk for foreningens »størrelse«, og det er først fra 1851, regnskabsbogen

røber aktietallet, der da er 211. Dette tal stiger til 291 i 1861 og falder derefter lige så gradvist til 243 i 1868, som er det sidste regnskabsår i C. Dalgas's formandstid og dermed det sidste år, hvor begrebet »actier« er beregningsgrundlag for foreningens indtægter, idet der efter rekonstruktion af virksomheden i 1869 beregnes præmieydelse til foreningen i forhold til vurderingssummen. Herom nærmere senere.

Straks efter sin tiltræden som formand, indkalder C. Dalgas til et møde i Vejle for at få policeprotokollen og restancelisterne berigtigede og få distriktsinddelingen justeret.

1. juli 1850 nedbrænder Constantia Kro (Rimmerslund), og i den anledning indkalder formanden til en ekstraordinær generalforsamling for afgørelse af spørgsmålet om, hvorvidt foreningen også skal erstatte korn og foderstoffer, »— der hos brandlidte ere indkøbte og oplagrede med salg for øjek«. Heraf kan tydes, at Constantia Kro, som almindeligt var dengang, var kombineret med en købmandshandel, der også omfattede grovvarer.

Resultatet af drøftelsen kan vi intet vide om, men den 31. juli 1850 annoncerer formanden i avisen, at medlemmerne skal indbetale 16 rigsbankdaler pr. tegnet aktie og tilsvarende af brøkdeler heraf. Brandskaden var vurderet til 4.060 rigsbankdaler, men der indkommer ved opkrævningen kun 3.104 rigsbankdaler, og i september må formanden i en annonce rykke for resten.

Det må imidlertid være gået meget trægt med indbetalingen, for midt i oktober indrykker formanden en annonce, der kunne opfattes som ret alarmerende, idet han indbyder til et møde i Vejle for at »— de mødende kan modtage underretning om selskabets hele forfatning, afgang og tilgang af medlemmer, samt eftersyn af regnskabet —«. Der rykkes afsluttende i annoncen for resterende indbetaling til brandskadeerstatningen i Constantia Kro, ligesom formanden ønsker policerne fornyede.

Der er ikke røbet noget som helst nærmere om nævnte forhold og ej heller om resultatet af dette møde, men noget tyder på, at der har været tale om en vis virkning i tilsigtet retning, idet alle annoncer i de kommende fem-seks år er meget beroligende.

Når vi nu fra anden side ved, at formanden, C. Dalgas, var en meget impulsiv natur og lige så temperamentsfuld, kan vi måske med rette i denne omstændighed finde en vis forklaring på den holdning til kritiske forhold, som førnævnte annonce synes at stille til skue.

Konjunkturerne vekslen synes også indirekte at kunne læses af annoncerne. I hvert fald mellem linierne. I 1854 vedtages således på generalforsamlingen, at der fra dette tidspunkt kun kan tegnes maksimalt halvanden aktie, svarende til en halvering af det i 1849 vedtagne. Endvidere fremhæves at »— ingen erstatningsudbetaling må overstige værdien af tegnet aktiestørrelse —« samt at »— det er de forsikredes ansvar, at de forsikrede effekter ere forsikrede til disses sande værdi og i denne henseende kontrol underkastet«, som det hedder i den indbydende annonce.

At det i disse år i øvrigt går fremad for virksomheden fremgår af en annonce i marts 1855, hvori formanden indkalder til et møde for vedtagelse af hans ønske »— om at få min løn forhøjet som følge af selskabets tilvæxt —«.

Igen »alarmerende« annoncer

1. august 1856 nedbrændte Peder Sagers gård i Fredsted og denne brand foranledigede efter brandskadeopgørelsen til et par annoncer, der havde alarmerende karakter og som røber, at der har været uro om sagen og tilsyneladende så megen kritik, at både generalforsamling og ekstramøde indvarsles.

Heller ikke denne brand omtales notitsmæssigt i avisen, men formandens annoncer i Vejle Amts Avis den 27. september og den 8. oktober 1856 er så fortællende, at de fortjener gengivelse som illustration.

Vejle Amts Avis for lørdag den 27. september 1856.

**Veile Amts Brandassurancesforening for
Judo, Udbo o. s. v.**

Løverdagen den 16de dennes afbrændte Medhjælp **Veder Sagers** Gaard i Fredsted, Starup Sogn. Den Erstatning, som Foreningen ved denne Leilighed har at udrede, antrager 1,528 Rd. Heraf 534 Rd. for 69 Læs Kloverho og 30 Læs fedt Engbo, samt 263 Rd for 32½ Edr. Korn, hvoraf 13 Edr. Hvete og Rug. Resten for Judo og Udbo. En stor Deel af Judoet blev reddet ved den Brandlidtes Forjorg; ligelem et muligt større Tab blev forebygget derved, at den Brandlidtes Nabo og Broder, **Niels Daurgaard**, der ogsaa er Medlem af Foreningen, lod alt sit Judo og Udbo flytte ud, da Vinden var paa hans Gaard, som 3 Gange antændtes. Formanden har Intet fundet at erindre ved den afholdte Burdering, ved hvilken naturligviis en anden Medhjælp har sunget i Peter Sagers Sted, nemlig Hr. **Buch** i Rugsted. Der er desaaariag opjagt 1,200 Rd. af Foreningens Midler i Sparekassen, som ved Hjælp af det aarlige Contingent, der forfalder den 1ste October, ville være tilstrækkelige til at dække ommeldte Brandskade. Skulde imidlertid nogen af Medlemmerne have Intjægher imod Udbetalingen af disse Penge, kan dette ske i October-Mødet, som desaaariag er anset til Løverdagen den 4de October forstkommende til sædvanlig Tid og Sted, med Anmodning til Medlemmerne paa denne Dag at betale deres Contingent. Der bedes lagt Mærke til, at ingen anden Bekjendtgjørelse i saa Henseende udfædes. Burderingsmændene ville bebageligt møde i Forsamlingen.

Udberetominde, d. 24. Aug. 1856. **C. Dalaas.**

Vejle Amts Avis for mandag den 8. oktober 1856.

**Veile Amts Brandassurancesforening for
Judo, Udbo osv.**

I Dverensstemmelse med en i Generalforsamlingen af Gaars Dato tagen Bestemmelse, berammes herved et Extramøde til Løverdagen den 8de November forstkommende, Kl. 11 Formiddag, for at drofte og afgjøre:

- 1) Om det for Fremtiden kan tillades at tegne sig indtil 2 fulde Actier eller 6,400 Rd.?
- 2) Om det skal gjøres til Regel, at den Brandlidte under alle Omstændigheder bekræfter Rigtigheden af sin Angivelse med sin Eed?

Samlingsstedet er som sædvanligt i Hr. **Bey's** Gjæstgivergaard i Veile.

Udberetominde, den 5te Octbr. 1856.

C. Dalaas.

Vi kan intet vide om den egentlige årsag til formandens affattelse af annoncerne, men alene indbydelsen til mulig indsigelse på generalforsamling mod udbetaling af erstatning er i sig selv alarmerende, og det er sandsynligt, at der på generalforsamlingen har lydt kritiske røster, for allerede dagen efter indrykker formanden annonce med indbydelse til et nyt møde, for at der på dette kan tages bestemmelse om, hvorvidt den brandlidte skal under alle omstændigheder bekræfte rigtigheden af sin angivelse med sin ed.!

Så galt er det næppe gået, for der bemærkes intet derom, hvorimod generalforsamlingen må have vedtaget det andet forslag, nemlig forhøjelse af maksimumaktietegningen til to hele aktier, hvilket meddeles i en annonce i marts 1857.

I september 1859 finder formanden anledning til at forespørge generalforsamlingen, om denne kan tiltræde et forslag om, at medlemmer, »— der ikke lade deres policer med selskabet forny i rette tid, helt kan unddrages udbetaling af erstatning efter eventuel brand« (!). Videre foreslår formanden, at det skal være tilladeligt nu at lade aktietegningens værdi overstige vurderingssummen, når denne overskridelse ikke overstiger sidstnævnte mere »— end til at completere næste fulde aktiesum —«.

Manglen på en forhandlingsprotokol er årsag til, at vi intet ved om generalforsamlingens forløb.

Også den anden slesvigske krig skulle komme til at berøre selskabet, idet Bertel Gydesens gård, Sandbjerggaard i Harte sogn blev svedet af den 14. april 1864, fordi indkvarterede østrigske tropper var letsindige i omgangen med ild. Ifølge regnskabsbogen har generalforsamlingen bifaldet, at der af kassen udbetales 450 rigsbankdaler til Bertel Gydesen, — udtrykkeligt anført som et lån indtil krigsskadeerstatning kan foreligge. Noget tyder på, at der slet ikke er udbetalt krigsskadeerstatning til Bertel Gydesen, for der ses ikke i regnskabsbogen at være tale om nogen tilbagebetaling i de følgende år.

Det går mod en krise i selskabet.

Fra 1861 bemærkes i regnskabsbogen en faldende tendens angående aktietallet. Om årsagerne dertil kan vi gisne, men et gammelt brev, der nu fandtes liggende i den gamle regnskabsbog viste sig ved tydingen at være et brev fra C. Dalgas til Anders Johnsen, Ildved, og dette brev fortæller både på og mellem linierne en del om i hvert fald formandens opfattelse årsagerne.

Dette gamle brev af 3. januar 1866 som svar på en forespørgsel til formanden om foreningens forhold fortjente gengivelse i faksimile her i bogen, men det er ikke gørligt, fordi det blågrønne brevpapir pletvis er næsten helt afbleget, ligesom også blækket på disse steder kun er svagt synligt, og brevet gengives derfor her i afskrift af det originale, der her efter får en hædersplads i selskabets arkiv efter 119 år bagest i regnskabsbogen.

Højtærede!

Deres skrivelse af 28 december f.å. har jeg rigtigt modtaget, og det gør mig ondt at måtte underrette Dem om, at afgangen i fjor har været meget betydelig, så at foreningen nu ikke tæller mere end 314 medlemmer med 296 $\frac{3}{4}$ aktier, hvoraf til 1. april endnu fragår et medlem fra Urlev med 1 og $\frac{2}{3}$ aktie.

Der er således i fjor gået tabt 30 aktier uagtet ikke så få nye medlemmer ere indtrådte. Men de udtrådte have for det meste haft store aktier, bl.a. seks med to aktier hver, mens de tiltrådte kun have tegnet sig for ottendedele, kvarte og halve aktier.

Hvad årsagen til denne afgang kan være, har jeg ikke kunnet få at vide, undtagen at nogle af de store deltagere har fundet sig brøstholdne over, at de ikke kunne få hele assurancesummen ført til aktier. Men sandsynligvis have de fleste nok ladet sig snakke noget for af agenterne for »Assurancen Danmark«.

Hvad der kan være at gøre for at forhindre en yderligere afgang, seer jeg sandelig ikke, med mindre vore medhjælpere kunne virke i denne retning ved at fortælle vedkommende, hvor lidt »Assurancen Danmark« har svaret til de forestillinger, man har gjort sig om samme, nu da 130.000 rigsbankdaler på een gang skulle indkræves.

Aktietallet kunne måske også forøges noget, dersom de mange med små assurancesummer ville forøge deres oftest uforholdsmæssigt lave aktietegning, og det turde derfor ikke være af vejen, om vi holdt en rådslagning derom i et møde, således som De foreslår. Men jeg mener, der bør bies hermed til status for i fjor er udkommet, hvilket næppe kan skee før i slutningen af denne måned, da regnskabet først skal gennemses af revisorerne.

Imidlertid skal jeg meddele andre om Deres brev og høre, hvad man måtte synes om afholdelsen af et møde, – kun at dette ikke bliver signalet til endnu flere udtrædelser.

For resten mener jeg, at foreningen endnu meget vel kan bestå, så længe aktietallet ikke går under 200, hvilket var det oprindeligt tilsigtede tal.

Vel er risikoen større ved det enkelte brandtilfælde, mens der på den anden side bliver tale om færre brandskader i den mindre end i den større kreds, især når medlemmerne ikke bor hinanden nærmere end 100 alen, som i vore love bestemt. Om en ændring af denne bestemmelse til f.eks. 200 alen, kunne der måske også rådslæes.

I sparekassen beror i øjeblikket 200 rigsdaler og hos formanden omtrent 30. Det er, hvad jeg har troet at kunne svare Dem på Deres brev.

Aldebertsminde den 3. januar 1866

Ærbødigst

C. Dalgas

I forbindelse med læsningen af brevet fra C. Dalgas til Anders Johnsen er det rimeligt at falde i forundring over de ret mange udmeldelser i tidens løb lige fra selskabets begyndelse, men nok mest i 1860'erne. Allerede i de første år ses udmeldelser. Således udtræder foreningens første formand, J. P. Ingwersen med forsikringerne på begge sine gårde, da han i 1844 har fået udbetalt brandskadeerstatning efter branden på Gamle Gaard. Proprietær Spreckler, Virkelystgaard udtræder ifølge den gamle vurderingsprotokol efter blot et års medlemsskab. I dette tilfælde angiveligt for at lade sine forsikringer overføre til Kjøbenhavns Assurance-Forening. Også E. H. Jessen, Phønixborg og G. Degetan, Brakker Nygaard udtræder efter mindre end to år ligesom prokurator Schmidt, Barritskov og forpagteren samme sted, Ammundsen, samt proprietær Hansen, Borchsminde og proprietær Ingwersen, Stougaard.

I alle nævnte tilfælde anføres det i protokollen over vurderingerne, til hvem aktierne er overdragne, og det ser ud, som om udtrædelse let har kunnet ske, blot aktierne overdroges til nye medlemmer.

Det ses endvidere af nævnte brev, at Dalgas er opmærksom på konkurrencen fra andre selskaber, og i netop 1860'erne ses i Vejle Amts Avis en annoncering angående løsebrandforsikring, der er lige påfaldende angående annoncørernes antal og domicil samt annoncernes størrelse. Ikke så mærkeligt, om der måtte blive tale om en ublid konkurrence.

Af lokale konkurrenter kan nævnes Vejle Amts yngre Brandforsikring – nu kaldet Vejle Brand, der kun er seks år yngre end selskabet her, men også Vejle Amts vestre Brand-

forsikring, og af øvrige danske selskaber kan nævnes Det kgl. octroierede Brandassurancecompagni for Varer og Effekter samt Brandassuranceforeningen for rørlige Ejendele i Nørre-Jylland. Men dertil kommer seks tyske selskaber, nemlig Providentia-Frankfurter Brandforsikrings-Selskab, Dresdner Brandforsikrings-selskab, Hamburger-Bremer Brand-Assurance-Compagnie, Elberfelder Brand-Assurance-Compagni samt Det preussiske National-Forsikrings-selskab i Stettin.

Hvad der kom ud af den »rådslagning«, der nævnes i brevet som ønskelig, ved vi intet om, men C. Dalgas, der var 79 år, da nævnte brev blev skrevet, bliver syg, og den 30. november 1868 ses i Vejle Amts Folkeblad, som var etableret i 1865, en annonce, hvor otte brevunderskrivere, – formodentlig den øvrige bestyrelse, indvarsler til et møde i Vejle den 16. december for »– at vælge en ny formand og rådslå om foreningens fremtid samt overveje forandringer i selskabets love –«.

Det er efter formandens ønske, dette møde holdes med nævnte formål.

Igen savner vi forhandlingsprotokollen og ved derfor ikke noget om resultatet af dette møde. Kun at der ikke blev valgt formand endnu. Men umiddelbart efter mødet indrykkes en annonce underskrevet Andersen, hvoraf fremgår, at der på mødet var nedsat en komite på ni medlemmer, der havde til opgave at omarbejde lovene til tidens krav, som det hedder i annoncen, der ikke anfører navnene på de ni.

Der bliver imidlertid tale om en hel rekonstruktion af selskabet. Dette ses af en annonce af 4. juni 1869 i Vejle Amts Folkeblad, hvoraf fremgår, at selskabet er nydannet 1. april og nu hedder Vejle Amts ældre Brandassurance-Forening.

Vejle Amts ældre Brandassurance- Forening for Ind- og Udbo, Be- sættning og Avl

har fra 1ste April d. N. begyndt sin ny Virksomhed, og tegner nu fremdeles Assurance for Ind- og Udbo, Besættning og Avl, for Tiden uden noget Indskud, for et aarligt Bidrag af 8 Sk. pr. 100 Rd., der dog efter Loven vil blive nedsat naar Reservefondet maatte have naaet $\frac{1}{2}$ pCt. af den tegnede Assurancesum. — Foreningen maa under lige Forhold blive en af de billigste Foreninger som eksisterer, især paa Grund af dens Bestemmelse om Afstand mellem de forsikrede Giendomme. Eiden Foreningens nye Virksomhed begyndte, har den faaet en Tilgang af ca. 400,000 Rd.

Man henvender sig angaaende Forsikring til de i de fleste Sogne ansatte Medhjælpere og til Under tegnede.

J. Berg, **N. Andersen,**
Starrup. **Tilskjær.**
Jacob Jensen, **Voul Knudsen,**
Hedensted. **Marthe.**
Anders Johnsen,
Sildved.

Regnskabsmæssigt sker der ingen ændring, men medens formændene indtil da har ført regnskabet, er der nu ansat en regnskabsfører, skolelærer R. Andersen, Tiufkjær. I C. Dalgas' tid indførtes revision af regnskabet. Tilsyneladende først på generalforsamlingen af tilstedeværende, men siden af valgte revisorer, og det nye selskab har valgte revisorer.

I 1874 anskaffes en ny forhandlingsprotokol, der er i behold. Om de 39 første år i virksomheden vides ikke andet og mere end det her anførte, men for de næste 111 år frem til 1985 kan vi støtte os til de bevarede forhandlingsprotokoller angående de væsentligste hændelser i foreningen, men det må dog tilføjes, at nævnte protokoller i det væsentligste er at opfatte som beslutningsprotokoller, idet der faktisk aldrig i disse er givet udtryk for synspunkter, der kan være fremført under forhandlingerne og af hvem.

Efter rekonstruktionen i 1869 – atter fremgang

Det tusmørke, der i manglen af forhandlingsprotokol eller andet oplysende materiale har hvilet over foreningen lige siden oprettelsen, skulle komme til at fortsætte helt til 1874, da den ældste af de bevarede forhandlingsprotokoller indledes efter at formanden, Anders Johnsen, har autoriseret den til formålet.

Derfor ved vi lige så lidt angående de nærmere omstændigheder omkring rekonstruktionen i 1869 som om foreningens tilblivelse i 1835. Vi har kun annoncerne i aviserne samt det tilfældigt gemte brev fra C. Dalgas til Anders Johnsen, der foranstående er gengivet i sin helhed.

I såvel annoncerne som brevet anføres som tilsigtet noget på linierne, – men der synes også at kunne tydes noget mellem disse, så der lader sig tegne et sandsynligt billede af den åbenbart ret penible situation, foreningen var kommet i.

Også en oplysning – uden kildeangivelse – der bringes i foreningens lille jubilæumsskrift i 1941, om, at C. Dalgas selv skulle have opfordret Anders Johnsen til at overtage ledelsen efter ham, skal medtages i denne betragtning.

Af C. Dalgas' brev til Anders Johnsen fremgår, at Anders Johnsen da før nytår 1865 i brev til C. Dalgas har forespurgt angående medlemstal, aktieantal og foreningens pengeforhold.

Det må der jo have været en anledning til, men det forbliver uvist, om den da 79-årige C. Dalgas har haft tanken henledt på at få Anders Johnsen som sin efterfølger, ligesom vi intet kan vide om, hvilken stilling Anders Johnsen kan have haft til denne tanke.

Det faktiske forhold er, at der intet videre sker i sagen, før et par år efter, da hele den øvrige bestyrelse, – hvoriblandt Anders Johnsen ikke da fandtes, efter anmodning af den gamle og syge formand annoncerer i aviserne om et møde i Vejle med henblik på dér at vælge en ny formand og i øvrigt at rådslå om foreningens situation. Bestyrelsesmedlemmernes navne og adresser ses under annoncen.

Af en eller flere ukendte årsager bliver der imidlertid ikke valgt nogen formand på dette møde. Men i næste nummer af avisen ses indrykket en annonce, hvori meddeles, at der på mødet var nedsat en komité på ni medlemmer, som skulle forberede nye og tidsvarende love. Denne annonce er underskrevet af en enkelt person, Andersen, med

adressen Tiufkjær, hvilken sidste røber, at det er skolelærer R. Andersen, Tiufkjær, som senere, efter rekonstruktionen året efter, da sidder i bestyrelsen og bliver foreningens første kasserer.

Vi kan intet vide om, hvorvidt Anders Johnsen har været blandt de ni komité-medlemmer, men der lades ingen tvivl tilbage om, at Anders Johnsen er med i første række under og efter rekonstruktionen, der er gennemført i foråret 1869, hvilket fremgår af en annonce herom i juni 1869, hvori oplyses om rekonstruktionen og de nye regler for forsikring og præmieberegning samt ændringen af foreningens navn.

Denne annonce er underskrevet af bestyrelsesmedlemmerne med angivelse af deres adresser, og heraf ses, at kun to af den tidligere bestyrelses medlemmer er genvalgte, nemlig Jacob Berg i Øster Starup og Poul Knudsen, Harte.

Anders Johnsen blev foreningens magtfulde formand i 45 år og kunne som 87-årig i 1914 overlade tøjlerne til sin søn, Aage Johnsen.

Om de første fem år efter rekonstruktionen ved vi faktisk ikke andet, end at foreningen er i funktion og har fremgang. Det er alene regnskabsbogen, vi her skal støtte os til, og i denne anføres for første gang i regnskabet for året 1874 medlemstallet, der nu er 991. Ifølge brevet fra C. Dalgas til Anders Johnsen var tallet i 1866 kun 314. Men fra 1874 kan vi lade forhandlingsprotokollen fortælle.

I 1875 gennemføres i Danmark møntforandringen ved overgang fra rigsdaler, mark og skilling til kroner og øre.

Bestyrelsen vedtog på et møde i Vejle den 25. juli 1874 at forelægge generalforsamlingen samme efterår et forslag om »– et gennemgribende eftersyn og omtaxation af de assurerede effecter –« i forbindelse med møntforandringen. Men noget sådant gennemførtes dog ikke.

Uagtet det i annoncen juni 1869 om foreningens genoptagelse fra 1. april s.å. var anført, at foreningen i lighed med flere konkurrerende selskaber ville arbejde uden indskud ved medlemmernes indtræden i foreningen, fastsætter generalforsamlingen 3. oktober 1874 indskuddet til reservefonden for indtrædende medlemmer til 16 øre pr. 100 kr. forsikringssum og forsikringspræmien i øvrigt uændret til en promille af forsikringssummen. Der anføres intet om årsagen til denne beslutning. Der er fortsat fremgang i medlemstallet, som nu anføres til 1.065, hvoraf »– 10 er nyindtrådte ved nytår med en assurance-sum på i alt 2.675 rdl. –«, hvilket så blive dobbelt så mange kroner og altså er udtryk for den tids ret beskedne vurderinger af løsoret.

Gennemført sparsommelighed

Ved gennemlæsning af forhandlingsprotokollen, der i alle årene frem til 1914 er ført af Anders Johnsen personligt, får man et tydeligt indtryk af, at gennemført sparsommelighed i dispositionerne er fremherskende, og for en umiddelbar betragtning af den, der nu i 1985, 111 år efter hændelserne, får disse stillet til skue, kan det let forekomme, at der synes at have været tale om en helt utidig smålighed i mange drøftelser og de tagne beslutninger, men der var jo dengang tale om en helt anden skala for begrebet økonomisk værdiansættelse, og man kan ikke laste bestyrelsen i foreningen, – og øjensynligt dens for-

mand især, at der passedes godt på de betroede midler i foreningens kasse. Bl.a. denne indstilling har sikkert været grundlag for den umiskendelige succes, bestyrelsen kunne notere sig som resultat af ledelsesprincippet i årene, der fulgte, og her må det medtages i vurderingen, at en stor del af tiden i årene fra 1869 til 1914, Anders Johnsens formandstid, stærkt måtte præges af, at landbrugserhvervet, der hovedsageligt var foreningens klientel, da var under gennemgribende omlægning af hele driftsstrukturen, samt at den første store landbrugskrise uundgåeligt måtte påvirke alle vedkommendes hele indstilling til alt, der havde at gøre med økonomiske dispositioner. Foreningens fremgang fortsatte støt og solidt også gennem kriseårene.

Dengang var opfattelsen af, at hvad der var sparet også var tjent, fremherskende og uan-gribelig. Blot et par eksempler blandt de virkelig mange fra forhandlingsprotokollen skal nævnes i forbindelse med den særlige omtale andetsteds i denne bog om Anders Johnsen som udtryk for hans personlige holdning til dispositioner, der kunne berøre foreningens kasse.

I hvert fald efter nyordningen i 1869 forekommer et vigtigt led i foreningens virksomhed, de såkaldte medhjælpere. Det var foreningens lokale repræsentanter i de forskellige sogne. De anvendtes af foreningen som vurderingsmænd ved brandskader, og de var foreningens tillidsmænd i øvrigt, til hvem medlemmerne kunne henvende sig om forsikrings-spørgsmål, og det var også medhjælperne, der indkrævede »brandpenge«, som præmie-ydelsen populært betegnedes. Medhjælperne fik en meget beskeden godtgørelse for deres ulejlighed og for eventuel rejse i forbindelse med hvervet.

I 1881 bifalder generalforsamlingen således et forslag fra bestyrelsen om, at medhjælper-ne får en rejsegodtgørelse til deltagelse i de årlige generalforsamlinger. Den ansættes til to kroner for en vejlængde indtil tre mil og fire kroner for mere end tre mil.

Når man betænker, at medhjælperne enten skulle bruge gå-ben eller hestevogn til turen, kan der næppe have været tale om nogen mulighed for berigelse på kassens bekostning.

Tanker om en sammenslutning med Vejle Amts yngre Brandforsikring

På et bestyrelsesmøde den 13. juli 1885 behandlede en forespørgsel fra bestyrelsen for Vejle Amts yngre Brandforsikring af 1841 angående en sammenslutning af de to sel-skaber, der jo virker på samme egn og henvender sig til stort set samme klientel og med samme formål. Bestyrelsen vedtog at søge holdt et fællesmøde mellem begge bestyrelser den 29. juli på Højskolehjemmet i Vejle for derefter at lade sagen forelægge for næste generalforsamling.

Denne holdtes 14. oktober 1885, men mens man på foreningens generalforsamling drøf-tede spørgsmålet, indløb der fra det andet selskabs generalforsamling samme dag med-delelse om, at forslaget på denne var forkastet.

Af regnskabet for 1890 fremgår, at der nu er 1984 medlemmer i foreningen, og at assu-rancesummen er 9.826.000 kr. samt at foreningens indestående i Vejle Sparekasse nu er 72.000 kr.



338 N 41

Anmeldelse

over de Gjenstande, Undertegnede, som Medlem af Vejle Amts ældre Brand-
assurancesforening, lader forsikre ved Foreningen for 3675 Kr.

	Forsikringssum			
	Rr.	D.	Rr.	D.
1. I Stuehuset.				
Møbler til Værdi	243	"	40	
Porcellan og Glas	60	"	24	
Guld, Sølv og Pretiosa	125	"	25	
Sengslæder og Fyld	610	"	25	
Vindue og Døkketøj	322	"		
Gangslæder	650	"		
Bøger	30	"		
Kjøkkentøj og andre Sager af Kobber, Jern og Tin, tilligemed Kaffeovne	100	"		
	2140	30	2140	30
2. I Bryggerstet, Mejeri og Vaskerhus.				
Bryggerstet m. v.	20	"		
Mejeritredslæder af Træ	10	"		
Grubekjæbel og andre Kjøbler	40	"		
Kulle, Vasketar og Redslæder	20	"		
	90		90	
3. I Udbuse, Lade, Fæbuse og Stalde.				
a. Kreaturer.				
Heste	"	"		
Krer og Tyre	300	"		
Stude	"	"		
Ungtvæg	"	"		
Naar	"	"		
Edvin og saltet Flæsk	150	"		
Emaa Kreaturer (Høns, Gader og Gjøse)	10	"		
	460		460	
b. Avlsredslæder m. v.				
Arbejdsvoogne	40	"		
Rejsevoogne, Stadsvoogne med Stadsseletoej	"	"		
Fløve, Harver og Tromler	"	"		
Optryktoerer, Scarificatoerer og Saamaskiner	"	"		
Arbejdsseletoer	"	"		
Skibe	"	"		
Staldrætsfitter	25	"		
Recurrensmaskiner, Lærstø og Haffelsesmaskiner	65		65	
	65		65	
Latr.			2755	

Forsikringsbrev (police) fra en mindre landejendom i Engom sogn. – Hvorfor er der

		Forfittingsum.			
		kr.	ø.	kr.	ø.
Transport		"	"	275	2
Majssejl og Slæder		"	"		
Sæveredslaber		"	"		
Forskjellige Gaards- og Kølredslaber		50	"		
Brædder og ophugget Savtræ		"	"		
Brændsel (Løv, Kvas, Jænetræ)		50	"		
		100	kr.	100	ø.
a. Kølprodukter.					
Avlen (Korn, Halm, Hv)		800	"		
Foderstoffer		"	"		
Mejeriprodukter		"	"		
Gødning		"	"		
Saltet Kjøb		20	"		
		820	kr.	820	ø.
				3675	ø.

65-
 70

 95-

4000
 3675

 5/525 af 65-
 30

 25-

At jeg er *i forbindelse* af de ommeldte Gjenstande, og at de forefindes paa
Min Bopæl paa Brædøl Mark Engum Sogn
 samt at jeg efter bedste Skønne har taget samme til iffe over den sande Værdi, det bevidnes herved paa Være
 og Samvittighed. Ligeform jeg lover og forpligter mig at holde mig Foreningens Love og Bestemmelser efterrettelig.

Brædøl Mark s. Jørgen Thomsen Møller Nielsen
 1887

At undertegnede Medhjælper med tiltagne Medlemmer af Foreningen have været til Stede ved Tara-
 tionen og finder intet til Hinder for Anmelderens Optagelse i Foreningen, attesteres herved

Niels Skovgaard Hansen Anders Thorkelsen

At Foranstaaende er indtraadt som Medlem i Veste Amts ældre Brandassurancesforening for Ind- og
 Udby, Befættning og Vøl m. v. for den Summa 3675 Kr., tilstaas herved.

4000
 3675

 325

 65

Kaare am 14 Juli 1887
J. Berg
 Foreningens Kasserer.

Erindring! Datum maa hedses tilføjes samt By og Sogn.

arbejdsvogn og ingen heste?

Sidstnævnte foranlediger en påtegning fra revisorerne, der henstiller til bestyrelsen at søge indeståendet fordelt på flere sparekasser.

Generalforsamlingen forelægges spørgsmålet 6. oktober 1891, og her bifaldes bestyrelsens forslag om, at en del af foreningens midler succesivt skal overgå til Horsens Landbo-sparekasse. Samme generalforsamling bifalder, at der fremtidigt skal averteres af foreningen i »– i tvende aviser i hver af byerne Horsens, Veile og Kolding«.

Så har bestyrelsen haft rygdækning for også denne ekstraudgift!

Foreningen i 1890'erne

10. april 1891 nedbrændte Østbirk Mølle. Det bemærkes i protokollen, at mølleforpagter Niels Nielsen først så sent som den 14. april meddeler dette til foreningens medhjælper, R. Sørensen, med »– begjæring om erstatning for 2.000 pund kerne samt nogle interessenteres korn, der er brændt ved branden«.

Kravet er følgende:

Mølleforpagter Niels Nielsen, Østbirk	216 kr. 50 øre
Niels Thomsen, Vestbirk	1 kr. 00 øre
Rasmus Sørensen, ibidem	6 kr. 10 øre
Morten Nielsen, ibidem	11 kr. 30 øre
Folmer Hansen, Purup	13 kr. 50 øre
Knud Hansen, ibidem	8 kr. 12 øre
Jens Andreas Christiansen, ibidem	<u>10 kr. 70 øre</u>
I alt	267 kr. 20 øre

Det fremgår af regnskabsbogen side 117, at alle de nævnte med undtagelse af mølleforpagteren har fået honoreret kravene.

Noget tyder på, at der ikke har været klare regler for, hvordan mølleforpagterens forsikringsforhold skulle forstås, men halvtredie år efter beslutter generalforsamlingen den 3. oktober 1893, at »– møllere kan få en mindre kornbeholdning, som haves til forhandling, assureret i foreningen indtil et beløb på 500 kr.«.

Generalforsamlingen den 3. oktober 1894 fik af bestyrelsen forelagt til afgørelse et spørgsmål om, hvorvidt der af foreningens kasse måtte udbetales et »– mindre honorar til murer Jens Peter Rasmussen af Tørring, fordi han ved hurtighed og konduite under branden hos gårdejer R.H. Christiansen, Tørring, slukkede ilden i det alt antændte stuehus, så dette blev reddet og kuns et tørvehus nedbrændte.«. Murer Jens Peter Rasmussen tilstodes derpå 25 kr.

Indtægt.		kr. Ø.	Udgift.		kr. Ø.
Beholdning fra sidste Aar			Indsat i Sparekassen den 1 ^o /, 200 Kr., den 2 ^o /, 1892 800 Kr., den		
Indtægt:			1 ^o /, 1892 2,600 Kr.		
a) ældre Medlemmer have forhøjet deres Forritings-		96 66	3,600 00		
summen med 304,622 Kr., heraf betalt i Indtægt					
(16 Dre pr. 100 Kr.)	324 80				
b) ny Medlemmer ere tiltraadte med en samlet For-					
ritingssum af 398,544 Kr., heraf betalt i Indtægt	638 85				
(16 Dre pr. 100 Kr.)		960 65			
Salg af Bøse		62 59			
Medlemsbidrag:					
a) et helt Aars Bidrag af 9,960,067 Kr. med 4 Ø.					
pr. 100 Kr. er	3,983 17				
b) et halvt Aars Bidrag af 356,444 Kr. med 2 Ø.					
pr. 100 Kr. er	71 66				
		4,054 81			
Ubtøget af Sparekassen den 1 ^o /, 1,550 Kr., den 2 ^o /, 600 Kr., den 1 ^o / ₁₂					
1,700 Kr.		3,850 00			
3 alt Indtægt					
			9,024 62		
Foreningen har i 1891 alt 2,047 Medlemmer med en samlet Forritingssum af 10,315,669 Kr.					
Sparekassen indtægt efter sidste Aars Regnskab			71,680 Kr. 89 Ø.		
Efter Regnskabet er indsat			3,600 Kr. 00 Ø.		
Tilførsels Bøse			2,671 — 61		
Ubtøget af Sparekassen i Folge Regnskabet			6,271 Kr. 61 Ø.		
			3,850 — 00 —		
			2,421 Kr. 61 Ø.		
			74,102 Kr. 50 Ø.		
Starup, i Marts 1892.			Jørgen Berg, Kasserer.		
Ovennævnte Regnskab med tilhørende Bilag har vi undertegnede gjenmeengaaet og intet fundet at erinde.			Jørgen Naun.		
Starup, den 21. Marts 1892.			H. Andersen Sager.		

Regnskab over foreningens indtægter og udgifter i 1891.

På et bestyrelsesmøde i Vejle den 18. juli 1896 kan kassereren meddele, at flere løseforsikringsselskaber var repræsenterede ved et møde i Fredericia, hvor det drøftedes, om selskaberne skulle enes om at nægte udbetaling af brandskader, der beløbsmæssigt havde karakter af bagateller, som f.eks. nogle få kroner i tilfælde af krav om erstatning for skade på jakker eller frakker som følge af, at tændte piber eller cigarer var puttet i lommen eller om et klædningsstykke var beskadiget efter at være hængt til tørring på en kakkellovn. Også dette spørgsmål forelagdes foreningens generalforsamling den 6. oktober, og denne bifaldt, at »- bagatelerstatninger fremtidigt skulle nægtes udbetalt«, og på et bestyrelsesmøde 17. juli 1897 oplyses, at seks sådanne krav var afviste.

I 1898 må foreningens sparekassebøger være bortkomne for kassereren, I. Berg i Øster Starup, og dette må han have meddelt formanden, Anders Johnsen, der nederst på en side i forhandlingsprotokollen skriver: »Nu har Berg fundet sparekassebøgerne«!

Skanderborg amt har nu overvægt

På foreningens generalforsamling den 3. oktober 1905 stilles der fra medlemmer i Skanderborg amt krav om en større andel i bestyrelsen. Det oplyses, at der i Skanderborg amt er 1750 medlemmer med godt 10 millioner kr. forsikringssum, mens der i Vejle amt er

1030 medlemmer med 8,5 millioner kr. forsikringssum, og at der i Skanderborg amt er fire bestyrelsesmedlemmer, men syv i Vejle amt.

Bestyrelsen lover at tage spørgsmålet under overvejelse, og på et bestyrelsesmøde på Greisdals Hotel 25. juli 1906 behandles spørgsmålet. Bestyrelsen vil ikke direkte modsætte sig forslaget, men henstiller, at der ventes med en ændring til det tidspunkt, da der er afgang af et medlem af bestyrelsen i Vejle amt og ønsker i øvrigt generalforsamlingens afgørelse.

Generalforsamlingen samme år den 3. oktober bifalder da bestyrelsens forslag om, at man lader spørgsmålet ligge, til der i Vejle amt afdrager et bestyrelsesmedlem. Det sker så i 1908, og på generalforsamlingen 4. oktober vælges så revisor Anders Hansen, Horndrup ved Skanderborg. Så var stillingen 5-6 mod før 4-7.

Bestyrelsen fik i et møde på Greisdals Hotel 10. juli 1911 oplyst, at ved en brand på Skrubbeltrangs gård i Tørring havde tre raske karle reddet 22 kreaturer fra at indebrænde. Bestyrelsen vedtog straks at lade kassereren udbetale 10 kr. til hver af dem.

Anders Johnsen fratræder – foreningen i dette århundrede.

På selskabets generalforsamling den 3. oktober 1914 i Horsens fratrådte Anders Johnsen som formand efter 45 år på denne post. Han var da 87 år, og han kunne se tilbage på de forløbne år med tilfredshed angående det opnåede resultat. Solid fremgang havde præget virksomheden i alle årene, hvoraf mange havde haft karakter af at være en brydningstid. Medlemstallet var under 300 i 1869 men nu 3.550 og selskabets pengebeholdning i 1869 kun 43 rigsdaler, 5 mark og 7 skilling svarende til knapt 88 kroner, men i 1914 over 229.000 kr. En efter den tids forhold endog særdeles stor sum penge.

Det var Anders Johnsens søn, Aage Johnsen, der på samme generalforsamling valgtes til bestyrelsen i hans sted og straks valgtes til at følge ham i formandsstolen.

Et bestyrelsesmøde 3. juni 1916 drøfter spørgsmålet om ensartede præmier i denne forening, Vejle Amts yngre Brandforsikring og Gl. Skanderborg Amts Brandassurance-Forening, men forhandlingerne strander og opgives helt i 1919. Da sættes maksimumsforsikringssummen op til 100.000 kr. og samtidigt sættes diæter til bestyrelsen op til 10 kr. som følge af dyrtiden. Fra samme år indledes faste, periodiske eftersyn af de elektriske installationer for at forebygge brande som følge af fejl.

Allerede i 1922 anes tilbageslaget efter krigstidens højkonjunktur, og maksimumsforsikringssummen nedsættes til 85.000 kr. I sommeren 1925 tvinges Den danske Andelsbank til at standse sin virksomhed, selv om det senere skulle vise sig, at banken var solvent. Foreningens generalforsamling vedtager, at bestyrelsen blot skal afvente resultatet af likvidationen, der skulle foreligge året efter.

I 1926 er derouten så mærkbar, at det på generalforsamlingen den 6. oktober på Hotel Hejmdal i Horsens præciseres, at erstatning efter en brand ikke i noget tilfælde må overstige den værdi, det brændte havde ved brandens opståen.

Afskrift

Aaret 1908 d. 24/6 mødte undertegnede Bestyrelsesmedlemmer for Vejle Amts ældre Brand-assurance-Forening *Jenssen, Claus Holst, Jørgensen og Ole Jensen, Vinding* samt Medhjælper *Andreas Brand, Jørgen* og Medlem *Niels Hørding, Bergmann* hos *Anders P. Brøckmann* for at taksere og vurdere den Brandskade der overgik ham d. 17/6 D. A. *A. P. Brøckmann* var tilstede og gav de fornødne Oplysninger Forretningen fremmedes da som følger

	Takseret		Vurderet	
	Kr.	Øre	Kr.	Øre.
1. Møbler, Stucure, Spejle, Skilderier	152		152	
2. Guld, Sølv og andre Kostbarheder	78		78	
3. Sengklæder og Fyld	160		160	
4. Glas og Porcellen	30		30	
5. Linned, Dækketøj, Lærred, Hør, Tæpper og Gardiner	120		110	
6. Gangklæder, Vædmel, Hvergarn, Uld, Hoved- og Fodtøj	400		325	
7. Bøger	10		10	
8. Kakkellovne og Komfurer	50		43	
9. Køkkentøj med Kobber- og andre Metalgenstande	15		15	
10. Mejeri- og Bryggeredskaber	25		20	
11. Andre Redskaber i Stuehuset	10		10	
12. Husholdningsartikler	15		10	
13. Indslagtning (ikke Flæsk)	15		10	
<hr/>				
14. Kreaturer: Heste	500		00	
Kvægbesætning	700		700	
Faar og Lam	00		00	
Svin og Flæsk	225		70	
Fjerkræ	30		30	
15. Aviredeklaber: Stadsvogne	50		00	
Arbejdsvogne og Tilbehør	50		7	
Plove, Harver og Trømler	00		00	
Maskiner	30		25	
Andre Redskaber	25		15	
Sele- og Ridetøj	30		00	
Dækkenér, Sække og Fodposer	20		10	
16. Aviafrembringelser: Kornarter	750		30	
Rodfrugt	25		15	
Indkøbte Foderstoffer	25		5	
17. Foder: Hø	100		6	
Halm	300		10	
18. Gavtræ og Brædder	00		00	
19. Gødning	50		00	
20. Tjenestefolkenes Tøj	00		00	
21. Brændsel	50		15	
22.				
23.				
24.				
25.				
	4044		1915	

Tilsammen

1915/1908

Saaledes vurderet som foranført efter Samvittighed og bedste Skønnende.

Claus Holst - Ole Jensen

Andreas Brand - Niels Hørding

Brandlilte *Anders P. Brøckmann* erklærede sig tilfreds med den tilkendte

Erstatning.

1915/1908

Vurdering af brandskade i 1908. Stuehus og indbo er åbenbart totalt raseret, mens der er reddet adskilligt af besætning og øvrige udbo.

Foreningens kasserer siden 1903, Ole Jensen, Vrønding, dør i 1927. Formanden, Aage Johnsen, Ildved, indtræder som kasserer og overlader formandsstolen til Severin Mossin, Hammergaard, der var indvalgt i bestyrelsen i 1922. Siden 1905 havde der eksisteret en aftale om, at formand og kasserer skulle bo i hvert sit af de to amter, Vejle og Skanderborg. Formandens årsløn var 300 kr., men kassererens 3.200 kr.

På et bestyrelsesmøde i Palmehaven i Kolding 1. juli i 1930 drøftede bestyrelsen et forslag om at uddele sølvbægre med inskription til medhjælpere, der har tjent foreningen i 25 år eller mere, og generalforsamlingen samme efterår vedtager forslaget. På dette tidspunkt havde 34 medhjælpere tjent i mere end 25 år.

Øjensynligt har bestyrelsen ganske overset, at foreningen i 1935 havde bestået i 100 år, men i 1939 må man være blevet opmærksom derpå, for i et bestyrelsesmøde 5. juli besluttet det, at der skal søges udarbejdet et jubilæumsskrift.

I 1940 sættes maksimumforsikringssummen igen op til 100.000 kr. Da synes landbrugs-krisen overstået og konjunkturerne igen gunstigere.

I 1941 dør formanden, Severin Mossin, og næstformanden S. Rørby Nielsen, Aalstrup, flytter til København. Som ny formand vælges Einar Hansen, Tvingstrup, der kommer til at beklæde posten i 20 år, og som næstformand vælges H. Hansen, Spettrup. Samtidigt beslutter foreningens bestyrelse at lade kassen give kaffe til deltagerne i anledning af, at 100-års jubilæumsskriftet nu kan udsendes.

I 1942 drøfter bestyrelsen spørgsmålet om et samarbejde med Gl. Skanderborg Amts Brandassurance-Forening om en gensikringsordning angående forsikringer i størrelsen mellem 100.000 kr. og 150.000 kr., hvilket vedtoges på generalforsamlingen.

I 1943 besluttet, at brugsforeningernes lagre kan medtages til maksimalt 35.000 kr., og generalforsamlingen i 1944 vedtager, at bestyrelsesmedlemmer efter 25 år i ledelsen skal tildeles et sølvbæger med inskription. Samtidig øges diætbeløbet til 15 kr. Det havde været uændret siden 1919.

I 1945 mærkes inflationen under anden verdenskrig, idet maksimumforsikringssummen sættes op til 175.000 kr. på betingelse af, at alt det forsikrede er under »hårdt tag«.

I 1947 fordobles revisorernes årshonorar fra 50 til 100 kr. og formandens løn fra 300 til 600 kr. Generalforsamlingen har ikke flertal for tanken om at lade præmierne indkræve over postgiro, hvorfor det fortsat er medhjælpernes opgave at opkræve disse.

I 1948 sættes maksimumforsikringssummen til 250.000 kr.. I 1950 besluttet, at der ikke skal ydes erstatning for skader forvoldt ved »- eksplosion af traktorer eller andre selvbevægelige køretøjer«. Men allerede året efter beslutter generalforsamlingen den 4. juli, at »- traktorer midlertidigt kan optages til erstatning, inklusive eksplosioner under brug«, som det hedder i protokollen. Noget kunne tyde på, at bestyrelsen indtil da har anset »traktoriseringen« i Danmark som værende af forbigående karakter!

I 1951 sættes brugsforeningers lagre til maksimalt 75.000 kr., og i 1952 indføres regler, hvorefter ingen enkeltperson i foreningens ledelse kan hæve penge på foreningens konti i pengeinstitutterne, og der må højst kunne hævnes 20.000 kr. ad gangen og kun når både kassereren og et medlem af bestyrelsen skriver under. Samtidig træffes aftale med pengeinstitutterne om, at disse i hvert kvartal skal tilsende bestyrelsen oplysning om foreningens indestående. Nu sættes maksimumsforsikringssummen til 350.000 kr. for tidligere medlemmer.

I 1955 oplyses i protokollen, at foreningen har konti i syv banker og sparekasser i Kolding, Vejle, Horsens og Skanderborg og obligationer i Vestbirk Elværk samt Jydsk Landkreditforening, alt til en samlet sum af 1.535.730 kr.

I 1957 forhøjes maksimumssummen til 500.000 kr. Foreningens økonomi er så god, at der kun opkræves tre fjerdedele af præmien. Samme år vedtages, at medhjælperen efter 40 år i foreningens tjeneste skal have tildelt en sølvbeslået spadserestok. Syv medhjælperer får en sådan ved første uddeling.

Nye forsikringsmønstre.

I 1959 konstateres tiltagende konkurrence fra store selskaber, der tilbyder »familieforsikringer«, som er vidtfavnende og kan omfatte ikke alene brand på løsøre men også tyveri, vandskade og stormskade m.m.

For at foreningen kan tilbyde lignende i konkurrencen, fastsætter Forsikringsrådet, at der kan etableres en vis tilknytning til to dertil egnede og godkendte »støtteselskaber«. I protokollen nævnes, at der her kan være tale om selskaber som Landbygningernes datterselskab Almindelig Grundejerforsikring A/S og Mejeriernes og Landbrugets Ulykkesforsikring. Og samme år kan foreningen tilbyde »familieforsikringer« omfattende også ansvarsforsikring samt forsikring mod tyveri, vand- og stormskade.

I 1960 mindes bestyrelsen 125-året for oprettelsen ved at give frokost til medhjælperne efter generalforsamlingen.

I 1961 indføres også »Driftstabsforsikring for landbrugere« omfattende indtil 10 procent af husdyrbesætningens forsikringssum. Ordningen tilsigter at godtgøre tab ved formindsket husdyrproduktion efter brandskade, eventuel tvungen realisation af dele af besætningen, hvis nødopstaldning ikke er mulig, øgede udgifter til pasning provisorisk under opførelse af nye stalde m.m. Undtaget fra reglen er svine- og hønsebesætninger, der dri-



Møllehuset i Hornsyld, hvor Vejle Amts ældre Brandforsikring havde kontor i 22 år fra 1952.

ves uden forbindelse med landbrug. Samme år fratræder Einar Hansen som formand efter 20 år på denne post. Han efterfølges af Peter Jacobsen, Hedensted.

Fra 1962 kan også foderstofforeninger og mindre industrier tegne forsikringer i foreningen med indtil 250.000 kr. i forsikringssum. Men præmien er 40 øre pr. 100 kr.

Fremgangen i foreningen fortsætter. I 1963 er årets driftsoverskud 128.000 kr. og præmieindtægten er 228.000 kr. Alene renterne af reservefonden på da 2.230.000 kr. var 132.000 kr. Foreningen havde 5.775 medlemmer. Og fra 1964 kan også minkfarme optages i foreningen, hvis samlede forsikringssum da er over 304 millioner kr. med en stigning i dette år på 35 millioner kr. eller 13 procent.

Fra 1965 indledes samarbejde med »Genforsikringsforbundet«, København. Selskabet oplever i mærkbart omfang, at el-motorer og korntørringsanlæg m.m. angives som brandårsager.

I 1966 forhøjes maksimumsforsikringssummen til 600.000 kr.

I 1968 overvejes at indføre »Fuld- og nyværdiforsikring« for løsøre som nu for bygninger. Foreningen har nu 5.620 medlemmer med en forsikringssum på 357 millioner kr., og formuen er over 2,8 millioner kr. Årets overskud er 165.000 kr., uagtet der i flere år kun er opkrævet halv præmie. At el-motorer vinder udbredelse, ses af den specielle »El-motorforsikring«, der i årets løb har måttet erstatte 155 el-motorer og derved slutter med et underskud på 6.400 kr.

De seneste år

Det årlige eftersyn af el-installationerne, som systematisk gennemføres over hele landet og betales af forsikringsselskaberne, afslører mange fejl i installationerne. Ved undersøgelsen i 1969 på 65.000 ejendomme konstateredes 12.200 fejl, 6.800 brud på kabler og 8.000 interimistiske og dermed ulovlige installationer.

Samme år indledes forhandlinger med M.L.U. og løsørebrandforsikringsselskaberne i Danmark om et indgående samarbejde, så M.L.U. påtager sig de forskellige forsikringsformer, der indgår i den »kombinerede landbrugsforsikring«, dog med undtagelse af storm- og haglskade. Mellem de tre selskaber Gl. Skanderborg, Vejle Amts yngre og Vejle Amts ældre er på forhånd indgået aftale om fælles optræden i disse forhandlinger. I 1970 skrives kontrakt mellem M.L.U. og en række løsørebrandforsikringsselskaber, hvoriblandt de nævnte tre, og der holdes herefter en række orienteringsmøder, hvor interesse-rede kan informeres om nyordningens muligheder. Dette samarbejde er nærmere beskrevet senere i denne bog.

Aftalen med M.L.U. betød, at Vejle ældre's repræsentanter sammen med M.L.U.'s tilidsmænd og professionelle medarbejdere i de kommende år skulle besøge samtlige medlemmer med henblik på omtegning til de kombinerede forsikringer.

Dette medførte ganske naturligt, at præmieindtægten for de kombinerede forsikringer voksede, medens den blev mindre og mindre for foreningens enkeltstående brandfor-

sikringer. Medvirkende hertil var for øvrigt også, at man holdt igen med præmiestigninger for denne bestands vedkommende.

Takket være ajourføringen af forsikringer samt tegning af mange helt nye steg den samlede præmieindtægt år for år.

Stigningen i skader på el-motorer og det fortsatte underskud på denne særlige afdeling af foreningens forsikringer medfører, at der må indføres en selvrisiko på 100 kr. pr. motor. Fra 1972 stilles krav om placering af spændingsrelæer på de motorer, der har givet anledning til udbetaling af erstatning. I modsat fald ydes der ikke siden erstatning for denne motor. Denne bestemmelse gælder motorer på 5 HK eller mere. Og et halvt år efter øges selvrisikoen til 200 kr.

At mejetærskere efterhånden har vundet almindelig udbredelse som høstmaskiner, kunne nu aflæses af de ret hyppigt forekommende brande i sådanne maskiner. Foreningen måtte tænke på krav om ikke alene placering af anerkendte skumslukkere på mejetærskerne, men også på førerens kendskab til brugen af samme. Det var i 1972. I 1974 udmelder foreningen sig af Gensforsikringsforbundet.

Nu viser el-motorforsikringsordningen gunstigt resultat. I 1972 var der 138 el-motorerstatninger, men i 1973 kun 79. Derimod volder halmafabrændingen i høsttiden øget betænkelighed ved tiltagende hyppighed, men også ofte alvorligt omfang.

I 1974 må foreningen skifte forretningsfører, – den nugældende betegnelse for kassereren – idet Asger Nielsen, Hornsyld, døde. Frode Møller efterfulgte ham og sidder i jubilæumsåret fortsat på denne post. Foreningens hele omsætning er nu så omfattende, at forretningsførerens kaution er på 100.000 kr.

I 1975 overvejes det at kræve en ekstra høj præmie af forsikring af mejetærskere, fordi disse maskiner nu er meget kostbare og oftest forliser totalt ved brand.

Samarbejdet med M.L.U. er fortsat fuldt tilfredsstillende, og der er i bestyrelsen enighed i det synspunkt, at de lokale brandforsikringssekskabers fortsatte virke efter oprindelig hensigt er afhængig af et nært samarbejde med et stort selskab, idet konkurrencen selskaberne imellem øges mærkbart med tiden, samtidig med at behovet for forsikring stiger.

1975 skulle vise sig at blive et meget dyrt år for foreningen. Gennem mange år har der været et stigende overskud, men i dette år blev der et underskud på 2.800 kr. Da foreningens reserver var på over fire millioner kr., var der dog ingen grund til nogen bekymring. Det var mere årsagerne, der vakte betænkelighed, nemlig tiltagende omfang af »selv-antændelse« – dette meget vide begreb – som i dette år fik skylden for brande, der krævede 374.000 kr. i erstatning, mens »mejetærskerbrandene« tegnede sig for 181.000 kr., børns leg med tændstikker 85.000 kr., halmafabrænding 24.000 kr., lynbrande 21.000 kr. og el-brande 52.000 kr.

Men 1976 skulle dog blive endnu værre med både store og mange brande, og underskudet blev da 38.000 kr. Præmieindtægten var i 1976 625.000 kr., men de udbetalte erstat-

ninger 926.000 kr., og så kunne den gode renteindtægt af selskabets reserver på da mere end fire millioner kr. ikke afværge underskuddet.

I 1977 indgik foreningen en gensidig aftale med Vejle Amts yngre Brandforsikring om dækning af enkeltstående brandforsikringer over 400.000 kr.

1978 præges igen af et par meget kostbare brande, der krævede 880.000 kr. i erstatninger, men takket være aftalen med Topsikring og genforsikringsordningen med de øvrige samarbejdende brandkasser var foreningens del af denne udgift kun 242.000 kr.

I 1979 viste regnskabet for 1978 det hidtil største driftsoverskud, nemlig 478.700 kr. Formanden, Peter Jacobsen, kommenterede dette spørgsmål ved at sige, at når brandskaderne et enkelt år af forskellige årsager bliver mindre end sædvanligt, bliver der af sig selv et pænt overskud, idet årets præmieindtægt nu er på ca. 800.000 kr. Når hertil så kommer forrentningen af foreningens reservefond på mere end 4½ million kr., er foreningens økonomiske basis god.

Peter Jacobsen sagde videre, at et ret køligt og noget regnfuldt klima i høstperioden selv sagt virker begrænsende på de såkaldte høstbrande, hvortil så også må nævnes den glædelige omstændighed, at brandslukningsmateriellet stadigvæk forbedres og hurtigere kommer til stede, så skaderisikoen virksomt nedsættes.

Men Peter Jacobsen beklager i sin beretning dette år, at samarbejdet mellem flere forsikringsselskaber om det så værdifulde periodiske eftersyn af el-installationerne nu er sprængt. Dette eftersyn afslørede nemlig påfaldende mange installationsfejl, der kunne ende med at antænde brande, sagde Peter Jacobsen.

Samarbejdet med Topsikring fortsætter i 1980'erne

I 1980 udløb 10-års perioden for det aftalte samarbejde med Topsikring. Gl. Skanderborg udmeldte sig og Vejle Amts yngre angav tanker om det samme. Dette beklagede Peter Jacobsen, der mente, at især de mindre selskaber har kunnet glæde sig over sammenholdet om en række opgaver, der netop ad denne vej havde kunnet løses tilfredsstillende, og han fandt det bekymrende, om den ret hårde konkurrence selskaberne imellem efterhånden skulle medføre, at en del mindre selskaber med værdifuld nærkontakt til medlemmerne, skulle nødsages til at standse. Foreningen fornyede såvel kontrakten med Topsikring som aftalen med Vejle Amts yngre.

Også 1980 gav et stort overskud – nær en million kr.

I 1981 kom foreningen i en uventet situation, idet en omfattende bladstrejke standsede avistrykkerierne i en periode, så foreningen ikke kunne indvarsle til generalforsamling i overensstemmelse med lovenes bestemmelser herom. Sagen klaredes ved at foreningens stab af medhjælpere startede bilerne og kørte fra dør til dør med indvarslingen. »Nærkontakten« kom til at fejre en triumf, der ikke var forudset, men kærkommen i mangel af avisens annonce.

I 1983 ville Peter Jacobsen fratræde som formand efter 22 år på denne post, og han efterfulgtes af Søren Rasmussen, Aldum Østergaard.

I 1984 besluttede bestyrelsen at festligholde dette jubilæum og at lade trykke en bog i samme anledning rummende en beskrivelse af selskabets udvikling i de 150 år.



Veje Amts ældre Brandforsikrings bestyrelse i 1985:

Siddende, fra venstre: Hans Bruun Hansen, Balle – Knud Brigsted, Tolstrup – formanden, Søren Rasmussen, Nr. Aldum – forretningsføreren, Frode Møller, Rask Mølle og Carl Schmidt, Vamdrup.

Stående, fra venstre: Thorkild Kring, Haastrup – Erik Ravn, Ferup – Gunnar Therkelsen, Boring – Ole Kristensen, Vindelev – Peter Kjær, Serridslev – Holger Bonde, Dauding og Søren Bertelsen, Laasby.

Ved generalforsamlingen samme år udtrådte Peter Kjær og nuvalgt blev Niels Holtum Birkebæk, Kattrup.

Virksomhedens formænd

J. P. Ingwersen, Viufgaard.

Major Johannes Peder Ingwersen, der ejede to gårde i Viuf, Viufgaard og Gamle Gaard, – sidstnævnte senere kaldet Elisabethsminde efter hans første hustru – blev foreningens første formand. Det var naturligt, da han efter alt at dømme har været den aktive for oprettelsen og personligt havde agiteret derfor på egnen.

Han var lægesøn fra Fredericia, født 28. september 1773. Faderen ønskede ham uddannet som læge og sendte ham i Brødremenighedens skole i Christiansfeld. Han kedede sig og løb derfor fra skolen for at gå i krigstjeneste i det fremmede og gjorde snart fremgang, så han i en ung alder blev en betroet officer, men da han som kun 21-årig var blevet kendt med datteren fra Gamle Gaard i Viuf, Elisabeth Soel, forlod han militærkarrieren med løjtnantsrang i 1794 og kastede sig med iver over landbruget, da han blev gift og overtog Gamle Gaard.

Han hverken var eller blev som »bønder var flest«. Hans udprægede selvstændighed i opfattelse og synspunkter afslørede ret hurtigt på mange områder i hans visioner og initiativer.

Det ses også bl.a. i ordlyden af de annoncer, han tid efter anden lod indrykke i Vejle Amts Avis, der var egnens eneste, og som han benyttede, når han ville meddele sig til offentligheden om sine interesser. Det gjaldt bl.a. hans opfordring til samling om hans tanke angående oprettelse af forening af interesserede i forsikring af løvsøre mod ildsvåde, men også når han ville gøre opmærksom på, at hans avlshingste af jysk race stod til disposition i hesteavlens tjeneste.

I 1839 indrykker han i nævnte avis en annonce sammen med kammerråd C.F.I. Dalgas, Aldebertsminde i Højen, hvori de agiterer for tilslutning til en mindeadresse i anledning af kong Frederik VI.s død, og nogen tid efter ses i avisen en annonce indrykket af J.P. Ingwersen alene, hvori han indbyder til et møde i Vejle, hvor deltagerne kan undertegne en hyldestadresse til den nye konge, Christian VIII. J.P. Ingwersen har åbenbart været begejstret for kong Frederik VI, og han var under Napoleonskrigene med som dansk officer i det kontingent tropper, som Danmark måtte sende til Napoleons hær som følge af Danmarks uheldige makkerskab med denne. Efter Napoleons endelige nederlag forlod J.P. Ingwersen militæret i 1816 med majorsrang og efter sin hjemkomst udvidede han sin landbrugsvirksomhed ved køb af Viufgaard og ved at oparbejde en omsiggribende virksomhed som eksportør af stude til hertugdømmerne i syd. Han opkøbte studene i store dele af Østjylland og fik efterhånden en så omfattende virksomhed, at han et enkelt år omsatte mere end 3000 stude. Det er ikke uden grund, at han endnu på egnen mindes som »studehandleren« eller endog »studekongen«.

Som det ses andetsteds i den historiske skildring, fik han hurtigt oprettet brandforsikringen og endda i to afdelinger, som han kunne melde fuldtegnede, da han som 69-årig i 1842 ønskede at trække sig tilbage som formand.

Vi må med baggrund i kendskabet til hans virksomhed og interesser samt af hans særegne skriftlige stil anse det som helt sikkert, at han har ført – eller ladet føre – både forhandlingsprotokol og regnskabsbog for brandforsikringen, og vi må antage, at disse er blevet udskrevne kort efter J.P. Ingwersens afgang, idet den efterfølgende i formandsstolen anskaffer nye protokoller hos bogbinder Vogelius i Horsens, hvilket ses af regnskabsbogen, hvor nyanskaffelsen er fordelt på begge afdelingers regnskaber. Beklageligt blot at Ingwersens protokoller er forliste. Vi ved intet om, hvem der var i bestyrelsen og heller intet om, hvad årsagen kan være til det ret ejendommelige præmieberegningsgrundlag, der benyttedes og som havde sin rod i »Actierne«, som intet har tilfælles med aktier i den forstand, vi senere har kendt sådanne. Måske protokollen kunne have fortalt os noget derom.



J.P. Ingwersen

Mærkværdigvis udmeldte J.P. Ingwersen sig af foreningen straks efter, at han i 1844 havde fået udbetalt erstatning for skader ved branden på Gamle Gaard. Uvist om det har været for at indmelde sig i et konkurrerende selskab, hvilket ikke forekommer sandsynligt. Men ifølge den opbevarede vurderingsprotokol fra den tid var der påfaldende mange andre af foreningens medlemmer, der udmeldte sig efter kort tids forløb. Det har åbenbart efter lovene (som vi heller ikke har kendskab til) været muligt at udmelde sig, blot aktien kunne afsættes til andre, hvilket ses af vurderingsprotokollens tilføjelser om, hvem aktierne er afstået til.

J.P. Ingwersen døde den 27. september 1852, 80 år gammel. Dødsannoncen i Vejle Amts Avis er på sin vis oplysende om hans familieforhold, idet der står, at han »— ventedes i himlen af hustru af første ægteskab og 10 børn, medens han efterlod hustru af andet ægteskab og 12 børn dybt sørgende.«

Gårdene overdroges til sønnen Peder, der ifølge Dansk biografisk Leksikon fortsatte faderens virksomhed også på studehandelens område i en række år. Gården Elisabethsminde er endnu i slægtens eje.

Frederik Breckling, Hvolgaard.

Frederik Breckling, Hvolgaard, der i 1842 afløste J.P. Ingwersen som formand, stammede fra Slesvig, født i Husum 1790.

Vi ved ikke meget om ham, men dog ifølge Trap's Danmark, at han i 1822 køber Hvolgaard i Langskov sogn og er ejer af gården til 1845, da han bliver forpagter på Peterslund, som er en gård hørende til Herschendsgave ved Skanderborg. Vi ved også, at han senere flyttede til en svigersøn, der ejede Christianssæde ved Odder. Her døde Frederik Breckling i 1875.

Af den bevarede vurderingsprotokol, som han anskaffede straks efter at være blevet formand, og som han personligt har udfyldt med alle vurderingerne, ses, at Hvolgaard da

var en omfattende bedrift, hvilket bl.a. fremgår af, at der er forsikret »— 25 opredte folkesenge og 18 opredte finere senge samt nogle dyner og plaider til i alt 1308 rigsbankdaler.« Videre anføres »— 19 spand heste til i alt 1315 rigsbankdaler, 102 køer til 2780 rigsbankdaler.«

I kun tre år var Frederik Breckling formand, nemlig til den tid, da han flyttede fra Hvolgaard, men det er fra ham alene, vi har de første skriftlige spor, nemlig regnskabsbogen og vurderingsprotokollen, der begge bærer præg af, at Frederik Breckling også mestrede en pen. Forhandlingsprotokollen er desværre forlist. Af regnskabsbogen fremgår, at i hans formandstid udvidedes annonceringen til også at omfatte Aarhus Avis, hvilket tyder på, at foreningen da havde udvidet sit udbredelsesområde nordpå mellem Horsens og Skanderborg.

S.C. Jørgensen, Østengaard

Søren Christian Jørgensen, Østengaard i Skibet ved Vejle, valgtes i 1845 som formand efter Frederik Breckling, og han beklædte posten i fire år.

Det har ikke været muligt at få oplyst noget om denne mand, men af regnskabsbogen synes at fremgå, at i hans tid som formand er der truffet beslutning om, at der ikke efter 1846 skal gøres nogen som helst forskel på vilkårene for de to afdelinger. Fra og med 1846 er der nemlig kun et enkelt regnskab for foreningen, – og ganske som i Frederik Brecklings tid, bærer regnskabet ikke præg af at have været revideret før aflæggelsen på generalforsamlingen.

S.C. Jørgensen døde 7. juli 1867, og det anføres, at han da var 75 år gammel.

C.F.I. Dalgas, Aldebertsminde

Foreningens fjerde formand var Carl Frederik Isac Dalgas, Aldebertsminde i Højen sogn ved Vejle. Ham ved vi en hel del om, idet han på mange måder og flere områder gjorde sig mærkbart gældende i sit usædvanligt omfangsrige virke.

Han var født 13. marts 1787 i Fredericia, hvor faderen, Jean Marc Dalgas var præst ved Reformert Kirke. Slægten var indvandret til Danmark fra Schweiz, som var et gennemgangsland under flugten fra Frankrig, hvor den som hørende til huguenotterne måtte lide under religionsforfølgelse.

C. Dalgas ville være landmand, og han fik en meget alsidig uddannelse i faget. Først var han hos en holstensk landmand, Valentiner, der havde en gård på Haderslev-egnen. Det holstenske landbrug var i de tider højt anset. Senere kom han til det kendte lærested Valdemar Slots avlsgård på Tåsinge, og et par



En af C. Dalgas' meget udbredte bøger var denne af Det kgl. danske Landhusholdnings-selskab præmierede lærebog i landbrug for bondestanden fra 1822.

år, 1806-1807, var han på Veterinærskolen i København for at lære om husdyr – det er længe før Landbohøjskolens tid. Fra 1808 var han i to år på studierejse i Schweiz, Tyskland og Frankrig og lærte her mejeribrug samt dyrkning af hamp m.m., men her fik han i 1810 brev fra sin far, der meddelte, at han havde købt gården Margretelund i Højen sogn, som han gerne ville have sønnen hjem for at bestyre.

I tre år var han forpagter, men ved forældrenes død i 1813 overtog han gården som ejer. Noget tyder på, at hans morbror i London, der var storkøbmand og familiens »velgører«, havde været medvirkende til købet af gården. I taknemlighed herover gav C. Dalgas gården navnet Aldebertsminde efter morbroderen.

C. Dalgas var ikke alene en meget aktiv landmand i sin gård, men også en af datidens virksomste landøkonomiske forfattere, der med sin omfattende viden og alsidige uddannelse var på hjemmebane i et overordentligt omfangsrigt emnefelt, og der blev lagt mærke til, hvad han skrev, for hans friske og temperamentsfulde natur prægede hans valg af udtryk og sproglige vendinger.

Han udgav ikke mindre end 21 bøger, hvoriblandt var lærebøger i landbrug, der blev prisbelønnet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, og han skrev over 500 artikler i landets blade og tidsskrifter, hvor han bl.a. offentliggjorde orienteringer, han havde gjort ved læsning af samtidig udenlandsk litteratur.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab udgav bøger med amtsbeskrivelser, og her var det C. Dalgas, der forfattede beskrivelserne angående Vejle, Ribe og Svendborg amter. Han fik for sit flittige virke på de mange felter titlen kammerråd – der gjaldt 6. og 7. rangklasse, men han brød sig ikke derom og frabad sig at blive betitlet.

C. Dalgas var en farverig personlighed, der naturligt spredte opmærksomhed om sig. Han var bøndernes og især husmændenes talsmand, og han forfægtede tidligt og sent sine liberale synspunkter, hvorfor han også blev valgt til at varetage interesser for andre. Han var således landvæsenskommissær i Vejle amt i 15 år. Tolv gange valgtes han som formand for sogneforstanderskabet i Højen og Jerlev sogne, hvilket siger noget om hans popularitet på egnen uagtet han ikke kunne være venner med alle og så sandelig heller ikke forsøgte at blive det.

Den 9. september 1842 kunne i Vejle Amts Avis læses en notits om, at C. Dalgas var idømt en bøde på 100 rigsbankdaler og dertil sat under censur i et helt år for »grove udfald i avisen mod stiftamtmand Hoppe«. Egnens bønder betalte bøden. Ikke for at hjælpe C. Dalgas økonomisk, men for at demonstrere deres taknemlighed overfor deres altid redebonne våbendragere, der var kendt for at være lige så frygtløs som temperamentsfuld.

Efter folkestyrets indførelse i 1849 fik C. Dalgas mange opfordringer til at stille sig som kandidat til folketings- og landstingsvalg, men han undslog sig hver gang. Derimod brugte han sin pen og genvundne adgang til avisspalterne meget flittigt, og i Vejle Amts Avis kan læses mange indlæg af ham. Bemærkelsesværdig er således en skriftlig debat, han i 1853 havde i avisen med politikerens Anders Sandøe Ørsted, der i april dette år var blevet konsejlspræsident – det da anvendte udtryk for statsminister – og som var kendt for udpræget udemokratiske synspunkter. Af C. Dalgas fik han læst og påskrevet efter noder for

sin gammelkonservative holdning, og af avisfejden ses, at det ikke var nogen let sag at bide skeer med C. Dalgas.

Han var farbroder til Enrico Mylius Dalgas, og han fulgte med interesse dennes bestræbelser på at udnytte hedearealerne og etablere overrisling af engene langs åløbene.

Om C. Dalgas' virke for brandforsikringen i de 20 år, han var formand, ved vi ikke mere, end hvad regnskabsbogen fortæller, men at der samtidigt er ført en forhandlingsprotokol, fremgår mange steder af regnskabsbogen, idet C. Dalgas ofte henviser til denne eller hin side i protokollen angående beslutning om udbetaling af eksempelvis erstatning.

Som omtalt i skildringen af foreningens historie fandt C. Dalgas det meget generende, at der i årene omkring 1860 optrådte så mange konkurrerende selskaber, og det andetsteds refererede brev fra ham til hans senere efterfølger, Anders Johnsen, Ildved, afslører hans bekymring over den udvikling, Anders Johnsen i et tidligere brev til C. Dalgas åbenbart har udbedt sig nærmere orientering om.

C. Dalgas var da 79 år, og det er forståeligt, om han kan have følt sig svækket og træt.

Da han på grund af sygdom tre år efter ville træde tilbage, blev Anders Johnsen hans afløser, og da han i 1870 døde som 82-årig var foreningen rekonstrueret, aktiebegrebet helt afskaffet og navnet ændret til Vejle Amts ældre Brandassuranceforening.

I C. Dalgas' tid ses for første gang revisionspåtegninger på regnskabet, og der er i de fleste af årene også andre underskrifter under regnskabet end regnskabsførerens og revisorernes, måske det er bestyrelsesmedlemmers. I så fald blot lidt ejendommeligt, at de er meget varierende år for år.

Anders Johnsen, Ildved.

Anders Johnsen, Ildved, blev foreningens magtfulde formand efter C. Dalgas. Af foreningens lille jubilæumsskrift fra 100-års jubilæet fremgår, at C. Dalgas selv skal have udtrykt ønske om, at Anders Johnsen skulle afløse ham, men da Anders Johnsen ikke har været medlem af foreningens bestyrelse, kan det ikke være her, C. Dalgas er blevet opmærksom på denne som muligt og ønskeligt formandsemne. C. Dalgas har tilsyneladende ikke haft nævneværdig forventning om i den siddende bestyrelse at finde et sådant og i sit ønske om at få en afløser »udefra« muligt henvendt sig til Anders Johnsen med andetsteds i denne bog omtalte brevveksling til følge.



*Anders Johnsen,
formand 1849 - 1914*

I ikke mindre end 45 år ledede Anders Johnsen foreningen sikkert og myndigt, efter at han i 1869 havde afløst C. Dalgas og sammen med de øvrige bestyrelsesmedlemmer, – hvis navne vi kun kender fra avisannoncen, der fortæller om nyordningen –, rekonstruerede foreningen.

Anders Johnsen havde tidligt gjort sig bemærket på egnen for særpræget dygtighed. Han gik med iver foran i Hvejsel sogn med den strukturændring i landbruget, der skete i årene fra århundredets midte og som bl. a. karakteriseredes ved indførelse af rodfrugtdyrkning til fordel for både sædskiftet og for husdyrenes fodring. En udpræget sans for forretningsmæssig god husholdning, der skulle komme foreningen til gode i bemærkelsesværdigt omfang og andre til godt eksempel, havde han som ganske ung mand afsløret ved, at han med heste og vogn kørte de mange mil op til kalkgruberne i Daugbjerg og Mønsted vest for Viborg for at hente kalk. Ifølge bogen Hvejsel Sogns Historie solgte han det tiloversværende i »pundevis på hjemmegnen«.

Også mejeridriften, der senere vandt udbredelse overalt i Danmark, havde på egnen en energisk fortaler i Anders Johnsen, og han blev ikke alene sognerådsformand, men også medlem af Vejle Amtsråd, ligesom han var virksom for oprettelsen af en kreditforening for mindre landejendomme.

Både forhandlingsprotokollen og regnskabsbogen, – førstnævnte ført af ham personligt fra anskaffelsen i 1874, – taler et tydeligt sprog på såvel som mellem linierne om, hvor gode egenskaber, Anders Johnsen havde til at lede virksomheden. Han førte pennen med sin karakteristiske gotiske skrift, og han har været meget omhyggelig med hensyn til notater om alle dispositioner, hvoraf også klart fremgår, at han var nidkær i sin omhu for værn af også de betroede midler i den fælles kasse.

Blot et par stykker af de mange skal eksempelvis anføres:

Forhandlingsprotokollen for 25. juli 1874:

»Et andragende fra huusmand Jens Peter Jensen af Viuf mark, hvis fod bleve beskadiget ved ildebranden i Fredsted den 11. marts dette år, om at måtte blive tilstået en lille understøttelse af foreningen var fremsendt til denne.

Andrageren bemærker, at han ikke har kunnet udrette noget i 14 – 15 uger og at der er tilstået ham 20 rigsbankdaler af Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger. Beskadigelsen er bevidnet af læge Hartvigsen i Haastrup og af sognerådsformanden. Generalforsamlingen bifaldt, at der er foreningens kasse udbetales andrageren 10 rigsbankdaler.«

»År 1874 den 22. juli bleve undertegnede medhjælper i »Vejle Amts ældre Brandforsikring«, H. H. Buhl, tillige med tvende vidner, nemlig gårdejer Jens Nielsen og gårdbestyrer Iver Pedersen, begge af Nørre Bjert, tilkaldede for at taxere tvende køer, som dags dato bleve ihjelslåede ved lynild for gårdejer N. Th. Pedersen i Eltang, hvilke vi efter bedste skjønnende taxerede således:

1 ko taxeret til 85 rigsbankdaler,

1 ko taxeret til 80 rigsbankdaler,

hvilket herved på ære og samvittighed bevidnes.

Nærværende i Eltang den 22. juli 1874.

Vidner: Medhjælper: Jens Nielsen Iver Pedersen H. H. Buhl.

Det bemærkes, at de tvende af lynilden dræbte køer vare et par af de bedste af N. Th. Pedersens køer. Ejeren besørger huden og kjødet solgt så godt som muligt.«

I samme sag tilskriver formanden, Anders Johnsen, H. H. Buhl således:

»Ved nøjere at tænke over sagen angående de af lynilden dræbte kreaturer, er jeg kommet til det resultat, at vi ikke kan modtage den fremsendte vurdering over N. Th. Pedersens køer forinden udførligere vurdering og beregning finder sted.

Jeg mener nemlig, at der bør skee en vurdering af samtlige N. Th. Pedersens køer og først efter at en sådan foreligger og efter at være sammenholdt med den tegnede forsikringssum kan erstatningen udfindes.

De bedes derfor at anmode N. Th. Pedersen om at få afholdt en ny vurdering, hvorved alle hans køer ansættes til deres værdi.

Deres Anders Johnsen«

Ifølge regnskabsbogen side 83 punkt 4 får N. Th. Pedersen udbetalt i alt 101 rigsbankdaler.

Anders Johnsens ledelse af virksomheden førte til en jævn og støt fremgang i alle årene. Situationen havde været kritisk indtil og omkring rekonstruktionen. Årsagerne hertil ved vi ikke noget sikkert om. Om forgængeren i formandsstolen, C. Dalgas, på grund af tiltagende alder og sygdom måske ikke længere har været på højde med de krav, der stilledes, kan ikke forklejne hans anseelse, for flere andre forsikringselskaber havde i disse år tilsvarende eller større vanskeligheder.

Anders Johnsen var 87 år, da han i 1914 ønskede at fratræde som formand. Han kunne med rette dele den tilfredshed med foreningens udvikling i hans formandstid, som generalforsamlingerne altid havde givet udtryk for ved de gentagne genvalg. Hans hele stil havde gjort ham til formand af usædvanligt format, og han kunne med glæde notere sig, at foreningen var gået frem i medlemstal fra mindre end 300 til 3550, og at indestående i Vejle Sparekasse, som tidligere nævnt, var gået frem fra under 100 rigsbankdaler i 1869 til over 229.000 kr..

Kun i det sidste år af hans formandstid præges hans håndskrift i protokollen af en let rystende hånd og måske lidt svækket syn. Han efterfulgtes på formandspladsen af sin søn, Aage Johnsen. I 1916 døde Anders Johnsen, 89 år gammel.

Vi ved ikke noget om, hvordan han takkedes for sin indsats, men allerede før han blev formand for brandforsikringen, var han ved nytår 1869 genstand for sognefolks anerkendelse for fortjenstfuldt virke i Hvejsel kommunes og Ildved Fogderis tjeneste, idet de gav ham et smukt mahogniskrivebord, hvorfor han takkede i en annonce i Vejle Amts Folkeblad 12. januar.

Aage Johnsen, Ildved.

Aage Johnsen, Ildved, valgtes til formand efter sin far, og han fortsatte på denne post til 1927.

Han var født på slægtsgården Højgaard i Ildved den 14. november 1876 og overtog gården i forpagtning i 1902.

I den årrække, hvor han var formand for brandforsikringen, bestred han flere andre tilidshverv. Således var han formand for Vejle Amts Landboforening i 18 år fra 1921, næstformand i Veile Bank og medlem af bestyrelsen for Vejle Amts Folkeblad, ligesom han fra 1921 sad i bestyrelsen for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

De 13 år, da han var foreningens formand, måtte naturligvis præges af den konjunkturændring, der fulgte med inflationen under og i de første år efter den første verdenskrig.

Medlemstallet steg fortsat støt, men det gjorde pengeomsætningen også, og selv om prisniveauet helt igennem var stigende og med indflydelse på foreningens udgifter, var der dog en beholdning på 316.500 kr., da Aage Johnsen i 1927 frasagde sig formandshvervet for at overtage kassererposten efter den tidligere kasserers død. Da var medlemstallet steget til 4049.

Et lille brev, vi fandt i en af regnskabsbøgerne, afsendt fra Aage Johnsen til den daværende kasserer, Ole Jensen i Vrønding, fortæller på og mellem linierne lidt om Aage Johnsens »stil« som formand og arbejdsfælle samt om de problemer, bestyrelsen dengang havde at være opmærksomme på. Brevet gengives her:



*Aage Johnsen,
formand 1914-1927.*

Ildved pr. Tørring 31. marts 1919

Gode ven !

Jeg har gennemset dit regnskab og synes godt om opstillingen og det hele. – Derimod kan jeg ikke sige det samme om dit tarifforslag. Jeg sender hermed hoslagt et par forslag, som jeg kunne tænke mig. Længere ned med brandpengene kan jeg ikke tænke mig at gå. Vi er nu lidt lavere end »Veje Amts yngre Brandforsikring« efter mit forslag. Du kan være ganske rolig for, at de store forsikringer nok skal blive hos os, og skulle der rejse en enkelt af de store med stråtag over det hele, kan jeg nu ikke se den store ulykke deri. Hvorledes ser Skanderborgs brandpenge ud? Spørg H. Petersen, hvis du ikke ved det.

For resten synes jeg, du kan tage en tur herhen til mig en gang med det første. Når vi kommer over denne uge, har jeg ikke længere så travlt. Men jeg kan også mødes med dig i Tørring, hvis du hellere vil det. Derom kan du sende mig et par ord.

*Venlig hilsen
Aage Johnsen*

Severin Mossin, Hammergaard.

Da brandforsikringens kasserer gennem 24 år, Ole Jensen, Vrønding, døde i 1927, overtog den hidtidige formand, Aage Johnsen, Ildved, kassererposten, og til formand valgtes i stedet Severin Mossin, Hammergaard, som i 1922 var indvalgt i bestyrelsen efter sin svingerfar, J. M. Jensen.

Severin Mossin var velskikket til at beklæde formandsposten, for han var vant til at varetage opgaver for andre. Han havde således i en årrække siddet i sognerådet og i flere år været formand i dette, og han sad i bestyrelsen for Landbosparekassen i Horsens, ligesom han havde været formand for Tørring Landboforening. Samtidig med at han var formand for brandforsikringen fortsatte han i mange år som skatterådsformand for Silkeborg skattekreds, der omfattede 15 landkommuner og købstaden Silkeborg.

Severin Mossin var ikke fysisk stærk og måtte i årenes løb flere gange have hospitalsophold og ophold for rekreation på Silkeborg Kurbad for at samle kræfter til det opslit-

dende arbejde, som bl.a. skatteligningen var. I 1927 afstod han Hammergaard og flyttede til Tørring, hvor han boede til sin død i 1941.

Severin Mossins tid som formand for brandforsikringen faldt sammen med de økonomiske kriseår, der afsluttede mellemkrigsårene, og som vel ikke mindst for landbrugs-erhvervet var føleligt, og det var jo helt overvejende landbrugsejendomme, der havde forsikret i foreningen.

Fremgangen fortsatte dog for foreningen. Der var 4049 medlemmer i 1927. Da var den samlede forsikringssum 65 millioner kr., og foreningens beholdning 316.500 kr., men i 1941 var medlemstallet steget til 4900, forsikringssummen til 87 millioner kr., og beholdningen var 331.000 kr.

Ifølge forhandlingsprotokollen må årene fra 1927 til 1941 have været en meget rolig periode for foreningen. I 1930 indføres sølvbægrene som erkendtlighed for medhjælpere efter 25 år i foreningens tjeneste. Derudover anføres ikke meget i protokollen om beslutninger.

Severin Mossin døde i 1941.



*S. Mossin,
formand 1927-1941.*



*Einar Hansen,
formand 1941-1961.*

Einar Hansen, Tvingstrup.

Efter Severin Mossins død i 1941 valgte bestyrelsen Einar Hansen, Tvingstrup, til formand, og han beklædte posten i 20 år. Han var i 1932 indvalgt i bestyrelsen, efter at han i 1918 var valgt til medhjælper, og han var derfor blandt de medhjælpere, der i 1943 fik sølvbæger og i 1958 en sølvbeslået spadserestok for henholdsvis 25 og 40 års tjeneste i foreningen.

Einar Hansen var født i Haldrup 13. maj 1890, og han overtog faderens fødegård, slægtsgården i Tvingstrup efter en farbroder. Einar Hansen havde haft flere tillidshverv på egnen og blandt andet været sognerådsformand i en årrække.

Føringen af forhandlingsprotokollen i de 20 år, han var formand for brandforsikringen afslører, at Einar Hansen var vant til skriftligt arbejde.

Også i Einar Hansens formandstid fortsatte fremgangen i foreningen. Dens beholdning af værdipapirer samt indestående i pengeinstitutterne omfattede ved hans overtagelse af posten ca. 330.000 kr., men ved hans fratræden var summen steget til ca. to millioner kr.

I 1945 flyttede Einar Hansen fra Tvingstrup til Horsens. Et par år senere til Tyrsted og i 1960 tilbage til Horsens. Han døde i 1967.

Peter Jacobsen, Hedensted.

Det blev Peter Jacobsen, Hedensted, der i 1961 blandt bestyrelsens medlemmer valgtes til at efterfølge Einar Hansen, da denne i 1961 ønskede at fratræde som formand efter 20 år.

Peter Jacobsen var i 1953 indvalgt i bestyrelsen og havde derfor godt kendskab til foreningens virksomhed, og han var i øvrigt godt skolet til gerningen i ledelsen, idet han i flere år havde været sognerådsmedlem, medlem af Vejle amtsråd og sognefoged m.m. Samtidig med at han var formand for brandforsikringen i 22 år, bestred han poster som landbrugskyndig direktør i Vejle Sparekasse og var direktør i Sparekassen Sydjylland efter fusionen af flere sydjyske sparekasser, og han var som amtsrådsmedlem formand for sygehusudvalget, der i de år havde store opgaver i forbindelse med udvidelse af amtets sygehuse.

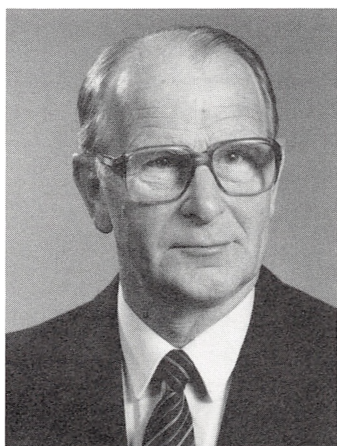
Peter Jacobsen var født i 1905 på den gård, der senere blev hans, og han udfoldede sit energiske virke på alle de felter, hvor der blev kaldt på hans indsigt og arbejdsvilje.

Det blev til i alt 30 års flittigt virke i brandforsikringen, og Peter Jacobsen kunne af et godt hjerte dele andre medarbejders glæde over en fortsat rig udvikling i foreningen, hvor der, som omtalt senere i bogen, netop i disse år gennemførtes et omfattende samarbejde med andre selskaber for at gøre forsikringsprincipperne mere alsidige og tidssvarende.

Da Peter Jacobsen i 1983 ønskede at fratræde som formand kunne han glæde sig over at se reservefonden vokset fra 2 millioner kr. ved hans tiltræden til over 8 millioner kr., med et overskud på driften i det sidste år på mere end 1 million kr. Også forhandlingsprotokollen er stærkt præget af Peter Jacobsens grundighed i bestridelsen af opgaverne. Der er virkelig noteret noget om hændelserne i de 22 år, han var formand. Peter Jacobsen døde 4. august 1984.



*Peter Jacobsen,
formand 1961-1983.*



*Søren Rasmussen,
formand fra 1983.*

Søren Rasmussen, Aldum Østergaard

Ved Peter Jacobsens fratræden som formand i 1983 valgtes Søren Rasmussen, Aldum Østergaard, i stedet. Det er hans fødegård, han ejer. Den har været i slægtens eje siden 1759.

Søren Rasmussen har været medlem af bestyrelsen siden 1976 og af repræsentantskabet siden 1957. Siden 1962 har han siddet i repræsentantskabet for Horsens Landbobank og er nu formand for repræsentantskabet. I et par perioder har han været i Stenderup sogns menighedsråd og sidder nu i bestyrelsen for Bjerger-Hatting Herreders Højspændingsanlæg m.m.

Bestyrelsesmedlemmer i foreningen.

Det første spor, vi kan finde af en bestyrelse i foreningen med angivelse af navn og adresse på personer, er annoncen i Vejle Amts Folkeblad for 3. december 1868, hvor otte mænd står som underskrivere. I annoncen indbydes efter formandens ønske til et møde i Vejle med det formål at vælge en ny formand og i øvrigt en drøftelse af foreningens forhold. Formanden, C. Dalgas, er da syg, 79 år gammel.

De otte underskrivere er:

Thomas P. Schousen, Tyvkjær,
Niels Daugaard, Fredsted, Øster Starup,
Christen Andersen, Alminde,
Jørgen H. Enggaard, Harte,

Peter Sager, Fredsted, Øster Starup,
Jacob Berg, Øster Starup,
Jes Jessen, Alminde og
Poul Knudsen, Harte.

Adresserne afslører, at samtlige bestyrelsesmedlemmer boede syd for Vejle, idet formanden jo boede i Højen sogn.

Det næste spor er annoncen i Vejle Amts Folkeblad for 4. juni 1869, der meddeler om foreningen, at den er rekonstrueret.

Underskriverne er da:

Jacob Berg, Øster Starup,
Jacob Jensen, Hedensted,
R. Andersen, Tiufkjær,

Poul Knudsen, Harte og
Anders Johnsen, Ildved, der nu er formand.

Jacob Berg og Poul Knudsen er de eneste fra den foregående bestyrelse, der er genvalgt. De tre andre er nyvalgte, men R. Andersen, Tiufkjær, må være valgt som medlem af den komite, der på mødet i Vejle nedsattes for at revidere lovene. Komiteen havde ni medlemmer, men R. Andersen er eneste underskriver. Men usandsynligt er det vel ikke, at Jacob Berg og Poul Knudsen har været blandt de ni, når de senere indvælges i den nye bestyrelse.

Men fra 1874 har vi forhandlingsprotokoller at støtte os til, og af disse er uddraget følgende om medlemmer i bestyrelsen helt frem til jubilæumsåret 1985:

Jacob Berg, Øster Starup,	valgt før 1868, død 1890.
Poul Knudsen, Harte,	valgt før 1868, død 1884.
Anders Johnsen, Højgaard, Ildved	1869 - 1914
R. Andersen, Tiufkjær	1869 - 1878
Jacob Jensen, Hedensted	1869 - 1907
L. Frandsen, Vindelev	før 1874 - 1895
Lauge Hansen, Vrigsted	før 1874 - 1890
H. R. Hansen, Børup, Taulov	1878 - 1914
Jens Martin Jensen, Hammergaard, Tørring	1880 - 1922
Jens Jørgen Andersen, Dauding	1880 - 1903
Jørgen Hansen, Enggaard, Harte	1884 - 1901
Ole Jensen, Vrønding	1889 - 1927
Jens P. Christiansen, Elling	1889 - 1906

Hans Laursen Jensen, Skjold	1890 - 1892
Iver Jacobsen Berg, Øster Starup	1890 - 1903
Niels Sørensen, Gram	1892 - 1907
Jørgen Andersen, Fløjstrup	1895 - 1921
P. H. Hansen Westergaard, Harte	1901 - 1924
Jens Daugaard, Fredsted, Øster Starup	1904 - 1920
H. R. Holst, Dauding	1904 - 1923
Niels Johan Pedersen, Bjødstrup	1906 - 1920
Just Rasmussen, Aaes	1907 - 1932
Hans Hansen, Spettrup	1907 - 1953
Valdemar Petersen, Fredsted, Øster Starup	1914 - 1953
Aage Johnsen, Højgaard, Ildved	1914 - 1952
Jens Ravn, Ejstrup	1920 - 1947
P. Isak Andersen, Riis	1921 - 1941
Søren Haugstrup, Fløjstrup	1921 - 1929
Severin Mossin, Hammergaard, Tørring	1922 - 1941
Andreas Bonde, Dauding	1923 - 1947



Da Vejle Amts ældre Brandforsikring fejrede 125-års jubilæum i 1960 bestod bestyrelsen af:

Siddende, fra venstre: Hans P. Christiansen, Tørring – Jørgen Kyhl Petersen, Fredsted – forretningsfører Asger Nielsen, Hornsyld – formanden, Einar Hansen, Tyrsted og Valdemar Juler, Vester Nebel.

Stående, fra venstre: Thorvald Ravn, Ferup – Holger Bonde, Dauding – Peter Bank, Gandrup – John Jørgensen, Gangsted – Therkel Sørensen, Haurum og Peter Jacobsen, Hedensted. Kun Holger Bonde, Dauding, havde fortsat sæde i bestyrelsen 25 år senere.

Valdemar Juler, Vester Nebel	1924 - 1963
Jens Therkelsen, Haurum	1927 - 1937
Simon Rørby Nielsen, Aalestrup, Falling	1929 - 1941
Einar Hansen, Tvingstrup	1932 - 1961
Hans Peter Møller, Hornborg	1937 - 1945
Hans P. Christiansen, Tørring	1941 - 1967
John Jørgensen, Gangsted	1941 - 1967
Therkel Sørensen, Haurum	1945 - 1961
Thorvald Ravn, Ferup	1947 - 1979
Einar Holst, Dauding	1947 - 1958
Peter Olesen, Trampenbjerg, Østbirk	1949 - 1955
Asger Nielsen, Hornsyld	1952 - 1974
Jørgen Kyhl Petersen, Fredsted, Øster Starup	1953 - 1969
Peter Jacobsen, Hedensted	1953 - 1983
Peter Bank, Gandrup	1955 - 1973
Holger Bonde, Dauding	1958 -
Frode Møller, Hornborg	1961 - 1983
Henry Andreasen, Gedved	1961 - 1980
Carl Schmidt, Seest, senere Vamdrup	1963 -
Jens Nielsen, Søvind	1967 - 1973
Hans Alsted, Tørring	1967 - 1983
Bernhard Christensen, Øster Starup	1969 - 1984
Søren Bertelsen, Laasby	1973 -
Peter Kjær, Serridslev	1973 - 1985
Søren Rasmussen, Aldum Østergaard, Stenderup	1975 -
Erik Ravn, Ferup	1979 -
Knud Brigsted, Tolstrup, Gedved	1980 -
Gunnar Therkelsen, Boring, Rask Mølle	1983 -
Ole Kristensen, Vindelev	1983 -
Hans Bruun Hansen, Balle, Bredsten	1984 -
Thorkild Kring, Hastrup	1984 -
Niels Holtum Birkebak, Katstrup	1985 -

Kasserere – Forretningsførere.

Hvem der har ført foreningens regnskab og i øvrigt varetaget kassererposten i de første otte år, må vi gætte på. Sikkert J.P. Ingwersen selv. Med mindre han til sin omfattende handelsvirksomhed har haft en sekretær, der eventuelt har kunnet tage sig af også brandforsikringens regnskab. Regnskabsbogen er borte. Den har muligvis været udskrevet ved J.P. Ingwersens fratræden i 1842, for efterfølgeren autoriserer straks derefter en af de tre protokoller, han da anskaffer fra bogbinderen i Horsens, som regnskabsbog, og den er bevaret. Vi kan af denne se, at både Fr. Breckling, S.C. Jørgensen og C. Dalgas personligt har ført regnskabet og altså bestridt kassererposten sammen med formandshvervet. I C. Dalgas's tid ser vi de første tegn på revision af regnskabet før aflæggelsen heraf på generalforsamlingen.

Men efter rekonstruktionen i 1869 har foreningen en kasserer. Indtil sin død i 1878 er det skolelærer R. Andersen, Tiufkjær, der har denne opgave. Vi ved ikke andet om ham, end at han var blandt de ni, der valgtes til det udvalg, som skulle forberede rekonstruktionen. Om han har siddet i bestyrelsen før, er uvist, da der intet skriftligt er efterladt om, hvem der har været i bestyrelsen helt fra oprettelsen til 1868.

R. Andersen efterfulgtes på kassererposten af Jacob Berg i Øster Starup, der havde siddet i bestyrelsen for foreningen før rekonstruktionen og var genvalgt derefter. Han var kasserer til sin død i 1890 og efterfulgtes da af sin søn Iver Jacobsen Berg, der indvalgtes i bestyrelsen efter sin far og straks blev kasserer. Han var som sin far både sognefoged og sognerådsformand i Øster Starup. Iver Berg var kasserer til sin død i 1903.

Derefter overtog Ole Jensen, Vrønding, kassererposten, og han havde den uafbrudt i 24 år til sin død i 1927. Ole Jensen var som forgængeren sognefoged og sognerådsformand m.m.

Efter Ole Jensens død blev den hidtidige formand, Aage Johnsen, Ildved, kasserer, og han fortsatte til 1952, da han ønskede at fratræde og afløstes af Asger Nielsen, Hornsyld. Fra dette tidspunkt benyttes betegnelsen forretningsfører. Asger Nielsen blev på posten til sin død i 1974, og da overtoges hvervet af Frode Møller, Hornborg, som siden har varetaget opgaverne.

Profiler fra Vejle Amts ældre Brandforsikring

Underforsikring er et alvorligt tilfælde.

Fru Inga Nielsen, f. Johnsen, Hornsyld, hører til gruppen af tidligere og veltjente medarbejdere i Vejle Amts ældre Brandforsikring.

Hendes far, Aage Johnsen, Højgaard, Ildved, var formand i selskabet fra 1914 til 1927 og derefter kasserer og forretningsfører til sin fratræden i 1952. Det hændte ofte, at han havde hjælp af sine døtre til et og andet kontorarbejde som f.eks. udfyldelse af nye protokoller og hovedbøger, og derved fik fru Inga Nielsen efterhånden et førstehåndskendskab til hele det efterhånden ret omfattende kontorhold, der også angik afregning med selskabets da 128 lokalrepræsentanter, som opkrævede forsikringspræmien hos medlemmerne rundt i området, indtil hun i 1932 blev gift med møller Asger Nielsen, Hornsyld, og da flyttede til Møllehuset i Hornsyld, hvor hun fortsat bor.

Tyve år efter, da Aage Johnsen ønskede at fratræde, valgtes møllejer Asger Nielsen til hans efterfølger, og herved kom fru Inga Nielsen naturligt igen i berøring med virksomheden og blev både sin mand og selskabet en værdifuld støtte. Selv om der i årenes løb var sket nogen udskiftning i kredsen af lokalrepræsentanter, var hun dog stadig velkendt i denne.

Fru Inga Niensens gode kendskab til kontorholdet og hele forretningsgangen skulle dog komme selskabet særligt til gavn efter hendes mands død i 1974, idet hun da kom til at sætte efterfølgeren, den nuværende forretningsfører Frode Møller ind i arbejdet.

Det var i Asger Niensens tid som forretningsfører, der indledtes forhandlinger om samarbejdet med Topsikring, og selskabet var i det hele taget i stærk vækst i disse år.

– Min mand arbejdede meget intenst for, at selskabet kunne virke bedst muligt efter sin hensigt og især for at være den brandlidte mest muligt til hjælp ved opgørelsen til udbetaling af erstatning. Det var ham magtpåliggende ved disse opgørelser, at den brandlidte fik alt, hvad denne kunne tilkomme efter de gældende regler samt at den brandlidte også fik forståelsen af, hvordan beregningen var sket og hvorfor den ikke kunne være anderledes, hvilket gjaldt de dengang ikke sjældne tilfælde, hvor underforsikring var en begrænsende faktor.

Begrebet underforsikring var i mange år indtil indførelsen af »fuld-værdiforsikring« beklageligt hyppigt forekommende, og min mand kunne være bekymret på en brandlidts vegne, når det til tider kunne knibe på bibringe denne forståelse af, at det var underforsikringen, der begrænsede erstatningens størrelse samt at samme underforsikring alene var forsikredes eget ansvar.



*Forretningsfører
Asger Nielsen.*

– Jeg kan her nævne, at et spørgsmål som værdien af den forsikrede avl i brandens øjeblik kunne byde på ret så store vanskeligheder ved en brandopgørelse. Især før mejetærskerens tid, da kornet kørtes utærsket i hus. Hvis det efter en brand viste sig, at avlen var underforsikret og den brandlidte ville hævde, at der havde været tale om et tilsyneladende endog stort foldudbytte, mens kornet stod på marken, kunne dette jo kun forværre situationen ved opgørelsen, men det kunne de brandlidte ikke altid bringes til forståelse af, og det kunne min mand være meget ked af, for han tilstræbte altid en så kulant behandling for den skadelidte som muligt, siger fru Inga Nielsen afsluttende.

Asger Niensens utrættelige virke for virksomhedens trivsel var stærkt medvirkende til væksten i antallet af forsikringstagere i hans tid som forretningsfører, og ved hans død, sagde daværende formand, Peter Jacobsen: – Han magtede den mangesidige opgave til gavn for vort selskab.

Tillidsmandshvervet er af grundlæggende betydning.

Gårdejer **Hans Landmark**, Ferup, har i 32 år været sognets lokalrepræsentant for Vejle Amts ældre Brandforsikring, – det der fra gammel tid er betegnet som medhjælper.

Ja, – jeg har slet ikke noget imod den gamle betegnelse, men det ligger jo i udtrykket, at man er medhjælper for bestyrelsen, og jeg opfatter det nu bare på den måde, at det er medlemmerne i sognet, vi først og fremmest skal tjene som det led, der danner kontakten til bestyrelsen, ligesom vi selvfølgelig gerne skal kunne bidrage til yderligere udbredelse af vort selskabs virke. Derfor betragter jeg mig som tillidsmand, siger Hans Landmark.

Han fortsætter: – Jeg mener faktisk, at vor opgave i sidst antydede henseende har fået stigende aktualitet i de seneste få år, hvor den indbyrdes konkurrence mellem mange forsikringsselskaber har vist sig at være tiltagende. Vi har et godt grundlag for udvidet tilbud i samarbejdet med Topsikring, men vi må stadig være vågne, for der er jo mange selskaber, der på forskellig vis tilbyder deres gunst, og det kan virkelig være ret vanskeligt at sammenligne tilbudene, men jeg mener, vort selskab er velkendt for at være meget billigt med hensyn til præmierne og dertil



78-årige Hans Landmark, Ferup, passer 50 modersøer og disses smågrise på gården, som han for nogle år siden overdrog til sin søn, Hans Helge Landmark.

kendt for også at være kulant i skadesopgørelserne, hvorfor det er rimeligt, at vi fortsat værner derom og søger at fastholde vore medlemmer.

Jeg ved, at emnet angående skadesopgørelser kan være ret ømtåleligt, men det er jo langt fra ligegyldigt, hvordan sagen gribes an, når en brandskade skal gøres op til erstatningsudbetaling, siger Hans Landmark, der føler sig sikker på, at Vejle Amts ældre Brandforsikring nok skal bestå i selv skarp konkurrence med andre selskaber, blot både bestyrelse og tillidsmænd fortsat værner om virksomheden på de forsikredes vegne.

Rekordtilslutning fra Grødstrup sogn.

Der er næppe noget andet sogn i Vejle Amts ældre Brandforsikrings område, hvor der procentvis er så god tilslutning som her i Grødstrup sogn, siger **Holger Bonde** i Dauding.

– Egnen her kom nok lidt senere med i forsikringsområdet, idet foreningen jo oprettedes på Vejle-egnen, men da der efter kun få års forløb udvikledes interesse her på egnen for tilslutning dertil, tør det nok siges, at der blev tale om en endog meget bred tilslutning, – nok nær 100 procent, siger Holger Bonde.

– Når der i sognet her blev så stor tilslutning, har dette nok flere årsager og bl.a., at selskabet ikke i første omgang var ude for nogen større konkurrence fra andre selskaber.

Det er i hvert fald sikkert, at et andet selskab, der lidt senere end vort selskab blev oprettet på Vejle-egnen, ikke arbejdede sig så stærkt nordpå som hertil, og at et selskab med hjemstavn lidt nordligere ikke var synderligt konkurrerende her på egnen. Og jeg ved efter udtalelser af min far, der i mange år før mig sad i bestyrelsen, at da Vejle Amts ældre Brandforsikring her på egnen blev kendt for at være et godt selskab at have forsikret i, kunne den gode stilling fastholdes ret uændret i mange år.

Nu er programmet for forsikring jo efterhånden udvidet meget, som det ses af tilbuddene, der gives i de såkaldte kombinerede forsikringer, og deri ligger unægteligt også et konkurrencemoment, siger Holger Bonde, der fremhæver sin fulde tilfredshed med selskabets nære samarbejde med Topsikring.

– Vi må erkende, at udviklingen har medført behov for et bredere tilbud af forsikringsmuligheder nu end tidligere, og netop i samarbejdet med Topsikring kan vi imødekomme forsikringstagernes ønsker, hvilket jeg også tror er til gavn for Topsikring, da vort selskabs tillidsmænd med udpræget lokalkendskab må være et godt grundlag for de to selskabers samarbejde om opgaverne, siger Holger Bonde, som føler sig forvisset om, at Vejle Amts ældre Brandforsikring nok skal bestå i endog mange år fremover efter 150-års jubilæet og tjene sit formål som hidtil.

Holger Bonde er det bestyrelsesmedlem, der har længst anciennitet, idet han sidder i bestyrelsen på 28. år.



Holger Bonde, Dauding.

Det er et særkende for vort selskab, at det altid har været administreret billigt og at der er lagt vægt på gunstigst mulige opgørelser af brandskader med henblik på den skadelidtes tarv, og jeg tror ikke, noget medlem misunder bestyrelsen med ægtefæller, at disse på kassens regning en enkelt dag hvert år tager en udflugt til et eller andet sted, hvor der kan serveres stegte ål til stuede kartofler, slutter Holger Bonde.

Også en slags rekord.

Den nu 80-årige bødtermester **Frederik Frederiksen**, Rask Mølle, er tilsyneladende indehaver af rekorden med hensyn til medlemsskab af Vejle Amts ældre Brandforsikring. Han har nemlig været medlem i 66 år til nu, – og fortsætter.

Han fortæller, at han straks efter sin konfirmation i 1919 skulle ud blandt fremmede, og så lod hans far tegne en brandforsikring for ham i selskabet. Det var ikke dengang sikkert, at unge medhjælperes tøj m.m. var brandforsikret hos læremesteren eller arbejdsgiveren.

Frederik Frederiksen opretholdt denne forsikring gennem ungdomsårene, og da han i 1932 blev gift, udvidedes forsikringen til at omfatte alt bohave i hjemmet samt lageret af træ i bødkerværkstedet og dets værktøj. Færdigvarer var der i reglen ikke behov for forsikring af, da disse oftest var fremstillede på bestilling og straks afhentede, når de var færdige.



80-årige bødtermester i Rask Mølle, Frederik Frederiksen, i værkstedet. Tidligere var det tønder og kar af mange slags, han lavede her, men nu er det mest pyntegenstande i moseeg og med kobberringe, han laver. Og til fastelavn altid en masse tønder, som katten kan slås ud af.

– Sådan fortsatte jeg som forsikrings-tager, og jeg har været tryk ved at have en god forsikring, hvilket jo netop er meningen med en sådan. Jeg har kun været betalende og aldrig nydende medlem, idet jeg helt har været forskånet for brandskade, og selv om det nok ikke er noget ringe beløb, jeg i de mange år har ydet i præmie, så er det alligevel billigt at være forsikret mod tab ved ildsvåde, siger Frederik Frederiksen, der har overværet mange brande, idet han i 24 år fra 1949 var brandfoged og i mange år forud var såkaldt brandsvend ved det lokale brandvæsen.

– I min tid som brandfoged kunne jeg ofte konstatere efter branden, at den brandlidte måtte lide et ret stort tab alene som følge af den underforsikring, der tidligere var ret så almindelig, men som nu faktisk vist er ret

ukendt. Man skal have sine ting og sager forsikret til deres værdi for at være garderet mod tab ved ildebrand, hvis en sådan skulle indtræffe.

Frederik Frederiksens hjem er præget af og prydet med hele mesterstykker af bødkerarbejder fra hans hånd. Det er ølstobe af fin gammel moseeg med kobberringe, kornskæpper og ølankre m.m.

– Ja, – det er håndværk, siger mesteren, der siger, at han med glæde mindes den tid, da han var efterspurgt som fagmand, og bl.a. leverede smørdritlet til fem-seks mejerier på egnen og i øvrigt på sit værksted fremstillede efter kundernes ønske, hvad disse havde behov for af et bødkerværkstedes specialer.

Det var vaskebaljer, slagtekar og tønder af enhver art og størrelse. Engang var sådanne jo virkelig uundværlige.

– Nu er det håndværk, jeg havde lært og kunne, og som jeg med daglig glæde udøvede i mange år, rangeret ud. Ganske som landsbysmedens. Hvilket sidste er en ringe trøst. Men jeg er da glad for, at jeg kunne udøve mit håndværk for mine medborgere, mens der virkelig var brug derfor, slutter bødkermesteren, der lader sit kenderblik følge fingrene henover de fint forarbejdede staver i ølstoben af den årtusindgamle moseeg, før fru Frederiksen omhyggeligt stiller den tilbage på hylden.

Identiteten skal opretholdes i den skarpe konkurrence.

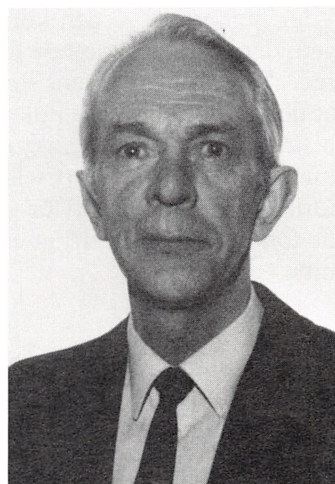
Gårdejer **Erik Ravn**, Ferup, bestyrelsesmedlem i Vejle Amts ældre Brandforsikring siden 1979, da han afløste sin far, Thorvald Ravn, siger om tilslutningen til selskabet på Kolding-egnen, at denne i mange år har været så god, at det overvejende er dette selskab, der har haft løssørebrandforsikringerne.

– Det må jo have beroet på tilfredshed og tillid, og der var da i mange år heller ikke noget konkurrencemoment af betydning, men med den ændring, der er sket i den seneste halve snes år, er der efterhånden mange selskaber, som tilbyder forsikring i et bredt spektrum af dækningsmuligheder, og det må indrømmes, at der ad denne vej også er gået en del svind i vor ellers så trofaste skare af forsikringstagere her på egnen, siger Erik Ravn.

– Jeg må hertil sige, at jeg synes forsikringstagerne skal tænke sig endog meget godt om, inden de eventuelt skifter selskab for at forlade vort selskab, for Vejle Amts ældre Brandforsikring er jo velfunderet, billigt administreret og kendt for en kulant behandling af de skadelidtes sag, hvilket sidstnævnte, jeg synes er særligt tungtvejende, da forsikringsprincippet jo netop tilsigter at være en virkelig hjælp for den enkelte, der kommer ud for brandskade. Jeg kan udmærket godt se, at det er betimeligt for os som et lokalt selskab at have det nære samarbejde med det landsdækkende selskab Topsikring, der nu med udelte tilfredshed er praktiseret i en årrække og som bl.a. giver os mulighed for at være med i et bredere tilbudsprogram i skikkelse af kombinerede forsikringer efter forsikringstagernes behov, men det bekymrer mig noget, dersom forsikringstagerne er ukritiske overfor konkurrencetilbud fra anden side og efter for ringe overvejelse lader forsikringerne flytte til et andet selskab.

– Vi har her på egnen haft et meget afskrækkende eksempel på, hvordan det kan gå helt galt, om man kaster sig ud i et forsikringsforhold, der betyder katastrofalt tab ved opgørelse af skaden efter en brand, og jeg håber virkeligt, at tilstrækkeligt mange drager fornøden lære deraf. I det nævnte tilfælde var det ångiveligt en lidt lavere årlig præmie, der fristede forsikringstageren til at skifte selskab for brandforsikring af sine bygninger, men efter en brand skulle det vise sig, at det var et ganske andet beregningsprincip, selskabet benyttede til erstatningen. Omend det ikke var Vejle Amts ældre Brandforsikring, den pågældende forsikringstager forlod, er eksemplet lige advarende, siger Erik Ravn, der afsluttende fremhæver som sit synspunkt, at det er beklageligt, om det lokale selskab skulle miste sin identitet som velrenommeret forsikringsselskab ved nærmest at forsvinde blandt større.

– I bestyrelsen og i kredsen af forsikrede er vi fælles om ansvaret for, at dette ikke sker, siger han.



*Gårdejer Erik Ravn,
Nørvanggaard, Ferup.*

Forretningsfører Frode Møller.

Frode Møller, Hornborg, indvalgte i 1961 i bestyrelsen for Vejle Amts ældre Brandforsikring, og efter forretningsfører Asger Niensens død i 1974 overtog han dennes post. I det første års tid havde han bistand af fru Inga Nielsen, indtil han følte sig kendt med forretningsgangen. Da flyttede han til Rask Mølle og har siden haft selskabets kontor i sit hjem.

– Jeg kom egentlig meget tidligt i selskabets tjeneste, idet jeg allerede som skoledreng ofte af min far blev sendt ud til selskabets medlemmer i sognet for at hente brandpenge, som vi da kaldte præmiebetalingen. Min far var da repræsentant for sognet her. Det var vel nok små beløb, det drejede sig om dengang. Oftest kun nogle få kroner. Men siden har jeg da lært at bruge den store tabel, siger Frode Møller.

– Jeg har haft gode læremestre i personer som min forgænger Asger Nielsen og daværende formand Peter Jacobsen, Hedensted. De var begge meget omsorgsfulde med hensyn til opgørelse af brandskaderne og ikke alene tilstræbte de selvfølgelig en korrekt opgørelse af skaden og tilsvarende beregning af erstatningen i forhold til forsikringspolicens pålydende, men også, at den skadelidte fik forståelse for grundlaget for udregningen, og de tillagde det i denne forbindelse en stor værdi, at enten de selv eller den stedlige repræsentant havde et godt kendskab til den skadelidte og hans situation. Der lå mere end som så bag den bemærkning, Peter Jacobsen af og til kunne lade falde: »Vi må ikke overse de stille i vort samfund!« Det gode lokalkendskab og i det hele taget nærkontakten mellem de forsikrede og bestyrelsen er så værdifuldt, at vi må værne om det, og det kan vi i de mindre selskaber nok bedst, siger Frode Møller.

– Jeg mener, det er den korrekte opgørelse af en brandskade og beregningen af erstatningen, der især er afgørende for bedømmelsen af forsikringsforholdets værdi for den forsikrede. Slet ikke præmiens størrelse, men angående sidstnævnte er jeg dog af den opfattelse, at de mindre selskaber nok på dette punkt kan klare sig i konkurrencen, idet disses administration er ret billig, og det går nok an her at henvise til det meget lave niveau, vi mange år har haft i vort selskab, siger forretningsføreren, der om virksomhedens størrelse fortæller, at der ved nytår 1985 var 3814 forsikrede, og at antallet er stærkt stigende. Af de forsikrede er der årligt ca. 300, der kommer ud for brandskade og får udbetalt erstatning.

– I Peter Jacobsens og Asger Nielsens tid fandt vi anledning til i noget omfang at give vore forsikringsbetingelser et tilsnit, så medlemmerne på en vis måde i al stilhed kunne opdrages til i både egen og andres interesse at være bedst muligt om de forsikrede genstande. Bl.a. ved at indføre en selvrisiko af en vis størrelse. Det må forekomme os helt sikkert, at denne disposition har haft tilsigtet virkning, og når alle har haft gavn deraf, kan vi kun glæde os over resultatet, siger Frode Møller.

Om selskabets samarbejde med Topsikring siger Frode Møller, at efter hans opfattelse er dette til gavn for begge parter. – For os er det en klar fordel, at vi i en tid, hvor forsikringstagerne ønsker forsikringsmuligheder på et meget bredere felt end for blot få år tilbage, kan tilbyde kombinerede forsikringer, og jeg mener til gengæld, at vort lokalkendskab til vor trofaste medlemsskare også er til gavn for Topsikring. Men jeg mener også, at vi med rette må pege på, at forsikringstagerne virkelig må se sig for, når de forelægges tilbud fra konkurrerende selskaber, for det kan nu være ret så vanskeligt at foretage en virkeligt dækkende sammenligning, idet der må ses på både præmiens størrelse og navnlig, hvilke risici, der tilbydes dækning for.

– Vor reservefond på nu mere end 11 millioner kr. forekommer mig at være en god basis for vort selskabs virke i årene fremover, slutter Frode Møller.



*Forretningsfører
Frode Møller, Rask Mølle.*

Samarbejdet med MLU/Topsikring

Af P.P. Larsen og Robert Oest-Larsen

Baggrunden

Indtil slutningen af 1950'erne var der fred og idyl ude på landet – i hvert fald forsikringsmæssigt set.

Løsøret, indbo såvel som udbo, var brandforsikret i en lokal brandkasse, eventuelt i Jydsk Brand, Vermund eller Østifterne. Tyveriforsikring havde man sjældent.

Bygningerne kunne kun brandforsikres i en halv snes særligt koncessionerede selskaber, enten landsdækkende som Landbygningerne og Husmandsbrandkassen eller lokale som Thisted Amt og Himmerland.

Herudover blev bygningerne kun forsikret mod stormskade i geografisk afgrænsede stormselskaber, eventuelt i det landsdækkende Landboernes Forsikringsforening.

I dette selskab kunne man også tegne forsikring mod haglskade på afgrøder, der ellers kun kunne dækkes i lokale haglkasser.

Ansvarsforsikring, lovpligtig ulykkesforsikring, privat ulykkesforsikring og motorkøretøjsforsikring var tegnet i Mejerierne, Arbejdsgiverne, Husmændene eller i Danmark.

De kombinerede forsikringer viser sig

I årene efter krigen gik udviklingen i retning af at samle de private forsikringer på én police.

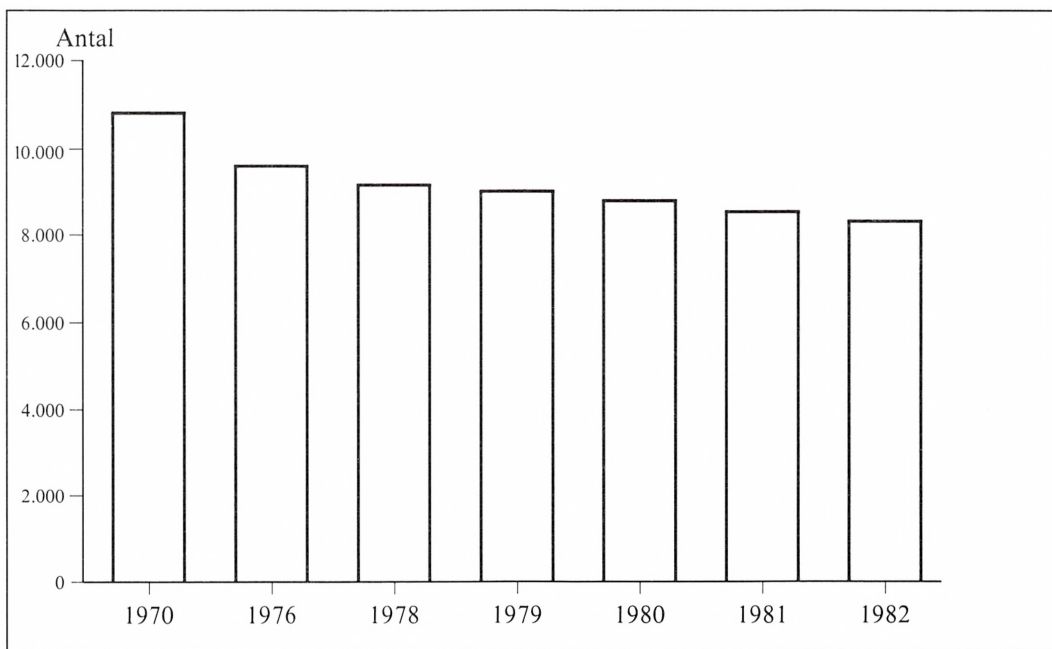
Baggrunden for denne forsikringsform var at sikre forsikringstagerne mod »huller« i dækningen.

Lokale brandkasser, som ville skaffe deres medlemmer andel i denne forsikringsform, etablerede aftaler om familie- eller husstandsforsikring med større selskaber, således at brandrisikoen blev dækket af brandkassen og de øvrige risici i det andet selskab. Det var navnlig Mejerierne (MLU) og Alm. Grundejerforsikring A/S, som støttede de lokale selskaber på denne måde.

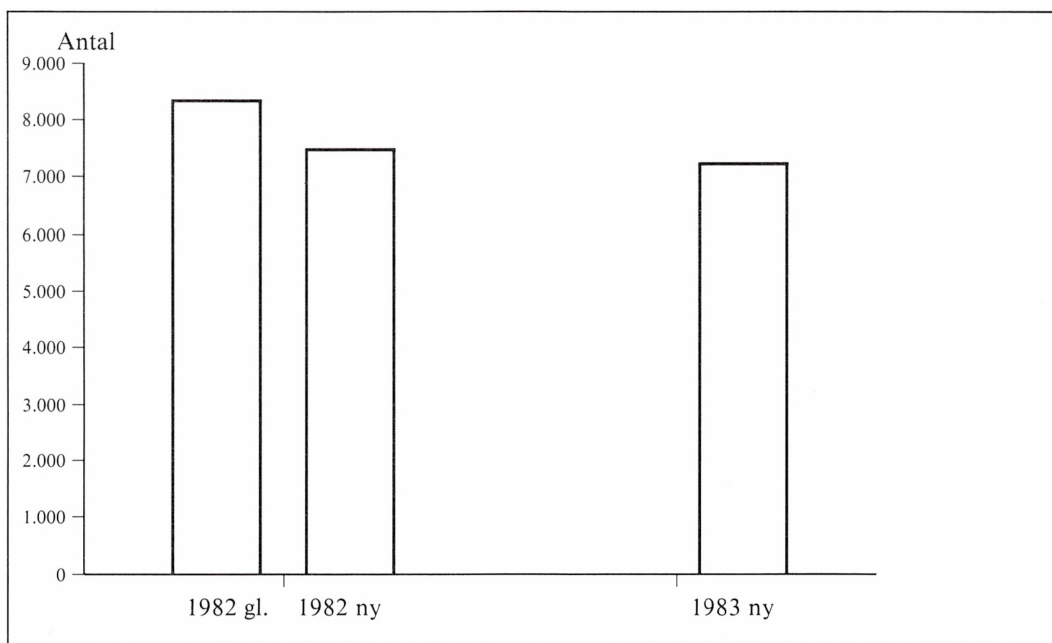
Landmændenes forsikringsbehov

En revision af landbrugets forsikringer trængte sig på, men de store selskaber – navnlig MLU – stillede sig i venteposition. Dette var naturligt, fordi den folkevalgte ledelse og de folkevalgte tillidsmænd havde nær forbindelse med de lokale brandkasser, og selskaberne betjente samme medlemskreds.

Enkelte brandkasser havde været opmærksomme på de ændrede behov og knyttet en begrænset driftstabsdækning til brandforsikringerne.



Antal landbrugsbedrifter i Vejle Amt 1970-82. – Bedrifter med et areal på mindst 0,5 ha eller en produktion svarende til mindst 0,5 ha med byg.



Antal landbrugsbedrifter i Vejle Amt 1982-83 efter ny og gammel opgørelsesmetode. – Ny: Arealer på mindst 5 ha. Gammel: Arealer på mindst 0,5 ha.

Dansk Folkeforsikringsanstalt-Brand A/S, der var et datterselskab af Dansk Folkeforsikringsanstalt, som havde tegnet mange små livsforsikringer, bl.a. for befolkningen i land-distrikterne, så et nyt marked for dets skadeforsikringer i de mange landbrugere blandt livsforsikringskunderne.

Selskabet etablerede derfor en kombineret landbrugsforsikring med et beskedent omfang; forsikringen var kun bestemt for små bedrifter og fik ingen større udbredelse.

I 1950'erne og 60'erne skete en folkevandring fra land til by. Den manglende arbejdskraft på landet blev erstattet af dyre landbrugsmaskiner, brug blev samdrevet eller sammenlagt, og værdikoncentrationerne voksede. Kravene til forsikringsdækning blev altså større, og brandkasserne ønskede at leve op til de forventninger til hensigtsmæssige forsikringer, den moderne landmand stillede og i fremtiden kunne tænkes at stille.

MLU iagttog denne udvikling og forberedte sig på, at det kunne blive nødvendigt at tilbyde landbruget en kombineret forsikring, der på én police dækkede flest mulige af landmandens behov.

Brandkasserne rustet sig

Brandkasserne mødtes regelmæssigt, dels i Foreningen af gensidige, danske Brandforsikringsselskaber, dels i tre regionale grupper: en for Jylland, en for Fyn og en for Sjælland.

De nedsatte i 1967 et fem-mands udvalg, som skulle overveje situationen for brandkasserne og eventuelt søge samarbejde med et større selskab.

Kort efter – i juni 1967 – rantes Sydsjælland, Møn og Falster af en haglskadekatastrofe. Den var så omfattende, at tabene langt oversteg et lokalt haglskadeforsikringsselskabs formue. For at sætte det i stand til at opfylde forpligtelserne over for de mange skaderamte påtog en lang række gensidige forsikringsselskaber sig at finansiere erstatningsydelse, der svarede til 50 gange årspræmien. Selskabets medlemmer måtte så over en årrække efterbetale en dertil svarende præmie.

Samme år rantes landet også af et par voldsomme storme, der påførte stormselskaberne store tab ligeledes med efteropkrævning til følge.

Disse begivenheder viste, at der var behov for en mere betryggende form for forsikring af landbrugsvirksomhed.

Forhandlinger mellem brandkasserne og MLU

Arbejdet i brandkassernes forhandlingsudvalg resulterede i en henvendelse til Mejerierne og Landbrugets Ulykkesforsikring – MLU.

Efter indledende overvejelser – to gange med deltagelse af Landbrugsrådets daværende præsident Arne Pilegaard Larsen, som også var optaget af katastroferne i 1967 – kom drøftelserne i gang mellem brandkassernes forhandlingsudvalg og MLU. Forhandlings-

udvalget bestod af: Gårdejer Bent Ellegaard, Udflytterne, Næstved (formand) – driftsleder Aksel Hansen, Brandassuranceforeningen af 1854, Næstved – gårdejer Anton Jensen, Vejle yngre, Vejle – gårdejer, sognefoged Johs. Sørensen, Gl. Skanderborg, Horsens og gårdejer Axel Jørgensen, Fyenske Udflyttere, Kappendrup, men sidstnævnte trak sig hurtigt ud af udvalget. MLUs forhandlere var under hele udvalgsarbejdet underdirektør P.P. Larsen, afdelingschef Robert Oest-Larsen og aktuar Mogens Muff.

Forhandlingerne trak ud

Forhandlingerne kom til at trække ud. Det skyldtes de mange hensyn, der skulle tages, ikke mindst til de lokale brandkassers forskelligartethed. MLU havde i forvejen aftaler om tegning af husstandsforsikring med 12 brandkasser og derigennem en vis erfaring for, hvorledes et samarbejde kunne forløbe. Disse erfaringer, der både var positive og negative, indgik naturligvis i overvejelserne.

Brandkassernes administration

Nogle brandkasser havde en vel tilrettelagt administration. Andre var meget små og primitive – og så var der alle afskygninger derimellem.

Forsikringsmæssigt samarbejde

Teoretisk var det ikke så vanskeligt at finde ud af, hvilke forsikringer samarbejdet skulle omfatte. Der blev hurtigt enighed om, at det var private forsikringer: Familieforsikring eller husstandsforsikring samt forsikringer for landbrugsvirksomhed. Dertil kom forsikringer for mindre erhvervsdrivende i landområderne.

Brandkassernes formueforhold

De store forskelle mellem de lokale brandkassers formueforhold og dermed dækningskapacitet gav problemer. Enkelte dækkede meget store forsikringssummer for egen regning, andre langt mindre. Afhængigt heraf havde de enkelte brandkasser så tilrettelagt deres genforsikring – men også på forskellig måde.

Præmietarif

Brandkasserne havde forskellige måder at beregne præmien på. En fordybelse i problemerne viste, at hverken antagelsespolitikken eller måden at gøre skader op på var den samme i de enkelte brandkasser.

Udvalget fandt det nødvendigt at opbygge en fælles tarif. De tre største selskaber i forhandlingsudvalget stillede derfor deres skademateriale for en årrække til rådighed for MLUs aktuar. De tre selskaber måtte anses for at være de forsikringsteknisk mest erfarne.

Til alles overraskelse var der i den undersøgte periode ikke nogen særligt store skader. Materialet viste således, at forsikringssummernes størrelse var af underordnet betydning for det økonomiske forløb. Det blev derfor muligt at opbygge tariffen for landbrugsforsikring på den måde, at præmien var den samme for forsikringssummer inden for visse intervaller. Derved opnåede man samtidig, at underforsikring i betydeligt omfang helt kunne hindres, hvad der var en stor betryggelse for landmændene.

Bent Ellegaard havde nøje gennemgået skitsen til tarif og konstateret, at et af de tre selskaber ville få lidt mindre i præmie end efter den gældende tarif, et andet lidt mere – og det tredje selskab ville få samme præmieindtægt. Sikkerhedsmargenen var 97,5%.

På dette tidspunkt var den inflatoriske udvikling dårligt nok begyndt, og resultatet blev da også nogle ubehagelige overraskelser i begyndelsen af 1970'erne – men derom senere.

Forsikringsbetingelser

Som det er fremgået af Claus Bjørn's fremstilling, har brandkasserne levet deres egen stilfærdige tilværelse, temmelig uberørt af konkurrence mellem de større selskaber – og uden særlig indblanden fra myndighederne.

Forsikringsbetingelserne for de enkelte brandkasser viste sig at være noget forskellige – og indgik ofte i selve vedtægten.

Policerne var i mange tilfælde stærkt specificerede (jfr. illustration fra Vejle ældre s. 54 f.). Fastsættelse af forsikringsværdien for landbrugsprodukter fulgte undertiden ganske faste normer, f.eks. et bestemt beløb pr. tønde korn eller pr. kreatur – uanset markedsprisen.

Som en forudsætning for samarbejdet blev man enige om, at fælles forsikringsvilkår var en nødvendighed. Målet var at samle det bedste fra brandkassernes betingelser og praksis samt i øvrigt at skabe en forsikring, der dækkede den moderne landmands behov. Dette betød, at adskillige brandkasser måtte udvide deres dækning.

EF-forventninger

Danmarks forventede optagelse i de europæiske økonomiske fællesskaber (EF) øvede også indflydelse på forhandlingerne.

For forsikringsbranchen betød det, at man måtte forudse hårdere konkurrence fra udenlandske selskaber, samt at de særlige regler, der gjaldt for bygningsbrandforsikring, inden for overskuelig tid ville blive ophævet. Dette ville skabe en ny situation på forsikringsmarkedet.

Forhandlingsresultatet offentliggøres

Brandkassernes forhandlingsudvalg havde følt et meget stort ansvar for at tilgodese de lokale selskabers interesser – hvor forskellige de end var. For MLU's forhandlere var det helt afgørende, at det produkt, selskabet sammen med de lokale selskaber skulle lægge navn til, var så godt, som det overhovedet kunne blive. For begge parter var det en fordel, at de folkevalgte ledelser bestod af praktiske landmænd, der på egen krop kendte behovet for en forsvarlig forsikringsdækning. Det skal dog ikke skjules, at nogle i MLU var betænkelige ved den administrative belastning, samarbejdet kunne påføre selskabet.

I foråret 1969 var forhandlingerne nået så vidt, at der var enighed om et samarbejde, der kunne styrke de lokale selskabers muligheder for fortsat at hævde sig på en god måde. Resultatet kunne herefter forelægges kredsen af selskaber, der havde nedsat udvalget.

Dette skete ved et møde 11. juni 1969 på Hotel Vasegaarden i Fredericia.

Af ca. 60 brandkasser tog de 45 del i mødet, der talte 105 deltagere incl. indbudte repræsentanter for Forsikringsrådet og Landboforeningerne.

Forhandlingsudvalget redegjorde for forslaget til samarbejdsoverenskomst, hvis indledende bestemmelser lyder:

Samarbejdets formål:

Samarbejdet mellem på den ene side brandkassen og andre lokale brandforsikringselskaber og på den anden side MLU har til formål at styrke selskabernes fælles bestræbelser på at yde den bedst mulige forsikringsdækning til den lavest mulige præmie.

Samarbejdets form:

Formålet søges fremmet, ved at parterne:

1. I fællesskab udvikler hensigtsmæssige forsikringsformer.
2. Bistår hinanden ved risikoundersøgelser med henblik på forsvarlige tarifieringsgrundlag.
3. Virker for størst mulig tilgang af forsikringer.
4. Bestræber sig på at følge ensartede retningslinjer for skadebehandlingen.
5. Støtter hinanden ved i videst muligt omfang at optræde i fællesskab, fx. gennem udstedelse af fællespolicer og udnyttelse af moderne kontorteknik.
6. Drøfter spørgsmål af betydning for udviklingen.

Samarbejdets forsikringsmæssige omfang:

Samarbejdet omfatter:

1. Kombineret landbrugsforsikring – kaldet KL.
2. Husstandsforsikring (kombineret indbo- og ansvarsforsikring) – kaldet HF.
3. Brand- og driftstabsforsikring for erhvervsvirksomheder bortset fra landbrug.
4. Genforsikring.

Den enkelte brandkasses tegningskapacitet blev øget meget betydeligt. Ikke blot kunne den som hidtil tegne brandforsikringer, men fik nu mulighed for også at tilbyde medlemmerne alle andre slags forsikringer.

Brandforsikringen for landbrugsvirksomhed skulle bæres fuldt ud af brandkassen inden for dennes selvbehold (en af Forsikringsrådet dengang godkendt højeste forsikringssum for dækning af en enkelt risiko), mens MLU forpligtede sig til at dække overskydende beløb (coassurance).

Husstandsforsikringer skulle i landdistrikter deles således, at brandforsikringen dækkedes med 50% i brandkassen og 50% i MLU.

MLU's store, professionelle akkvisitørstab skulle arbejde for brandkasserne sammen med begge parters folkevalgte tillidsmænd. Herved sparede brandkasserne udgifterne til oprettelse af egne salsorganisationer.

Særligt om kombineret landbrugsforsikring

Den kombinerede landbrugsforsikring, som blev resultatet af forhandlingsudvalgets arbejde, var en nyskabelse i dansk forsikring – og først og fremmest en vældig fordel for landmændene.

Den omfattede:

Løsoreforsikring – dvs. brand, tyveri, vand- og stormskade samt driftstabsforsikring for besætning, avl og produkter samt maskiner – herunder traktorer, mejetærskere og andre arbejdsmaskiner. Desuden var det private indbo også dækket.

Ansvarsforsikring, der dækkede landmandens erhvervsmæssige ansvar – også det lovpligtige ansvar for traktorer og andre selvkørende maskiner uden nummerplader. Endvidere omfattede den lovpligtig hundeansvarsforsikring samt familiens private ansvar.

Lovpligtig ulykkesforsikring for medhjælp.

Personlig ulykkesforsikring for landmanden og hans kone.

MLU skulle bære alle andre risici end brand- og driftstab.

Under indtryk af den forventede nye lovgivning havde MLU overvejet også at medtage bygningsbrandforsikring, men der var enighed om ikke at forstyrre konkurrencesituationen.

Hvad sagde de lokale selskaber?

Blandt de lokale brandkasser var der ikke udelt tilfredshed med, at forhandlingsudvalget havde valgt at gå til MLU.

Enkelte kritiserede brandkassernes forhandlere for kun at have talt med eet selskab. Andre fandt det umuligt samtidig at forhandle til flere sider og påpegede MLU's tøven med at optage løsoerebrand for landbrug.

Der blev også givet udtryk for en vis frygt for, at brandkasserne skulle blive så afhængige af MLU, at de mistede deres selvstændighed.

Nogle få lidt større brandkasser havde optaget tegning af andre forsikringer end brand, og de var ikke indstillet på at indgå i samarbejdet – tværtimod havde de planer om at oprette et forsikringsaktieselskab, hvori deltagerselskaberne kunne placere de forsikringer, som de ikke selv ønskede at bære risikoen for. Det blev stiftet under navnet Gensam, men trådte i likvidation i 1976.

Formanden for Vejle Amts ældre Brandforsikring, Peter Jacobsen, erklærede under drøftelserne, at han var i den lykkelige situation, at han havde mange forsikringer i MLU – og brandforsikring i Vejle ældre. Det var hans opfattelse, at de lokale selskaber burde bevarer, og han ville derfor gerne have samarbejde med MLU. Flere udtalte sig på linie med ham.

Resultatet af mødet 11. juni 1969 blev, at forhandlingsudvalget skulle fortsætte arbejdet – både med samarbejdsaftalen og med forsikringsvilkår – og ikke mindst forhandle med brandkasser over hele landet.

Siden 1967 havde det stået klart for MLU's forhandlere, at KL-forsikringen også måtte omfatte stormskade på bygninger og haglskade på afgrøder, men dette var hidtil strandet på administrative betænkeligheder i MLU. Under de sidste interne forhandlinger lykkedes det dog at få disse brancher med – og endelig den 1. juli 1970 kunne man begynde.

Deltagere i samarbejdet

Fra begyndelsen havde følgende brandkasser tilsluttet sig:

Fjends herreds gensidige Brandforsikring

Foldingbro gensidige Brandforsikring for rørligt gods

Frederiksborg Amts gensidige Brandforsikring

Den gensidige Brandforsikringsforening for rørlige Ejendele fornemlig i Haderslev Østeramt (i dag Sønderjylland Øst)

Gl. Skanderborg Amts Brandassuranceforening

Det gensidige Brandforsikringselskab »Lolland-Falster«

Rinds, Nørlyng med flere herreders gensidige brandforsikring for løsøre

Salling gensidige Brandforsikringsforening

Skads m. fl. Herreders gensidige Brandforsikring

Den gensidige løsørebrandforsikring for Skodborg-Vandfuld herreder

Udflytternes gensidige Brandforsikring

Vejle Amts vestre Brandassurance-Selskab for Løsøre og Effekter

Vejle Amts yngre Brandforsikringsforening for Løsøre og

Vejle Amts ældre Brandforsikringsforening for Løsøre.

I løbet af det første års tid blev aftalen yderligere tiltrådt af:

Nordvestslesvigs gensidige Løsøre-Brandforsikring

Nørre-Snede m. fl. Sognes Brandforsikring for Løsøre

Lysgaard Herreds gensidige Brandforsikringsforening for rørlig Ejendom

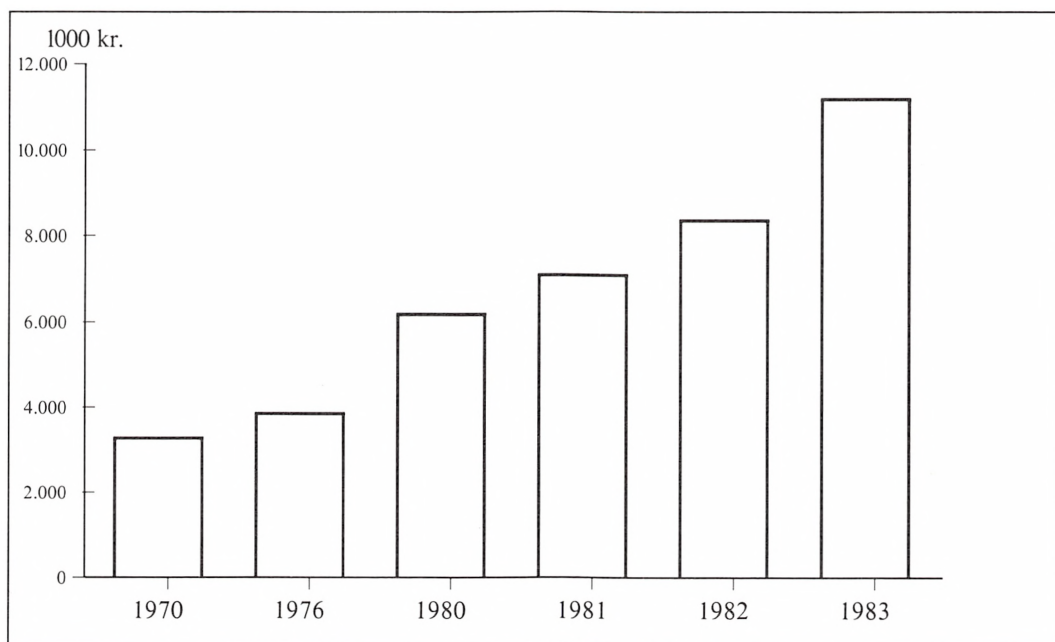
Malt Herreds gensidige Brandforsikring og

Præstø m. fl. Amters gensidige Brandforsikring.

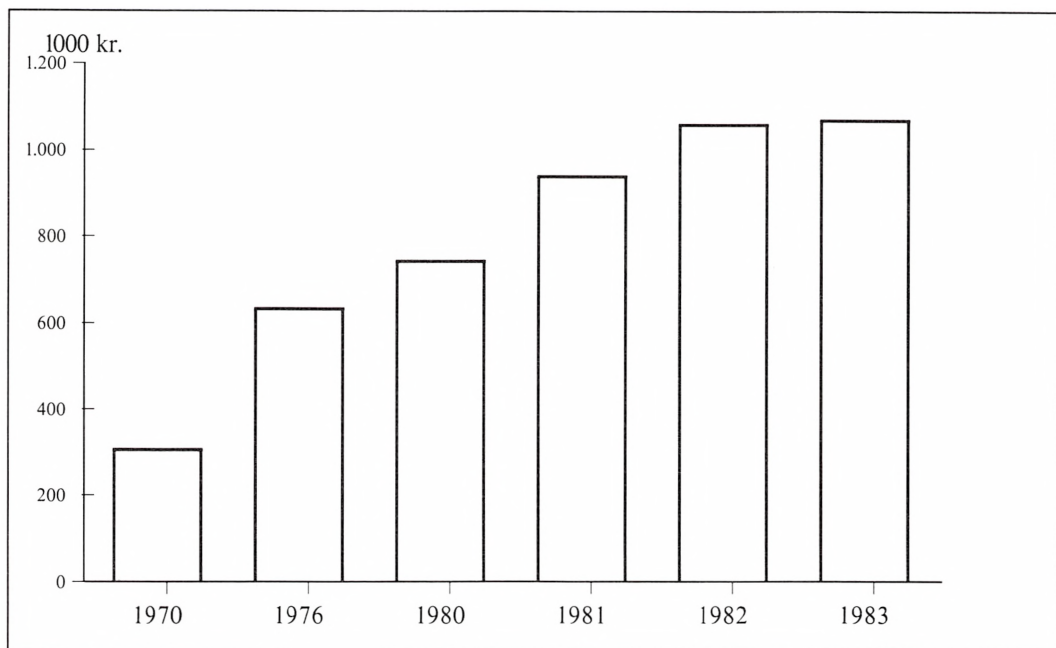
Der var herefter 19 brandkasser med i samarbejdet.

Den første overenskomstperiode

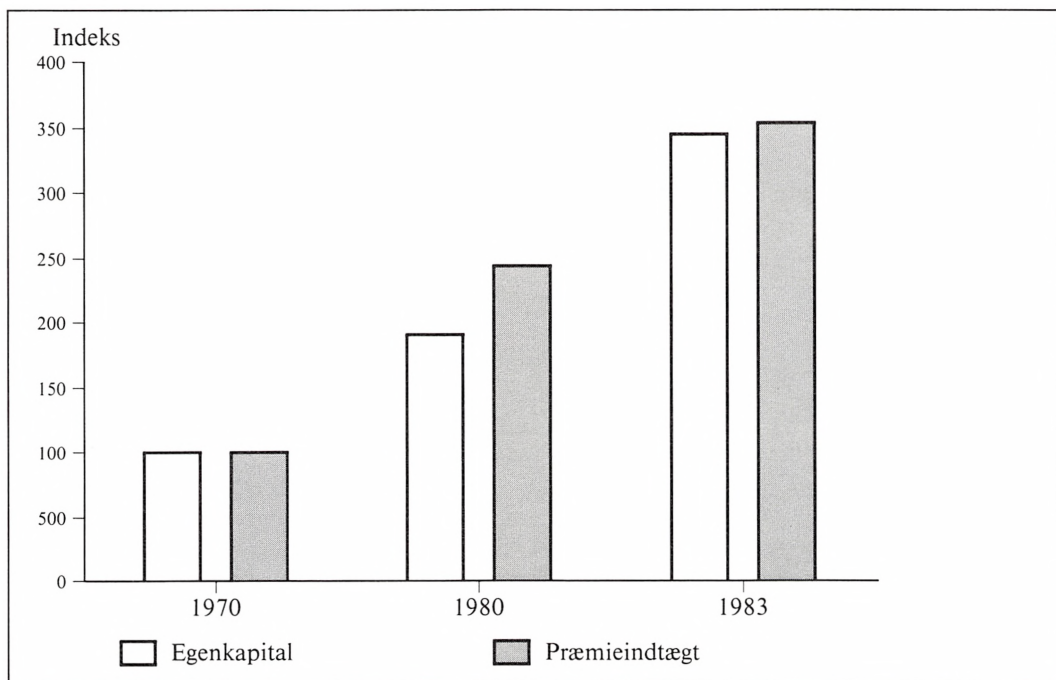
Aftalerne var indgået for 10 år, hvilket forekom enkelte vel langt. Der var imidlertid investeret mange kræfter, tid og penge i projektet, og det kunne forudses, at der skulle bruges en betydelig tid til tilpasning. Dette viste sig at holde stik, idet forventningerne vel først blev helt indfriet, da omkring halvdelen af overenskomstperioden var forløbet.



Udvikling i egenkapital for Vejle Amts ældre Brandkasse.



Udvikling i præmieindtægt for Vejle Amts ældre Brandkasse.



Indeks, der viser udviklingen i egenkapital og præmieindtægt i Vejle ældre Brandkasse.

Det første år

Brandkasserne havde på et »stiftende« fællesmøde i juni 1970 valgt et nyt forhandlingsudvalg, der regelmæssigt skulle mødes med repræsentanter for MLU. Det nye udvalg kom til at bestå af gårdejer Bent Ellegaard (formand) og gårdejer Anton Jensen samt de nyvalgte, gårdejer Charles Hansen (Skodborg-Vandfuld), forretningsfører Aksel Larsen (Frederiksborg Amt) og direktør Ove Thorlund (Gl. Skanderborg).

Samarbejdet fik en flyvende start. På fællesmødet i juni 1971 kunne Bent Ellegaard udtale, at alle de samarbejdende brandkasser havde styrket deres stilling. Samarbejdet havde allerede hævdet sig som en betydende faktor, specielt hvad angår landbrugsforsikring.

Samarbejdet havde også givet brandkasserne meget arbejde, dels med at sætte sig ind i de nye systemer, dels med at registrere alle de mange nye og omtegnede forsikringer.

Begyndervanskelighederne syntes at være overstået blandt andet som følge af tæt opfølgning fra forhandlingsudvalget.

Alle måtte have indgående orientering om de nye forsikringsformer, og der blev afholdt 125 instruktionsmøder med deltagelse af 1.100 brandkassetillidsmænd og 1.200 MLU-tillidsmænd.

Der var en vis betænkelighed ved tariffens sumintervaller, som vel sikrede forsikringstagerne mod underforsikring, men tillige åbnede mulighed for misbrug med udbetaling af urimelige erstatningsbeløb til følge. Der var også dem, der mente, at vilkårene var for liberale.

Forretningsfører Asger Nielsen, Vejle ældre, pegede på, at afgrænsningen af, hvad der skulle dækkes på løsøreforsikring og bygningsforsikring voldte kvaler. Det gjaldt særligt med hensyn til løse motorer, køleskabe og frysebokse. Asger Nielsen tog spørgsmålet op i bestyrelsen for Foreningen af gensidige, danske Brandforsikringsselskaber, og det er endnu et stadigt tilbagevendende diskussionsemne.

Desværre måtte samarbejdet som følge af Forsikringsrådets indgriben begrænses på et område, der senere skulle vise sig at give både økonomiske og fortolkningsmæssige problemer.

Som nævnt skulle brandkasserne foruden løsørebrand også dække driftstab. Forsikringsrådet fandt imidlertid, at der herved skabtes en så væsentlig ændring af selskabernes formål, at det kun kunne tillades, hvis 90% af medlemmerne i de enkelte brandkasser gav tilslutning dertil. Som følge af dette allerede af fysiske årsager uopfyldelige krav vedtog man et tilbud fra MLU om at overtage driftstabsrisikoen.

Stor tilgang, men bekymring for tariffen

Da fællesmødet i juni 1972 blev afholdt, var der tegnet 36.000 KL-forsikringer, hvoraf 31.700 havde løsøre med. Samtidig var der en mærkbar medlemsstigning på HF.

Det var et særdeles tilfredsstillende resultat, hvorimod det økonomiske forløb gav anledning til bekymring. Skadesiden fremviste flere store skader end forventet, og de 3 største skader i 1971 beløb sig til 30% af skadeudgifterne på KL-forsikringen.

Det spillede nok også ind, at tegningen fik slagside, fordi der var en tendens til, at man først omtegnede de forsikringer, der opnåede de største præmiebesparelser. Sælgernes kundevenlige politik var naturligvis meget velment, men den fik forudsætningerne for tariffen til at briste.

Der var derfor enighed om, at tiden var inde til en korrektion.

Denne måtte foretages i forbindelse med en gennemgang af vilkårene for KL-forsikringen. Her overvejede man flere ændringer. Størst diskussion var der om indførelse af en obligatorisk selvrisiko på 200 kr. på indbo. Begrundelsen var, at omkostningerne ved behandlingen af de mange små skader slet ikke stod i rimeligt forhold til deres økonomiske betydning for de skadelidte.

Brandkassernes repræsentanter var dog ikke særligt begejstrede for selvriskoen. Blandt dem, der talte stærkest imod, var Peter Jacobsen og Asger Nielsen fra Vejle ældre, der fandt, at der var tale om et tilbageskridt fra den moderne forsikringsform, man var gået ud med.

Da flertallet var imod selvriskoen, fik MLU ikke sit forslag igennem på KL. Episoden fik Asger Nielsen til at gå på talerstolen og takke for fin behandling.

De store fusioner

Nyheden om fusionen i 1972 mellem Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring og MLU skabte nye forventninger. Fusionen betød, at yderligere 36.000 landbrugsforsikringer kunne omtagnes. Da antallet af professionelle salgfolk blev forøget, og AU/MLU's nye tillidsmandsorganisation blev gjort mere slagkraftig, ville fusionen styrke samarbejdets placering på markedet.

Der var i øvrigt al mulig grund til at ruste sig til konkurrence, da andre store selskaber fandt sammen på den tid.

På Landbrugsområdet var opmærksomheden navnlig rettet mod fusionen mellem livsforsikringsselskaberne Tryg, Danmark og Fremtiden, idet disse selskaber var tæt knyttet til skadeforsikringsselskaberne Landbygningerne, Danmark, HBU-forsikring, Jydsk Brand, Vermund og Norden, der havde indgået aftale om samarbejde.

Der skabtes hermed en snæver forbindelse mellem bygnings- og løsøreselskaber, og da nogle af Gensams stiftere også var iblandt selskaberne i den nye konstellation, var ingen længere i tvivl om, at konkurrencen ville blive hårdere.*

EF-tilslutningen

EF fik afgørende betydning for dansk landbrug og dermed også for landbrugsforsikringerne. De værdistigninger, der fandt sted, betød, at landmændene fik mere at forsikre og selskaberne mere at erstatte.

* **Note:** – En omtale af de sonderinger, der gik forud for de forskellige fusioner, findes i Nordisk Forsikringstidsskrift 1983, side 281: Træk af dansk forsikrings udvikling gennem et kvart århundrede. Det er interessant læsning, der viser, hvor tæt man egentlig var på helt andre grupperinger.

Formanden kunne på fællesmødet i 1973 konstatere, at prisen på en malkeko i løbet af godt et år var steget fra under 3.000 kr. til 6.000 kr., at kornprisen efter i mange år at have ligget på omkring 45 kr. pr. td. nu var steget til 80 kr., og at prisen på et slagtesvin var fordoblet i løbet af få måneder til 600 kr.

Denne voldsomme prisudvikling betød, at den garanti mod underforsikring, som tariffens sumintervaller skulle give, i mange tilfælde var borte. Der måtte gøres en indsats for at få forsikringssummerne justeret, og tillige måtte der tages hensyn til prisstigningerne.

På mødet blev forslaget om selvrisikoen på 200 kr. igen bragt frem, og da den ikke i det forløbne år havde givet dårlige erfaringer på HF, vedtog man efter afstemning af indføre den på KL gældende for alle løsøre-skader.

Efter at der var indsamlet nyt materiale fra 1971 og 1972, viste det sig, at det var nødvendigt med betydelige præmieforhøjelser.

På denne baggrund afholdtes et ekstra fællesmøde i september, hvor et forslag om en forhøjelse på gennemsnitlig 80 – 85% på brand blev taget til efterretning. Det svarede til en forhøjelse på gennemsnitlig 60 – 65% på den samlede løsøreforsikring.

Arbejdet i forhandlingsudvalget

Ud over de stadig tilbagevendende drøftelser om vilkår og tarif var der mange andre spørgsmål at tage stilling til, fx brandkassernes selvbeholdsprocent, administration, genforsikring, regresproblemer, provision, skader på udlæg og mange konkrete tvivls-spørgsmål. Mere væsentlige spørgsmål blev senere forelagt på fællesmøder.

Tilfredsstillende markedsandel

Ved udgangen af 1973 var antallet af KL-forsikringer nået op over 49.000, en markedsandel på henimod halvdelen af danske landbrugsbedrifter. På baggrund af denne tilslutning, og da den nye, forhøjede tarif, der trådte i kraft pr. 1. januar 1974, ikke førte til det frygtede tab af forsikringer, var det tydeligt, at den nye, moderne forsikringsform havde slået an.

Bygningsbrand

EF-direktiverne medførte, at tegning af forsikringer for bygningsbrand, der hidtil havde været forbeholdt de særligt koncessionerede, gensidige selskaber, ville blive givet fri fra 1. oktober 1975.

AU/MLU havde forberedt sig på denne udvikling og fået koncession i januar 1974, hvilket kom til at præge forhandlingerne på årets fællesmøde.

I april flyttede AU/MLU til Ballerup og skiftede navn til Topsikring. Samtidig lancerede selskabet en ny Hus- og Hjemforsikring, der bl.a. omfattede bygningsbrand. Brandkasser-

ne var betænkelige ved, at forsikringen kun kunne nytagnes som en helhed. Dette kunne resultere i færre Husstandsforsikringer, men Topsikring mente, at udeleligheden ville sikre selskabet en god andel af forsikringerne – herunder bygningsbrand – for parcelhuse.

Indførelsen af Hus- og Hjemforsikringen medførte en revision af indbodækningen, som smittede af på KL, fx skulle indbo med visse undtagelser erstattes efter nyværdi, hvis værdien var over 50% af tilsvarende nyt.

Ny debat om selvrisko

Indførelsen af den obligatoriske selvrisko på 200 kr. var i sin tid blevet mødt med betænkelighed i brandkasserne, og ikke mindst havde Vejle ældres repræsentanter talt imod. Topsikring havde haft grund til at forvente, at de store selskaber ville have fulgt med, men de var meget tilbage herfor, og i konkurrencesituationer brugte de nu selvrisko imod Topsikring og brandkasserne.

Som følge heraf kom Topsikring og dermed brandkasserne ved årsskiftet 1974/1975 med et alternativ til selvriskoforsikringen, en ny og dyrere husstandsforsikring med udvidet tyveridækning og uden selvrisko.

Mange brande i landbruget kan undgås eller begrænses, hvis man følger disse regler:

Hold rent

- omkring elmotorer o.lign.
- omkring elpærer og griselamper
- ved brug af svejseværker og vinkelslibere
- ved halmfyr og andre ildsteder
- omkring korntøringsanlæg

Husk ildslukkeren

De fleste storbrande starter i det små, og kan ofte forhindres med en slukningsindsats fx ved at bruge en håndslukker – på et tidligt tidspunkt af brandforløbet.

Prøv engang at overveje, hvordan og hvor hurtigt De vil kunne bekæmpe en evt. brand rundt omkring på Deres bedrift.

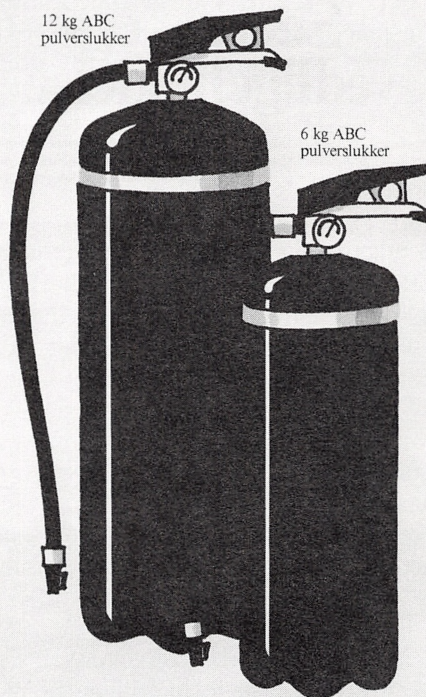
Placering af ildslukkere

Generelt bør slukningsmateriellet placeres ved udgangsdøre (flugtveje) og i nærheden af særlig risikobetonet arbejdsområde og udstyr. Materiellet skal være i rimelig sik-

kerhedsafstand fra det risikoområde, det skal dække (max. 10 m). Håndslukkere skal desuden være anbragt frit og let tilgængeligt på faste pladser i bekvem højde over gulvet.

12 kg ABC pulverslukker

6 kg ABC pulverslukker



Et eksempel – i pjeceform – på vor tids brandforebyggende indsats.

Et vendepunkt

Fællesmødet i juni 1975 kom til at betegne et vendepunkt i udviklingen.

Næsten alle brandkasserne havde i 1974 opnået endog meget fine overskud, bl.a. takket være et rigtigt tarifleje for KL og færre store brande ved halmafbrænding, antageligt på grund af skærpede regler. Også HF-forsikringen var en god forretning for brandkasserne. Derimod havde Topsikring lidt et betydeligt tab på driftstabsforsikringen, der var præget af store skader, som var vanskelige at gøre op.

Skadeforebyggende arbejde

Det skadeforebyggende arbejde har under hele samarbejdet ligget repræsentanterne for Vejle ældre stærkt på sinde. Allerede i 1975 stillede Frode Møller forslag om, at selskaberne skulle forlange installeret motorværn, selvrisiko på alle el-motorer og brandslukkere på alle mejetærskere. Peter Jacobsen supplerede med et forslag om, at man burde slå af i erstatningen, hvis brandslukkeren manglede.

Ny forsikringslovgivning

Forsikringsrådet var i midten af 70'erne meget optaget af de mindre, gensidige selskabers situation, og Topsikring fulgte meget tæt de forhandlinger, der foregik herom mellem Fællesrepræsentationen for danske gensidige Forsikringselskaber og Forsikringsrådet.

Hertil kom, at de mindre brandkasser fra tid til anden var blevet opfordret til at overveje sammenslutning med henblik på en mere professionel administration og større økonomisk styrke. Som et udslag heraf sluttede Foldingbro, Malt og Nordvestslesvig sig sammen under navnet Brandkassen »SydVest« pr. 1. januar 1975.

Interessen for de mindre, gensidige selskabers forhold var formentlig også årsag til, at der i den nye lov om forsikringsvirksomhed kom en bestemmelse, som i tiden indtil 1. august 1978 lettede adgangen til fusion. Af andre ændringer af særlig betydning kan nævnes, at der skulle ansøges om koncession til alle forsikringsarter, at der stilledes krav om en basiskapital, at samme person ikke måtte være formand og forretningsfører, og at der skulle vælges en statsautoriseret revisor.

Ny konkurrencesituation

I september 1975 blev det nødvendigt at indkalde til ekstraordinært fællesmøde, da der var opstået en ny konkurrencesituation.

På landbrugsområdet havde TRYG-Selskaberne hidtil navnlig beskæftiget sig med bygningsbrand, medens Topsikring havde koncentreret sig om de øvrige brancher.

Gennem 3 måneder havde der været forhandlet mellem TRYG og Topsikring om at undgå fordyrende masseflytninger af forsikringer fra det ene selskab til det andet. For-

handlingerne var imidlertid brudt sammen, fordi Topsikring ikke kunne gå ind i tariffaftaler. Da den hidtidige brancheopdeling herefter ikke kunne opretholdes, følte Topsikring sig tvunget til at begynde tegning af bygningsbrandforsikring for landbrugs-ejendomme.

Bent Ellegaard og Peter Jacobsen var kede af den kamp om forsikringer, der nu ville opstå, og som landmændene i sidste instans kom til at betale for. De mente, at det kunne være gået anderledes, hvis der havde været direkte kontakt mellem de to selskabers folkevalgte bestyrelser.

Inflationen overhaler tariffen

På fællesmødet i 1976 måtte man erkende, at prisudviklingen, inflationen og de ændrede landbrugspriser var løbet så stærkt, at tariffen ikke havde kunnet følge med.

På grund af den da gældende avancestoplov skulle Monopoltilsynet godkende en forhøjelse af tariffen. Da ansøgningen imidlertid også indeholdt et efterslæb fra tidligere år, kunne tilsynet ikke imødekomme den fuldt ud, og behovet for en ny tarif blev derfor yderligere skærpet.

En helt ny tarif kunne først vedtages på et fællesmøde i februar 1977 – for nyttegning med virkning fra 1. marts 1977 og for løbende forsikringer fra 1. januar 1978.

Man forlod intervaltariffen og gik over til en promilletarif, indførte en mindstepræmie, stillede krav om specialtarifering ved værdier over visse grænser, og endelig fandt man tiden inde til at indføre indeksregulering.

Samtidig blev den obligatoriske selvrisiko afskaffet undtagen ved kortslutningskader og »anden pludselig skade«.

Brandskade eller driftstab?

En sag, der midt i 1970'erne optog sindene stærkt, var spørgsmålet om, hvad der under skadeopgørelsen på en landbrugsforsikring hørte under brandskadedækning, og hvad der hørte under driftstab. Da brandkasserne og Topsikring her stod over for hinanden, og det var væsentligt for samarbejdet, at der ikke opstod uoverensstemmelser, blev det besluttet at udarbejde et regulativ til løsning af problemet.

Så langt kom det dog ikke, men man enedes om nogle retningslinier for behandling af de væsentligste tvivlsspørgsmål. Hovedproblemet var landmandens tab ved tvangssalg af besætning efter brand. Formuetabet blev henført til brandforsikringen, mens det mistede dækningsbidrag blev dækket af driftstabsforsikringen.

Nye konkurrenter

Konkurrenceforholdene var en tid præget af, at Alm. Brand (foran kaldet Landbygningerne) og TRYG efter et brud i 1976 kæmpede om deres hidtidige fælles kunder – et forhold, der inspirerede Frode Møller til at ønske sig en aftale med Alm. Brand, der skulle tage sig af bygningerne, medens brandkasserne og Topsikring tog sig af de øvrige brancher. Således gik det imidlertid ikke. I stedet skærpedes konkurrencen yderligere.

Flere selskaber, der hidtil kun havde beskæftiget sig med enkelte brancher, tilbød nu forsikringer på linie med KL-forsikringen, og Alm. Brand og TRYG kom efterhånden i gang efter deres indbyrdes krig. Endvidere havde flere af de brandkasser, som stod uden for samarbejdet, truffet aftaler med udenlandske selskaber, der satte dem i stand til at betjene kunderne med flere brancher. Herved kunne de imødekomme den stigende tendens til at samle forsikringerne på én police.

I den sammenhæng var det væsentligt, at bygningsbrandforsikringen havde vist sig at være en styrke for samarbejdet. Tegningen gav anledning til nytægning og forhøjelse af løsesummerne på KL-forsikringen, der nu omfattede omkring 55.000 landbrug.

At Landboernes Forsikringsforening – der ikke mente på længere sigt at kunne leve videre som specialselskab – i 1976 overdrog sin bestand til Topsikring, gav nye emner til tegning af løseforsikring m.m.

Samarbejdet blev også styrket ved, at Gl. Roskilde Amts gensidige Brandforsikring tilsluttede sig med virkning fra 1. august 1977.

Atter går det godt

Aksel Larsen, der havde afløst Bent Ellegaard som formand i 1975, kunne på fællesmødet i 1978 oplyse, at udviklingen var vendt, efter at man i 1975 og 1976 havde haft gennemsnitlige skadeprocenter på godt 100.

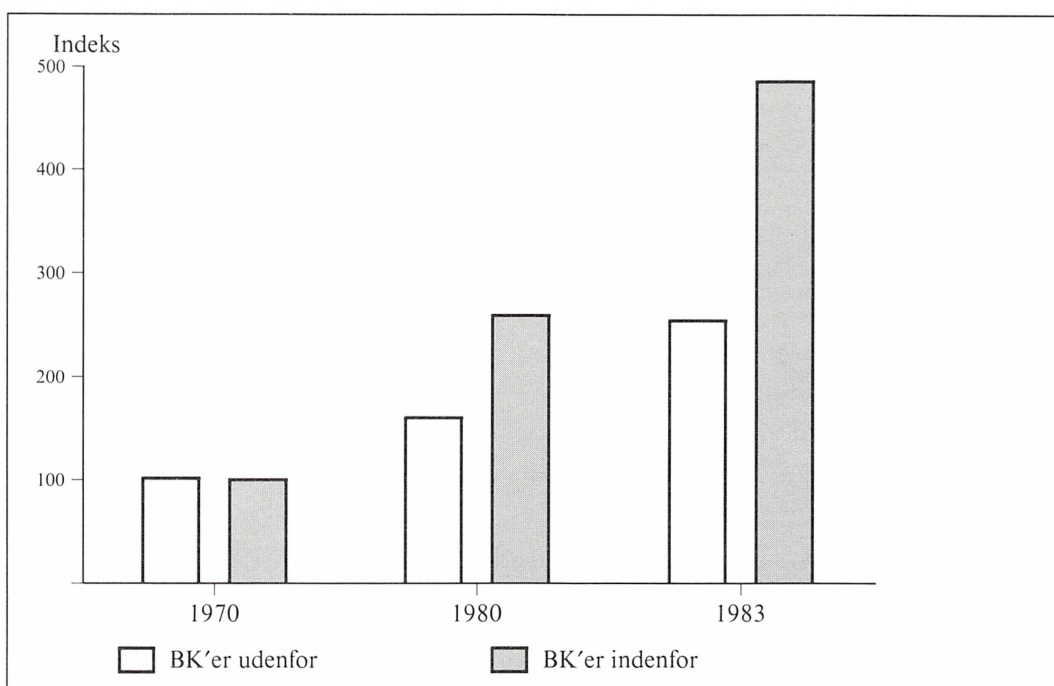
1977 havde været et godt år for stort set alle brandkasserne. Da resultaterne også var tilfredsstillende i 1978 og 1979, kunne man konstatere, at præmieniveauet efter tarifomlægningen lå rigtigt. Indeksreguleringen, som kom i funktion første gang ved opkrævning af præmien for 1978, medvirkede til den mere rolige udvikling.

En anden årsag til forløbet må søges i det forhold, at den største del af brandkassernes risiko er knyttet til landbruget, hvor vejrliget spiller en afgørende rolle, især i høsttiden. Dette kom klart til udtryk i årsresultatet for 1978, hvor brandforsikringsselskaberne som helhed – i modsætning til de samarbejdende brandkasser – havde en meget uheldig skadeudvikling.

Kortslutningsskader

Til trods for det gunstige forløb gjaldt det dog stadig om at følge udviklingen tæt op, og en ny skadekategori tildrog sig her stigende opmærksomhed. Det var kortslutningsskader-

ne, som både økonomisk og administrativt gav anledning til konflikter med kunderne – mange opfattede nemlig kortslutningsdækningen som et vedligeholdelsesabonnement.



Indeks, der viser udviklingen i egenkapital for brandkasser uden for og inden for samarbejdet.

Der var mange skader, og gennemsnitsskaden viste stigende tendens. Det af de gensidige brandforsikringsselskaber oprettede »Elektricitetsudvalg«, der eksisterede indtil 1978, havde årligt gennemført 40.000 eftersyn på landbrugsejendomme og konstateret, at 2/3 af de eftersete installationer havde fejl. Det var derfor forståeligt, at mange nærrede betænkelse med hensyn til den fremtidige udvikling. Problemet var taget op i »Fællesrepræsentationen«, ligesom det blev drøftet på fællesmøderne med brandkasserne.

Man var opmærksom på, at der måtte være forskellige regler for privatområdet og landbruget. Især opstod der en ivrig debat om, efter hvilket princip der skulle ske nedsættelse af erstatningen på grund af værdiforringelse.

På Vejle ældres vegne pegede Frode Møller på, at det kunne være uretfærdigt, hvis man nedsatte erstatningen efter motorenes og maskinernes alder, idet de kunne være brugt eller vedligeholdt forskelligt. Andre fandt det hensigtsmæssigt med klare afskrivningsregler.

Gl. Skanderborg vil være flerbrancheselskab

Samarbejdet bar i øvrigt præg af, at tiden nærmede sig for fornyelse af overenskomsterne.

Skads havde besluttet at ophøre og ville overdrage sin bestand til Topsikring.

Brandkasserne havde holdt møde alene i marts 1979. De fleste var tilfredse med overenskomsten, men Gl. Skanderborg ønskede en helt anden samarbejdsform.

Der blev herefter optaget direkte forhandlinger mellem Gl. Skanderborg og Topsikring, og da Gl. Skanderborgs ønsker blev forelagt på et forhandlingsudvalgsmøde i oktober 1979, stod det klart for de øvrige deltagere, at samarbejdet med Gl. Skanderborg ikke kunne bevares. Bortset fra motorkøretøjsforsikring og lystbådeforsikring ønskede Gl. Skanderborg at tegne forsikringerne på egne policer, således at Topsikring kun kom ind i billedet som coassurandør. Der ville med andre ord opstå en egentlig konkurrencesituation, som ville gøre en samarbejdsaftale illusorisk.

Resultatet blev da også, at Gl. Skanderborg på sin generalforsamling den 26. april 1980 besluttede at ophøre med samarbejdet med Topsikring med udgangen af 1980.

Overenskomstforhandlingerne 1980

I mellemtiden var forhandlingerne blevet fortsat med de øvrige brandkasser. Herunder gik Topsikrings bestræbelser ud på at få brandkasserne til lokalt at yde en mere aktiv indsats under en ny overenskomstperiode.

Spekulationer over, hvad der lå heri, medførte, at forhandlingerne blev mere besværlige og tidkrævende end forudset.

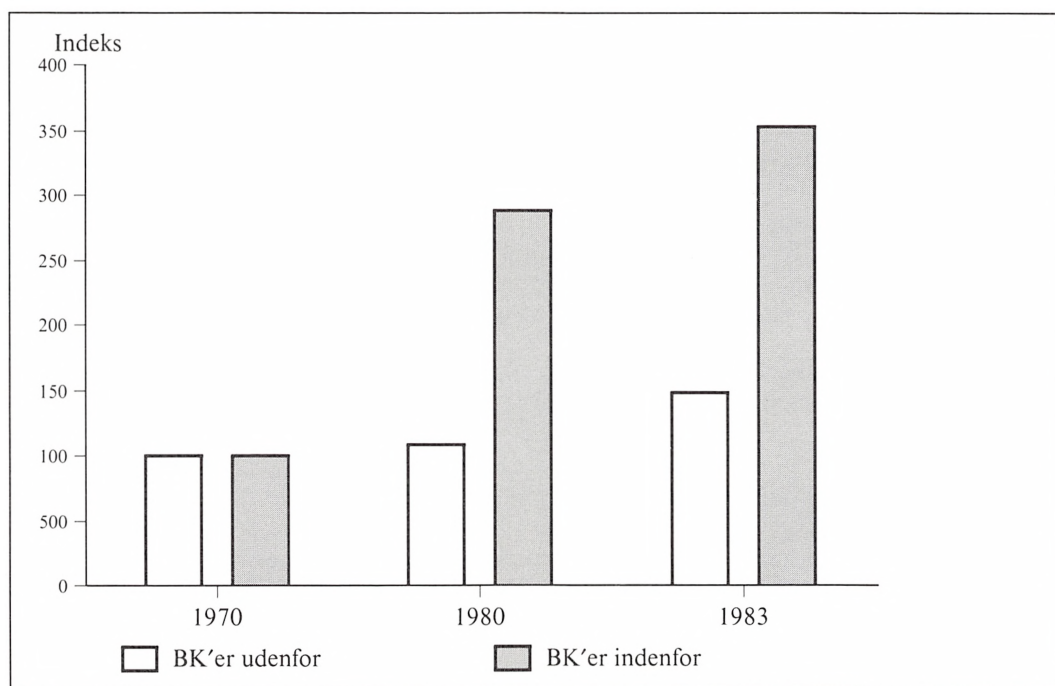
På grund af Gl. Skanderborgs holdning var direktør Erland Erlandsen, der havde været formand for forhandlingsudvalget siden 1979, trådt ud, og Bent Ellegaard havde igen overtaget formandshvervet. Brandkasserne var endvidere repræsenteret af gårdejer Vagn Hjortkjær, Skodborg-Vandfuld, Aksel Larsen og forretningsfører Frode Møller, Vejle ældre. På Topsikrings vegne førte direktør Kurt Franch og kontorchef Jørgen Vissinger forhandlingerne.

Bent Ellegaard ønskede, at en jurist på brandkassernes vegne gennemgik overenskomsten. Endvidere mente han, at det nye forhandlingsudvalg, der skulle vælges på fællesmødet den 17. juni 1980, burde gennemgå udkastet, således at dette senere kunne forelægges på et ekstraordinært møde.

Frode Møller fandt, at udkastet lå så tæt på den hidtidige overenskomst, at en jurist sagtens kunne nå at gennemse materialet, således at udkastet kunne forelægges på det ordinære fællesmøde. Ellegaard ønskede også en 1-årig overenskomst, mens Topsikring ville have en 5-årig aftale, da der måtte sikres en vis stabilitet i samarbejdet.

På det ordinære fællesmøde blev resultatet, at det nyvalgte forhandlingsudvalg skulle søge problemerne afklaret i løbet af en uge.

Forhandlingsudvalget, der nu bestod af Bent Ellegaard, gårdejer Knud Hansen (Præstø), Vagn Hjortkjær, Frode Møller og forretningsfører Svend Kousgaard (Sønderjylland Øst), søgte straks advokatbistand, og på et møde den 26. juni 1980 nåede man til enighed med Topsikrings forhandlere.



Indeks, der viser udviklingen i præmieindtægt for brandkasser uden for og inden for samarbejdet.

Udflytterne accepterer ikke

I selve overenskomsten blev der kun foretaget få uvæsentlige ændringer, og samtlige brandkasser – med undtagelse af Udflytterne – accepterede den nye aftale inden for den fastsatte frist.

Trods flere forgæves forsøg på at bringe et forhandlingsmøde i stand ophørte samarbejdet med Udflytterne med udgangen af 1980.

Gårdejer Otto Jensen, Gl. Roskilde, indtrådte i forhandlingsudvalget, der valgte Svend Kousgaard som ny formand, mens Topsikring i de følgende år var repræsenteret af direktør P.P. Larsen, underdirektør J. Vissing og kontorchef Leif Larsen.

1980 bevæget, men tilfredsstillende

Samarbejdet blev også påvirket af, at Topsikring kom i nyhedsmediernes søgelys på grund af direktionsforholdene og visse af selskabets engagementer inden for kreditforsikringsområdet.

Uberørt heraf gav 1980 dog et tilfredsstillende resultat for de fleste brandkasser, omend det samlede forløb var ringere end i 1979. Gennemsnitsskaden var steget, da der havde været mange store brande, hvoraf en del skyldtes halmfyre.

De stadigt større værdikoncentrationer bevirkede også en skævhed i risikoen. Policerne med de store forsikringssummer havde generelt et dårligere forløb end de øvrige, og der blev foretaget en justering af løseretariffen for besætning, avl og maskiner.

På salgssiden kunne brandkasserne og Topsikring notere en fin nettotilgang af forsikringer. Dertil kom, at langt størsteparten af fælleskunderne med kombinerede policer i Gl. Skanderborg og Udflytterne valgte at fortsætte som kunder i Topsikring eller en nabo-brandkasse inden for samarbejdet.

Konkurrencen skærpes, men gode resultater

Årene 1981 - 83 var kendetegnet af stigende konkurrence, der nåede en intensitet, som ikke var set tidligere på landbrugsområdet. Bestræbelserne gik navnlig ud på at gøre kunderne til helkunder. De gamle bygningsbrandforsikringsselskaber måtte afgive forsikringer til de nye, men tog til gengæld forsikringer i andre brancher fra dem. Desuden fik de gensidige selskaber for første gang konkurrence på landbrugsområdet af et af de store aktieselskaber – Hafnia Haand i Haand – som især tilbød bygningsbrandforsikringer til en meget lav præmie. Endvidere begyndte en række lokalselskaber et mere professionelt samarbejde, der bl.a. i 1983 førte til stiftelsen af Forsikringsaktieselskabet »Nærsikring«, hvor selskaberne placerer deres arbejdsskadeforsikringer.

Situationen blev yderligere skærpet efter stormskadekatastrofen den 24. november 1981. Topsikring blev på grund af selskabets store bygningsportefølje ramt særligt hårdt, hvilket førte til præmieforhøjelser på et konkurrencemæssigt ugunstigt tidspunkt.

El-skaderne – den største risiko

Den største brandårsag var de elektriske installationer og anlæg. Når antallet af el-skader havde været stigende, kunne det skyldes, at der på grund af den økonomiske situation ikke blev ofret tilstrækkeligt på vedligeholdelsen.

På kortslutningsområdet havde forhandlingerne ført til ændringer i vilkårene fra 1. juli 1981. Dækningsområdet blev begrænset, og de fleste selskaber indførte faste afskrivningsregler, der førte til fald både i skadeantal og erstatningsudbetalinger.

En løbende diskussion mellem brandkasserne og Topsikring om fortolkningen af begrebet »husholdningsmaskiner« i løsevilkårene tabte herved i betydning, men den endelige løsning vedrørende skader forårsaget ved kortslutning og overspændingsskader efter lynnedslag har branchen endnu ikke fundet.

En ny risiko – halmfyre

En ny risiko påvirkede resultaterne i disse år. Det var halmfyrene. De var kommet til i løbet af 1970'erne, og i maj 1981 regnede man med, at der var installeret omkring

17.000. Adskillige af dem var meget primitive og åbenlyse brandfælder. Som følge heraf udsendte Dansk Brandværns-Komite i juni 1980 Brandteknisk vejledning nr. 22 vedrørende halmfyrianslæg, opstilling, indretning samt drift og vedligeholdelse.



På dyrskuet i Roskilde 1985 demonstreres brandforebyggelse i forbindelse med opstilling og drift af halmfyr.

Fra januar 1981 skulle alle halmfyrianslæg ifølge en tilføjelse i bygningsreglementet udføres og installeres i overensstemmelse med nr. 22.

Topsikring blev meget hurtigt opmærksom på den betydelige risiko og krævede reglerne i vejledningen overholdt for at overtage risikoen. Dette var ikke altid populært hos kunderne – især ikke når konkurrenterne tog mere lempeligt på sagerne – men udviklingen viste, at det var nødvendigt med en konsekvent overholdelse af sikringsforanstaltningerne.

Sideløbende blev der sat ind med et omfattende oplysningsarbejde. Da den menneskelige faktor i mange tilfælde spillede en afgørende rolle ved disse skaders opståen, blev der fremstillet flere billedserier, der blev vist på landbrugsskoler og i landboforeninger som oplæg til diskussion.

Disse initiativer har uden tvivl medvirket til at holde halmfyrbrandene i ave, men på det seneste har fremkomsten af forskellige nye typer af automatiske halmfyr påny øget risikoen, hvorfor vejledningen er taget op til revision.

I tilslutning hertil skal det nævnes, at Vejle ældres stadige hjertesuk over manglen på ildslukkere bar frugt i 1984. En undersøgelse havde vist, at der var alt for få ildslukkere installeret i landbruget, og mange var alt for små. Topsikring førte derfor en kampagne for anskaffelse af en bestemt type ildslukkere og ydede kontante tilskud til indkøbet.

Rolige år

Samarbejdet forløb gnidningsløst. Ved forhandling med de enkelte brandkasser blev der aftalt geografiske tegningsområder, og nogle brandkasser viste stigende interesse for at overtage mere af skadebehandlingen.

Frode Møller var inde på, at en række lokale spørgsmål kunne løses ved en tættere kontakt mellem brandkasserepræsentanterne og Topsikrings lokale folk. Han opfordrede derfor brandkasserne til at komme til stede ved de lokale tillidsmandsmøder.

Som helhed havde brandkasserne gode resultater i denne periode, og især 1983 var et godt år med færre skader og faldende udgifter til større skader. Endvidere bidrog kursstigningerne til øget konsolidering af selskaberne.

Topsikring havde sat sig som mål at være markedsførende på landsbrugsområdet ved at være det gode selskab for de gode kunder. Brandkasserne kunne tilslutte sig denne målsætning og bestræbelserne på at decentralisere administrationen, således at afgørelserne blev truffet nærmere kunden.

Vejle Brand træder ud af samarbejdet

Allerede i foråret 1983 traf Vejle Brands (tidl. Vejle yngre) generalforsamling en principbeslutning om at ændre status fra enbrancheselskab til flerbrancheselskab. Senere fremkom et ønske om at træde ud af samarbejdet pr. 1. juli 1984 d.v.s. 1½ år før overenskomstens udløb, og der blev herefter korresponderet med henblik på at finde en mulig ny samarbejdsform.

Inden der forelå noget resultat heraf, blev det imidlertid på generalforsamlingen i Vejle Brand den 4. april 1984 vedtaget at opsige aftalen med Topsikring. Man enedes herefter om en hensigtsmæssig afvikling af samarbejdet med sigte mod 1. januar 1985, og afviklingen forløb under begge parter fulde loyalitet.

Overenskomstforhandlinger 1985

Når der skal drøftes overenskomst, er det en fordel, at forløbet op til forhandlingerne har været godt, og resultatmæssigt var 1984 et særdeles godt år, desværre med Vejle ældre som en enkeltstående undtagelse.

Vejle ældre havde en gennemsnitlig skadeprocent på over 100, hvilket især skyldtes nogle meget dyre mejetærskerbrande.

Takket være gode finansindtægter blev brandkassens overskud alligevel tæt ved 1 million kr., og Vejle ældre har da også sammen med de øvrige 13 brandkasser fornyet overenskomsten for yderligere 5 år fra den 1. januar 1986 at regne.

Som noget helt nyt er der indsat bestemmelser, der åbner mulighed for at træffe aftale om anden varighed, hvis særlige hensyn tilsiger det.

Af andet nyt kan nævnes en på forhånd aftalt procentvis fordeling af risikoen på KL-forsikringens løsebranddel mellem brandkasserne og Topsikring.

Endvidere udbygges samarbejdet mellem brandkasserne og Topsikrings decentrale administration, og den kompetence, der tilkommer forhandlingsudvalget, er legaliseret.

På fællesmødet i 1985 udtrådte Vagn Hjortkjær af forhandlingsudvalget efter 10 års arbejde i dette. I hans sted indtrådte forretningsfører Marinus Laursen, SydVest.

Herefter er brandkassernes repræsentanter i udvalget Svend Kousgaard, formand, Knud Hansen, Frode Møller, Otto Jensen og Marinus Laursen, medens Topsikring er repræsenteret af Jørgen Vissinger, Leif Larsen og det nye medlem, kontorchef Hanne Markussen.



Kjærgaarden i Hornborg efter den ombygning, Marie og Frode Møller indledte kort efter deres overtagelse af gården i 1942, og som er fuldendt af deres søn, Hans Peter Møller, der overtog den i 1974.

Status

Hvordan svarer tanker, drømme og idéer fra slutningen af 1960'erne til realiteterne i dag?

Nogle havde måske forventninger om et bredere samarbejde omkring det store selskab efter norsk eller svensk mønster. De faldt nok til jorden på grund af uvillighed i selve det store selskab, der havde travlt med at fastholde positionen som landets største automobilforsikringsselskab. Undervejs var der også tanker om at samle brandkasserne til regions-selskaber, der skulle indgå i et uadskilleligt, men indflydelsesrigt samarbejde med det store selskab – en konstruktion, som formentlig havde forhindret de udbrud, der har fundet sted. Disse tanker mødte imidlertid modstand både i det store selskab og blandt flere af brandkasserne.

Skal der gøres status, kan det først og fremmest konstateres, at samarbejdet har givet forsikringstagerne og specielt landmændene en betydelig større forsikringsmæssig tryghed, end de før havde haft.

Dette skal tilmed ses på baggrund af, at landbruget netop i de år har gennemgået den største strukturændring i det sidste århundrede. Det gælder især brugenes størrelse med følger som samdrift, specialisering, deltidslandmænd og automatisering.

Den kombinerede landbrugsforsikring var en nyskabelse, og siden er forsikringerne – personforsikringerne ikke at forglemme – løbende blevet tilpasset behovene.

De samarbejdende selskaber – der er en enestående foreteelse i dansk forsikring – kan da også med tilfredshed konstatere idéernes bærekraft, idet andre selskaber har adopteret dem.

Der vil også i fremtiden opstå nye forsikringsbehov. Brandkasserne har her med deres nære kontakt til lokalområdet mulighed for tidligere end andre at opfange signaler om en ændret udvikling hos de enkelte medlemmer.

Brandkasserne vil herved fortsat kunne yde et væsentligt bidrag til den betryggende kundebetjening, som vil blive en betydningsfuld faktor i fremtidens konkurrence.

Hvorledes det er gået Vejle ældre under samarbejdet illustreres bedst af diagrammet (s. 95 f.). De øvrige selskaber kan lykønske med håbet om, at Vejle ældres idealistiske holdning også i fremtiden må komme til udtryk i samarbejdet.

Medlemmer af forhandlingsudvalget

Bent Ellegaard, Udflytterne	9.6.70 – 23.6.75 2.6.77 – 11.7.80
Charles Hansen, Skodborg-Vandfuld	9.6.70 – 23.6.75
Anton Jensen, Vejle yngre	9.6.70 – 17.6.80
Aksel Larsen, Frederiksborg amt	9.6.70 – 17.6.80
Ove Thorlund, Gl. Skanderborg	9.6.70 – 4.6.74
Johs. Sørensen, Gl. Skanderborg	4.6.74 – 3.6.76
Vagn Hjortkjær, Skodborg-Vandfuld	23.6.75 – 24.6.85
Henry Jacobsen, Præstø	23.6.75 – 2.6.77
Erland Erlandsen, Gl. Skanderborg	3.6.76 – 17.6.80
Knud Hansen, Præstø	17.6.80 –
Svend Kousgaard, Sønderjylland Øst	17.6.80 –
Frode Møller, Vejle ældre	17.6.80 –
Otto Jensen, Gl. Roskilde	11.7.80 –
Marinus Laursen, SydVest	24.6.85 –



Den fredede lind i haven på Aldum Østergaard. Den anses af forstfolk for at være omkring 400 år gammel. Linden opfattes som »værnetræ« mod ildebrand, og gårdens stuehus skånedes, da en brand for nogle år siden lagde avlsbygningerne i aske. Kronens diameter er 30 meter.

3

ISBN 87-982011-1-5